

УЗБ.
Р
- Г14

ҒАЙРАТИЙ

1

INTRODUCTION

THEORY OF THE

✓

THEORY OF THE

ҒАЙРАТИЙ

ТАНЛАНГАН АСАРЛАР

ИККИ

ТОМЛИК

НАШРИЕТИ

УЗД.
Р
Г14

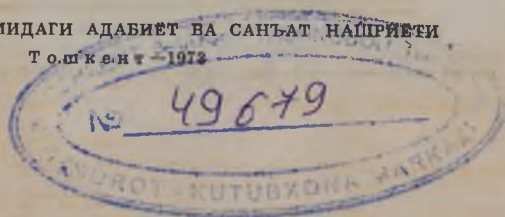
ҒАЙРАТИЙ

БИРИНЧИ ТОМ

ШЕЪРЛАР

ДОСТОНЛАР

ҒАФУР ҒУЛОМ НОМИДАГИ АДАБИЕТ ВА САНЪАТ НАШРИЯТИ
Тошкент - 1972

№ 2
F 17

ВНЕШНЕЕ

СОВЕТСКО-ПОЛЬСКИЕ ОТНОШЕНИЯ

1939 г.

1-й полугодие

1-й полугодие

7-3-3-188
Г-М-352-03-73 73

ДАВР АРДОҚЛАГАН ШОИР

Совет адабиёти ва санъати миллионларча кишилар учун шодлик ва илҳом манбаи бўлиб хизмат қилиши, уларнинг ғоявий бойиши ва маънавий тарбияси учун восита бўлиб хизмат қилиши лозим. Ўзбек совет адабиётининг кекса ва талантли вакилларида бири Абдураҳим Абдуллаев — Ғайратийнинг ижоди ана шу фикрнинг ёрқин далили бўла олади.

Ғайратий бундан ярим аср аввал ғоявий кураш кескин давом этаётган бир даврда адабиёт майдонига кириб келди ва ижодининг илк саҳифасидаёқ ҳеч қанақа иккиланмай марксистик позицияда мустаҳкам турди. Унинг «Шоир», «Шеърим», «Менинг туйғуларим», «Танбурчи қизга» каби шеърларида ана шу эстетик позиция очиқ баён қилинган:

Йўқлик дostonин ҳар дамда ўқиб,
Афсоналардан маънолар тўқиб,
Оммадан узоқ бўлмасин шоир...
Эркин меҳнатнинг нашъасин сезсин.
Мавҳум ва сирли йўллардан безсин.
Синфий ётларнинг кўксини эзсин.
Курашда қолоқ бўлмасин шоир.

Маълумки, 20-йилларда социалистик революциянинг туб моҳиятини тўғри тушунмаган ёки тушунишни истамаган баъзи шоирлар ҳам бўлганки, уларнинг тасвирида гўё революция туфайли гўзал ҳаёт бузилгандек бўлиб чиқди. Ғайратий бошқа кўпгина ўзига ҳаммаслақ шоирлар билан биргаликда юқорида зикр этилган бузуқ адабиётчилар билан дадил музокарага кирази ва ўз асарларида революция самарларини гурур билан куйлайди. Чунончи, у «Тузалган ўлкага» шеърида ёзади:

Тўхтаб қолган, қовжираган булоқлар
Шарақ-шарақ яна қайнаб чиқмишдир.
Ағдарилган, вайрон бўлган қишлоқлар
Чиндан бугун гўзал тусга кирмишдир.
Қамчи еган подачилар, чўпонлар

Эркин меҳнат қўшиғини куйларлар.
Синфий кураш учун тўкиб соф қошлар
Янги ҳаёт оғушида қувнарлар.

Ғайратийнинг кўпгина шеърлари ватанпарварлик мавзусига бағишланган. Агар миллатчи шоирлар Ватан тушунчасини Ўзбекистоннинг жуғрофий чегараси билан чеклаб қўйсалар, интернационализм ғояларининг пропагандисти бўлган Ғайратий Ватан сўзини кенг тушунади ва Бўзсув дарёсини, Арашон тоғларини, Бокунинг нефть булоғини, Москванинг тарихий кўчаларини, Қора денгиз тўлқинини, Фарғона пахтазорини, Днепр мавжларини маълум билан куйлайди.

Она-Ватанинг гўзал табиатга шоир ва унинг лирик қаҳрамонининг чексиз муҳаббати «Тоғ сувлари» сарлавҳали шеърида зур нафосат билан акс эттирган:

Юксакдан келасиз, эй тоғ сувлари,
Садаф чўққиларнинг юзини ювиб,
Кумушдек чехрангиз тортар нигоҳим,
Чопасиз тошларни тубанга қувиб,
Бриллиант томчиси учар ҳар ёнга,
Ўйноқи кўприклар бошлар ширин куй.
Олтин киприкларин қадайдим қуёш,
Рашк билан айтади: «Шўхлигингни қўй!»
Шўхликни қўймасдан бир дам, бир нафас,
Ўйноқи умримдай қайга оқасиз?
Биламан: саҳий ер қўйнига кириб
Қўксига беғубор чечак тақасиз.

Реалист санъаткор сифатида Ғайратий адабиётни А. М. Горький таърифлаганидек «инсоншунослик» деб тушунади. Шунинг учун ҳам шоирнинг она-Ватан гўзаллиги ҳақидаги мақтови биринчи навбатда ҳаётни гўзал қила билган совет кишисига, унинг яратувчи меҳнатига қаратилган. Социалистик меҳнат темаси Ғайратий ижодида марказий ўрин эгаллайди.

Ғайратийнинг урушгача бўлган беш йилликлар давридаги ижоди жуда баракали. Бу даврда унинг «Эрк товуши» (1927) «Яшаш тароналари» (1928), «Темп» (1932), «Олов танлар» (1932), «Қора юраклар» (1932), «Танланган асарлар» (1934), «Севги» (1939), «Олтин ёшлик» (1940) ва бошқа китоблари босилиб чиқди. Мазкур тўпламлардаги энг яхши асарлари билан Ғайратий ўзбек совет адабиётининг етакчи ёзувчилари қаторидан жой олди. Бутуниттифоқ совет ёзувчиларининг биринчи съездига борган ўзбек адабиётчилари делегацияси составида Ғайратий ҳам бор эди.

Чет эл ва шарқ халқларининг озодлик учун курашини тасвирлаш Улуғ Октябрь социалистик революциясининг оламшумул аҳамиятини тасдиқлаш ўзбек совет адабиётининг сиёсий вазифаларидан бири эди ва ҳозиргача ҳам шундайдир. Ҳамзанинг «Шанхай олиниси муносабати билан», Ҳ. Олимжоннинг «Икки Шарқ», Ғ. Ғуломнинг «Хитойдан лавҳалар» каби шеър ва достонлари шу теманинг тўғри талқинини бошлаб берган асарлар ҳисобланади. Ана шу анъанага қўшилиб Ғайратий 1928 йилда «Исён алаңгалари» шеърини ёзади ва унда Улуғ Октябрь мазлум Шарқни уйғотганини, Шарққа озодлик йўлини кўрсатганини таъкидлайди. Кейинроқ шоир «Онамга хат», «Жинаста» поэмаларида бу мавзунини янада кенгроқ ишлайди.

1933 йилда ёзилган «Онамга хат» поэмасининг бош қаҳрамони — уйғур йигити Тўхташ истибдод ҳукм сурган ўз мамлакатида минг хил азобни бошидан кечиради. Совет мамлакатига қочиб ўтгач эса, ўз меҳнати билан ҳаётда бахт топади. Тўхташнинг Советлар ўлкасини таърифлаб онасига ёзган мактуби бу асарнинг кульминациясидир.

Ҳақиқий ватанпарвар сифатида Тўхташ улуғ Совет мамлакатининг турмуш тартибни билан танишаркан, ўз элига, унинг ўша давр ҳаётига аччиқ ҳислари қалбини тўлдирди. Шунинг учун ҳам Тўхташнинг хати онасига эмас, балки уйғур юртидаги барча зулм азобини тортаётган ва озодлик курашига отланаётган меҳнаткашларга қаратилган:

Тўлқинланмоқда сизда кўз ёшлар сели
Қўзғалмоқда куч олиб камбағал эли,
Парчаланар кишанлар, занжирлар, албат
Қадоқ қўллар зарбидан тугар зулму тахт.

Реалист шоир Ғайратий Тўхташнинг тилидан айтган бу фикрлар нақадар ҳаққоний эканлигини тарих исбот қилди. Айни вақтда, «Онамга хат» поэмаси ўша йиллардаёқ уйғур тилига таржима қилиниши, уйғур китобхонлари орасида шухрат топиши, уйғур адабиётига катта таъсир ўтказиши ва ўша давр ҳукмронлари томонидан таъқиқ этилиши Ғайратий ижодининг халқаро аҳамиятини ҳам тасдиқлайди.

Ғайратий ижоди ранг-баранг бўлиб, у фақат турли жанрдаги шеърлар ва поэмалар авторигина эмас, балки айни вақтда болалар адабиётига муносиб ҳисса бўлиб қўшилган асарлар, турмуш ва онгдаги эскилик сарқитларига қарши ўт очган сатирик ҳикоялар, мазмундор драмалар ва автор сифатида ҳам ўқувчилар оммаси орасида машҳур. Турли жанрлардаги бу асарларнинг барчаси бир ният билан халқ оммасининг коммунистик руҳда тарбиялаш нияти билан ёзилган ва шу билан қимматлидир. Зотан, адабиёт ва санъатда ривожлантиришдаги бош йўл — халқ турмуши билан алоқани мустаҳкамлашдан, коммунистик воқеликнинг бойликлари ва ранг-баранг томонларини ҳаққоний ва юксак бадийлик билан акс эттиришдан, янги, чинакам коммунистик воқеликни илҳом билан ва яққол гавдалантиришдан ҳамда жамиятнинг олға ҳаракат қилишига тўсқинлик қилувчи ҳамма нарсани фожия боришдан иборат.

Ғайратий ўзбек совет адабиётининг кенжа авлодини тарбиялаб етиштиришда жонбозлик кўрсатган устоз адибдир. Эркин Воҳидов, Сайёр, Ҳайриддин Салоҳ каби ўнлаб адибларимизнинг илк машқлари устоз маслаҳати билан пишган.

Ғайратийнинг Коммунистик партиявийлик билан суғорилган ярим асрлик ижодида шонли партия ҳақида ёзилган шеърлар салмоқли ўрин эгаллайди. Шоир «Ленин», «Ота сўзи» каби қатор шеърларида улуғ доҳий образини яратишга интилади. Шоир тушунчасида партиянинг ҳар аъзо, ҳар қадами Ленин ишидир. Ғайратий партия ва Лениннинг бирлигини Маяковскийчасига тўғри талқин қилади.

Партиянинг ирода йўли
Ленин фикри билан мустаҳкам.
Партияни деганда Ленин
Сиймосини кўрдик мужассам.

Коммунистик партия адабиёт ва санъатининг социалистик жамиятдаги ролини белгилаганда В. И. Лениннинг: «Санъат халқ-никидир. Санъат бу оммага тушунарли ва севимли бўлиши лозим»— деган таълимотидан келиб чиқади. Оммага тушунарли ва севимли бўлиш учун санъаткор ҳамиша халқ билан бўлиши, халқнинг иде-алларини қуйлаши керак. Ғайратий ижодининг ёрқин белгиларидан бири ҳам унинг халқчиллигидир.

Халқ истаса, қуёш заррин нуридан
Қуражакдир ойга бир олтин поя.
Халқ истади, ўлим кони чулларни
Чаман қилди, ёйди олтинбахш соя.
Юрак торим ишқинг билан жаранглар,
Ишончимсан, паноҳимсан улуғ халқ.
Сенинг кучинг, қудратингда ҳар замон
Ижод селобига бўлдим буткул ғарқ.

Тахаллусни «ғайрат» сўзидан танлаган севимли адибимиз Ўзбекистон ССР халқ шоири Ғайратийга бундан буён ижодига катта муваффақиятлар тилаймиз.

ЛАЗИЗ ҚАЮМОВ

1923—1930

КОМСОМОЛ

Комсомол ўт-олов исёнда,
Комсомол қайтмас майдонда,
Комсомол курашнинг йўлида,
Лениннинг байроғи қўлида.

Комсомол уйдирма ёлғондан,
Мантиқсиз, ясама фармондан
Ўгирган бус-бутун юзини,
Ҳаётга тиккандир қўзини.

Комсомол турмушда янгилик яратар,
Комсомол дунёга номини таратар.

РОҲАТДИР ЯШАШИМ

Ҳар томони
Ўт, кўкат қишлоғим.
Кетмоним —
Энг севган ўртоғим
Саҳарлаб тураман,
Далага юраман,
Жўяклар олмоққа,
Сувларни бурмоққа
Қўлимда кетмоним,
Ҳар ишни ишлайман,
Меҳнатдир қадрли йўлдошим.
Шу учун роҳатдир яшашим —
Ёз, қишим...

КУТГАНДА

Мусаффо кўкларда юлдуз чамани
Сайрига ҳар лаҳза кўзни отаман.
Ҳар куни шўх қўшиқ билан отган тонг
Руҳига кираман, завққа ботаман.

Барқ урган тонгларим шундай дилбарки,
Нефть оташ темирнинг ишқига боғлар,
Миллионлар бахтини муждаловчи ел
Эсади, бағримга кирар, қучоқлар.

Нажоат чечакларин тақиб ўтгувчи
Шу тонглар шўхлиги чертар юрагим.
Қўп ширин туйғулар лаззати билан
Тўлади топ-тоза қонга билагим.

Вақт узоқ, гудокка олов сочини
Зўр қуёш бепарво тараб қўймасдан,
«Тиқ» этса эшикка бориб қайтардим,
Гўзал тонг ҳуснига қониб-тўймасдан.

«Юринг, тез кетайлик!» дея чақириб,
Қўнғироқ сингари товушин ишга
Соларди кўчанинг сукутин тилиб,
Келарди ҳар тонгда таниш эшикка.

Мен қандай чиқайин, бўлмади дарак,
Тонг ёриб кетмакчи, юлдуз санайман.
На қилдим, мендан ҳеч кўнгли қолмаган,
Узоққа қарайман, чуқур ўйлайман.

Ҳамроҳин қолдириб кетарми ҳамроҳ,
Ҳамроҳин етаклаш одати унинг.
Шифобахш тонгларнинг майин қўшигин
Тинглашга қистарди ғайрати унинг.

Ипак этаклари тутқазмай учиб,
Кетарди кўкларга ҳаёлим менинг.
Сиқилар юрагим унинг сайридан,
Ҳар нафас ортарди малолим менинг.

Шу куттиш-зорликнинг зўр чангалидан
Келарди, оларди қутқазиб ўзи,
Шошилиб кўчага отилганимча,
Бир нафас тутарди ахтариб кўзи.

Кўрардим уни мен шундай тонгларда,
Ширмойдек юзида ўйнарди гурур.
Социал меҳнатга иноқ қалбида
Порларди ҳар соат туганмас сурур.

Ёш кийик кўзига сира тўймаслик
Одатим кўп ёмон қарадим унга.
«Мунча ҳам куттириш» гудок фурсати
Яқинлаб келмакда, не бўлди сенга?

Ер тепиб, мавж урган қошни чимириб,
«Тез бўлинг, кетайлик?!» дея қистарди.
Меҳнатга чорлаган ҳар тонг олдида
Шу хилда зардасин кўнглим истарди.

Қиз ўйин хўплаган тонгги тўлқинда
Чайқалиб оқардик биз узоқларга.
Бир баҳор қучоғи ойли оқшомдек
Кўмилиб борардик нур — чироқларга.

Кетардик, қучоғим шу дилбар қизнинг
Қайфи-ла, завқи-ла кенгайиб, тўлиб.
Қўлтиққа чирмашиб, мулойимлашиб,
Бошлади куттириш сабабин кулиб.

«Иккинчи смена иш қизгин чоқда
Бир оғир темир-ла кучли дастгоҳим
Энг муҳим нуқтаси синди, ушалди;
На қилай, шу онда йўқди гувоҳим.

Қарғадим ўзимни сустликка йўйиб,
Асабим қақшади кўнглим паришон.
Маъносиз хаёллар олдилар чулғаб,
Ўзликни унутдим бир лаҳза шу он

Кўп ўтмай орадан келди бош мастер,
Диққати, зеҳнини ташлади унга.
Бир зумда дастгоҳни изига солиб.
Суръатга миндириб топширди менга.

Шу жиндек воқеа, кечаги савдо
Тонггача кипригим жуфтлаштирмади,
Ўпишдан ҳам ширин уйқу булоғин
Кўзларим олдида бир топширмади!»

Меҳнатин, дастгоҳин ишқига тутқун
Даврнинг талабин қучоқловчи қиз.
Зорлиқнинг ишини кўзимга илган,
Англади шу ишқ-ла ўсдик иккимиз...

СИНГЛИМГА*

Эндигина чиқдинг
Чиркин пардадан,
Эскини йиқдинг
Билим зарбидан.

«Бошқа» сўзларга
Солма ҳеч қулоқ,
Алдовчи кўзларга
Берилма ҳар чоқ.

«Чочпопук», маржон
Тақиш ярашмас,
Эркинг қувала,
Ётмоқ келишмас.

Синдириб ташла
Ҳасрат чолғусин.
Иш учун ушла
Меҳнат чалғисин.

Сен бор иш учун
Қирга, далага.
«Ҳорманг!» сўзин айт
Қўшчи бобога.

* Бу шеър Чулпоннинг «Кеч кириш» деган шеърига қарши ёзилган.

Маржон ўрнига
Сомон парчалар
Сочинг учига
Унда ёпишар.
Синглим!
Бўшлиққа кирма!

ҒАЛАБА МАРШИ

Қўшиқ

Бўйнига осиб лола
Келди шу гузал кўклам.
Ҳуснига қилиб вола
Етди югуриб илдам.

Меҳнат қўли-ла ҳадсиз
Ер сийнаси кулди.
Тўсқинчи ғаним, душман
Йўқлиққа сурилди.

Ерларни қилиб ислоҳ.
Ҳар ерда қадоқ қўллар
Топди яшамоқ йўлин
Мазлума аёл-туллар.

Ҳар жабҳада биз бўлдик
Ленин йўли-ла голиб.
Ёвлар тилагин этдик
Бизлар мангуға ғойиб.

ЕР ИШЛАГАННИКИ

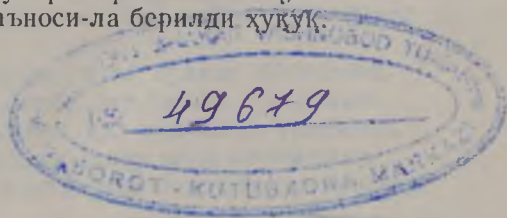
(Ер ислоҳоти муносабати билан)

Ер хўжалари ҳадсиз кулфатни
Солиб батракка, бермай роҳатни,
Бошига солдилар оғир меҳнатни,
Кўп унумлардан қўйдилар қуруқ.

Ер ишлаганга, бу кескин қонун,
Чиқди майдонга амалда бу кун,
Мулкдорлар энди яшолмас бутун,
Бўлолмас ҳеч ким бу ишга тўсиқ.

Берилди бу кун ерсизларга ер,
Қувониб ишлар хотин билан эр,
Эркин меҳнат-ла оқизишар тер,
Яшашга қандай яхши йўл-йўриқ.

Ер эгаллашиб чорикор, батрак,
Рухлари юксак, ўзлари қувноқ.
Келди уларга эркин яшамоқ,
Чин маъноси-ла берилди ҳуқуқ.

ҚҰШЧИ АШУЛАСИ

Илгарилаб сарф айладим бор кучни
Машъум бойлар қўлидаги ерларга.
Ҳиссам билан олдим ерни ҳам ўчни,
Чунки олиш навбатидир эрларга.

Йил ишладим бўлиб асир, коранда,
Шимарилиб билак, кўзда ёш томчи.
Ҳосилотдан бермай қуварди мени,
Бошларимга тушиб саноқсиз қамчи.

Эрким билан энди ишлаб юраман
Соф ҳаволи қирлар ва кенг қишлоқда.
Меҳнатимнинг нашъасини сураман,
Хўжаларнинг зулмидан мен йироқда.

ФАРҒОНА

Қабристондек бир вақтлар жим бўлган,
Қайғу-ҳасрат билан қалбин доғлатган,
Ҳеч ёзиқсиз мазлумларча инграган,
Жафо тортган қора кунлар кетмишдир.

Кезди кўп чоғ бой ва бекларнинг оти,
Синди бева-бечоралар қаноти,
Тугатилди кўп қадоқ қўл ҳаёти,
Юракларни аламлар-ла сиқмишдир.

Бир ғоя-ла иш кўрди бой, эшонлар,
Дин номидан бериб турли фармонлар,
Меҳнат аҳлин эзиб тўқдилар қонлар,
Оҳу фарёд кўк сарига етмишдир.

Кураш ўти ҳар дақиқа куч олди,
Маҳкум синф — беклар курашдан толди,
Бизнинг лагерь устунлик маршин чалди,
Ҳеч шафқатсиз ёвга кафан бичмишдир.

Вайроналик ортиқ кўздан йўқолмиш,
Севинч билан бир ўзгача тус олмиш,
Қўкат-майса, қиз-жувонлар ўйнамиш,
Қалбимизда оҳлар энди кетмишдир,
Тўхтаб қолган пок булоқлар оқмишдир.

МЕНИНГ ТУЙҒУЛАРИМ

Ийғлоқлардек менинг ёниқ кўзим ййғлаш билмайди,
Кўкдан нажот кутганлардек кўкка кўзин тикмайди.

Кувноқ руҳим қайғу-алам, ҳасратларни сезмайди,
Яшамоққа порлоқ умидларим кулиб турганда.

Умидсизлик билан ҳаёт йўлларига боқмайман,
Хур, жаннат, пари қизни хаёлимга тақмайман.

Ватан ишқи, янги давр талабини ёқлайман,
Фан-техника билан борлиқ тўлиб-тошиб турганда.

Синиқ сознинг синиқ куйин қачонгача тинглайин,
Фақат булбулларнинг авж куйин куй деб билайин.

Соғлом тана, ёш кучим-ла югурайин, ишлайин,
Ётайми мен «ишга» — дея тонгги гудок урганда.

Янглиш туйғу менда бўлмас! Янглиш сезги сезганлар,
Йўқлик сари бора беринг, эй, ҳаётдан безганлар!

ДЕНГИЗ ҚУЧОҒИДА

Денгиз, мунча ҳовлиқасан,
Қайиқларни ирғитасан,
Тоғдай-тоғдай тўлқинларни
Соҳилларга сен отасан.

Кўп ҳовлиқма, кўп ошиқма,
Бизнинг кураш, бизнинг тўлқин
Қаби ҳеч бир бўлолмайсан,
Бизнинг ҳаёт минг бор жўшқин.

Бугун бизлар тоғлар ошдик,
Сен қирғоқдан чиқолмадинг.
Кўпирасан, бироқ биздай
Тўсиқларни йиқолмадинг.

ТУЗАЛГАН УЛКАГА

(Чулпонга жавоб)

«Эй тоғлари кўкларга салом берган зўр ўлка»,
Энди солмас бошинг узра қора булут кўланка...

Тўхтаб қолган, қовжираган булоқлар
Шарақ-шарақ яна қайнаб чиқмишдир.
Агдарилган, вайрон бўлган қишлоқлар
Чиндан бугун гўзал тусга кирмишдир.

Қамчи еган подачилар, чўпонлар
Эркин меҳнат қўшиғини куйлайлар.
Синфий кураш учун тўкиб соф қонлар,
Ялли ҳаёт оғушида қувнайлар.

Туморчалар, ҳамойилар тақмасдан,
Лола баргин устларига ёпмасдан,
Тоғи тошда жунунлардек чопмасдан,
Гўзал қизлар, ёш келинлар меҳнатда,
Эркин яшаш тузуми-ла роҳатда.

Хўжа, эшон, Қарим бойдан зулм кўрган,
У ифлослар оёғига юз сурган,
Неча йиллар ожиз бўлиб бўй эгган,
«Тоғ эгаси сор бургутдек йигитлар».
Мана бугун ҳаққин олиб бус-бутун,
Ишлар тинмай кенг водийда туну кун.

Сенинг гўзал оғушингда кўп йиллардир, кезганлар,
Сенда бўлган гўзалликнинг нашъасини сезганлар
Юзсизларча пок кўксингга таҳқир тошин отарлар;

Табиийким, улар сенинг яшнашингни кўролмас,
Оламшумул ўсишингга қарашларин буролмас.
Тоғдек гигант қурилишлар нафасларин сиқажак,
Шубҳа йўқким коллектив куч ғояларин йиқажак,
Табиийким, бир ҳовуч куч қарамоққа кўзи йўқ,
Нечун сенинг пок сийнангга отмоқ истар оғу-ўқ?!

Майли, сени ғазаб билан аччиқ-аччиқ сўксинлар,
Оғу каби тиллари-ла аламларни тўксинлар,
Пролетарнинг пўлат қўли янчиб ташлар, сурадир,
Синфий кураш ўти албат ўз ишини кўрадир.
Шунча таҳқир, хўрликларни қадим кўтарган ўлка,
Энди солмас бошинг узра қора булут кўланка.

ШОИР

Йўқлик дostonин ҳар дамда ўқиб,
Афсоналардан маънолар тўқиб,
Яшаш йўлидан кетмакка қўрқиб,
Оммадан узоқ бўлмасин шоир.

Қалами ҳар чоқ учқунлар сочсин,
Турмуш саҳфасин варақлаб очсин,
Малаклар билан учишдан қочсин,
Ҳаётда мазақ бўлмасин шоир.

Бир тушунчани бўшга боглашлар,
Ўқлик бағрига ўзин чоғлашлар,
Ҳеч фойда бермас куйиб, йиғлашлар...
Қўзлари булоқ бўлмасин шоир.

Эркин меҳнатининг напъасин сезсин,
Мавҳум ва сирли йўллардан безсин,
Синфий ётларнинг кўксини эзсин,
Қурашда қолоқ бўлмасин шоир.

ТАНБУРЧИ ҚИЗГА

Танбурчи қиз, кўп титрама, қақшатма,
Мунгли куйинг ёш кўнглимни оутмас.
Зарбанг берар ғаму ғуссадан хабар,
Нолаларинг нашъа йўлин кўрсатмас.

Сан чал бугун ялпи ҳаёт куйини,
Бутун сезги ҳиссим билан тинглайин...
Эркин меҳнат қўшиқларин басталаб,
Яхшилаб, чал, ҳордиқларим тўкайин.

Танбурингнинг овозидан ёш кўнгил
Сурур олиб, зарра нури қочолмас.
Юксаларкан давримиз янгроқ куйи,
Эркин руҳим ўзга куйни қучолмас.

Танбурчи қиз, қалб сўзига қулоқ сол,
Яшаш куйин бирга-бирга куйла, чал.

БУЗСУВ БУЙЛАРИДА

Кўпириб, тошиб, эй, ҳайқирган кучли сув,
Тўлқинингдан титрар қирғоқ ҳар замон.
Кезган чоқда олдим бир тотли туйғу,
Пўртананг куч, оқишинг зўр, хўп чаққон.

Қанча кучли, қанча тошқин бўлсанг-да,
Берилибсан техниканинг йўлига.
Шўх қизлардай қанча шошқин бўлсанг-да,
Кирибдирсан меҳнат аҳли қўлига.

Бу кун сенинг тўлқинларинг куйидан
Эзгу, ёруғ турмуш йўли солинди.
Шу истакка сенинг кучинг чоғланди,
Кенг сийнангдан фойдали йўл олинди.

МЕН ЭРК ҚИЗИ

(Ўзбек қизи оғзидан)

Қуллик, асорат занжирин узиб
Эркинликка чиққан мен чин эрк қизи.
Хўрлик, разолат уйларин бузиб,
Истагим: бутун билим негизи.

Эрлар каби мен ишда, санъатда
Ҳар чоқ бўламан, қараб турмайин.
Қўлим кучидан бўлиб роҳатда,
Кимсага ҳеч бир бўйин эгмайин.

Ишонгум ёлғиз кучим, билимга,
Шу билан излаб яшаш йўлини.
Йўлларим порлоқ, тўсиқ бўлмагай,
Аниқлаб олдим мен ўнг-сўлимни.

Севаман толмай ёлғиз меҳнатни,
Бермайин қўлдан бу ёш ғайратни.

НИМАГА?

Асли йўқ уйдирма,
Асрлар чайналган
«Якка» деб ном бериб,
Топиниш раббгами?

«Ҳақ» йўл деб кўрсатган,
Халқни юз ажратган.
Қамбағал аҳлини қақшатган,
Уйдирма тўплами,
Самовий битикками?

Йўқ, биз соғлом ақл-ла,
Ишонмай,
Хаёлий завқларга алданмай
Мавҳумот йўлини йиқамиз
У йўлни адамга тиқамиз.

Табиат сирини очувчи,
Яшашнинг ёғдусин сочувчи
Эҳтиром қиламиз меҳнатга,
Дин дея тутмаймиз зиллатга.

БИР ҚИЗ КУИЛАРКАН...

Боққа кирсам боғ шамоли ҳайдаримни ёзадир,
Уйга кирсам ғариб онам юрагимни эзадир.

(Халқ қўшиғи)

Уйнаб боғларда,
Ёшлик чоғларда,
Юрдинг барқ уриб,
Ҳар қаёқларда.

Бир тутам бўлиб,
Чигил ўрилиб,
Уйга кирибсан,
Энди бурилиб.

Сен каби тутқун,
Ёшлар жушқин.
Опа-сингиллар
Эрк олди буқун.

«Ичкари» ғамин,
Узоқларга от.
Эрклик тонгида
Ёз, сен ҳам қанот.

Сендайлар бу кун,
Иш-меҳнат қучди.
Доим лабидан
Шодлик куйи учди.

Чигил ҳайдаринг
Энди ёзилар.
Оҳу кўзларинг
Чиндан сузилар.

1926 йил

ИСЁН АЛАНГАЛАРИ

Зулм, тахтга қарши исён
Шарқ кўксида қайнаб тошди,
Ҳар ёқ ёнғин, лоладек қон,
Мазлумларнинг оҳи ошди.

Эрксевар у кекса Чинда
Революция ўти ёнди.
Исён ўти қайнаб Ҳиндда,
Мажруҳ қалблар, боқ, жонланди.

Юксак сари чиқар экан
Юраклардан ўтли бир оҳ.
Октябрнинг қуёшидан
Тушар албат, кучли нигоҳ.

ҚЎЙИНГ, УЙНАСИН

(Ўзбек қизига)

Ўз эркига қўйинг, ортиқ зўрламанг,
Эрка кўнгли эрк боғида яйрасин.
Ҳар интилиш, ҳар истагин хўрламанг,
Хандон лаби эрк қўшигин куйласин.

Кўп замонлар яшамоқнинг торини
Севгани-ла бирга чертмай йиғлади.
Ичкарига қурбон қилиб борини,
Ғам ханжари билан кўксин тиглади.

Йўқ, йўқ энди нозик кўкси тигланмас,
Чунки яшаш қонунлари ўзгарди.
Кимда майли бўлса кетар, йиғламас,
Борлигини тутқунликка боғламас.

Кимни истар, майли, бугун ўйнасин,
Қўя беринг, севгани-ла қувнасин.

ЛЕНИНСИЗ ТҮРТ ИИЛ

Улуғ Ленин! Сенинг йўлингдан
Бормоқдадир жасур авлодинг.
Эсимиздан чиқмайсан асло,
Қалбимизда фикринг ва ёдинг.

Чалиб зафар сигналини биз,
Байроғингни кўтардик баланд.
Сенинг йўлинг билан ғовларни
Босиб ўтдик қилмасдан писанд.

Сенинг йўлинг ҳаёт йўлидир.
Октябрни яратдинг ўзинг.
Сен тириксан, халқ билан бирга
Келажакни кўради кўзинг.

Тўсиқларни қилмасдан писанд,
Чалдик зафар сигналин баланд.

ЭЙ, ҚАЛАМ

(Чулпоннинг талвасасига)

Шу эркин ҳаётнинг тўлқини
Туганмас жилвага кирганда,
Кўринган амални саробдек,
Чақнаган тилакни хароб деб,
Бўлдинг сен бўш хаёл тутқуни.

Куйладинг кўп замон синфнинг дардини,
Синфнинг ўзидай куйинг маҳв ўлди.
«Ўз» учун ўстирган тоза гуллارинг
Иродамиз қўли-ла, тугалди, сўлди.

Афсона варақлаш соатин
Кўпдан биз адамга йўқотдик,
Иш бошқа, сўз бошқа тус олди,
Буздик биз эскини туриб тик.

У ожиз тавбалар тилларда,
Ўйнарган, қайнарган якка куч,
Мағлуб сен, машъум сен ҳар йўлда,
Ҳубобдек тилагинг бари пуч!

ҚОНЛИ ИЗ...

(Бўғизланган Нурхонга атаб)

Япроқ каби сўлди
У сарв ниҳолинг.
Қон бир-ла тугалди
Ёш ғунча камолинг.

Чинданми юмилди
У ўйноқи кўзлар,
Шўх юзларда қондан
Ташландими излар!

Сен барги латофат,
Сўнг дамда етилган.
У қандақа офат,
Оқ кўксингни тилган.

Сўлган бинафша каби,
Қелдими хазонинг,
Ғашлар дили янглиғ
Зулматми маконинг.

Истар яна олға,
Тўқнашди икки куч.
Минг зўрлик ила ёв
Отланса-да,

Пуч!
Пуч!

КЕЧ КИРИШ

Қуёш уялгансимон
Кулиб ботадир.
Кенг уфқнинг куксига
Лола отадир.

Зангор оқшом тим қора
Сочин тарқатар.
Сийналардан ғаш гулин
Олиб ирғитар.

Юксакларда рақс этган
Бир тўда қушча.
Бир учар, бир қунадир,
У ҳам шод шунча!

Масжид-минор заволга
Мойил, бемажол.
Шам-шабада дўидиги,
Шўх қиз баргак тол.

Қаршисида кўҳна аср
Мудраб толмоқда.
Энг сунг адам маршини
Унсиз чалмоқда...

ИШЧИ АШУЛАСИ

Юлдуз ботмасдан,
Тонглар отмасдан,
Қўзғаламан эркин меҳнатга,
Ҳар гузал саҳар
Сийнамни ўпар,
Дадил боргум эркин ҳаётга!

Гудок чалмасдан,
Юриб толмасдан,
Жойланаман цехлар қалбига,
Чунки мен зарбдор,
Темир кучим бор,
Ўсажакман иш-кураш билан,
Мис,
Пулат,
Темир,
Менга барибир,
Қайираман дастгоҳ яшашга.

Борлиғимиз ўт,
Ўтмасдан минут,
Яратамиз минглаб машина.
Кучли болғамиз,
Ўтли долғамиз
Чиқғусидир цехдан дунёга.
Ленин байрогин,
Қўтариб тағин,
Ўтқазамиз ер куррасига.

ЧЎЛЛАР КУЛАРКАН

I

Бу кенг кўкрак бир замон
Сўлиб ётарди.
Ваҳшат, азоб, ўлим, қон
Тўлиб ётарди.

Баъзан бир хунук излар
Учраб қоларди.
Оҳ, уларга боқмоқдан
Кўзлар толарди.

Нималарнидир додидай
Қичқирар шамол.
Сўнгра босар зўр сукут,
Сиқилар хаёл.

Ҳар бир бурчак кўринди
Бир қўрқинч маскан.
Ҳар ўсиб-унган нарса
Оғули тикан.

Унда-бунда чўп-хаслар
Ётарди хазон...
Ҳар нарсанинг бетида
Қум, тупроқ, тўзон.

Бу ерларда бир чоғлар
Меҳнат қул эди.
Меҳнат аҳлин чеҳраси
Сўлган гул эди.

Эркин нафас ололмай
Дудоқларда оҳ...
Юракларни сиқарди
Ҳар масъум нигоҳ...

Бу кенг чўлнинг бўлмаган
Сира баҳори.
Туманларга бурканди
Гўзал наҳори.

Кўп асрни ўтказди
Сув кўрмай, қақраб,
Кўринди уфқида
Бир қўрқинч сароб...

II

Энди боқинг, бу чўллар
Фараҳлар сочган.
Ҳасрат-алам қўйнидан
Бутунлай қочган.

Ишчи қўли цехлардан
Чиқди, чўзилди.
Социал ҳаёт излари
Боқинг, тузилди.

Сув йўллари боғланди
Қуруқ чўлларга.
Пахта кони тузишга,
Узоқ йўлларга.

Эркин меҳнат нашъаси
Боқинг, оқадир.
Юракларга, оҳ қандай,
Севинч тақадир.

Бирга туриш, бирга иш,
Меҳнатда бирлик.
Ҳар саҳар севинч билан
Ялпи тириклик.

Бир томонда трактор
Ҳайқирар, тинмас.
Ҳайқириғи юксалар,
Ерга ҳеч инмас.

Сеялкалар қаторлаб
Тушар жуякка.
Эр-хотинлар ёпишар,
Қолмаслар якка.

Шу коллектив билан биз
Пахта ўстириб,
Қўролмаган ётларни
Қон-қон қусдириб,

Минглаб завод-фабрикни
Тўлдиражакмиз.
Планларни шубҳасиз
Бўлдиражакмиз.

Қуёш кулиб чаманлар
Юзидан ўпган.
Қўм-қўк ерлар бетини
Севинчлар ёпган.

Қумуш юзлари билан
Ўзал эрталар.
Бор завқларни қитиқлар,
Ўйнар, эркалар.

Бу кунларни биламан,
Инсон яратди.
Бу чўлларни чамандай
Қилиб яшнатди.

Бу кунларни яшнатди
Қурашчи эрлар,
Дадил одим ташлади,
Ҳар он шон-зафар.

ЧОПИҚДА

Кулди гўзал тонгнинг юзи,
Қушлар турди ётоғидан.
Ел қитиқлаб, ўпиб қочди
Чечакларнинг япроғидан.

Қорли тоғлар орасидан
Атлас сочин тараб қуёш,
Гоҳ мўралаб ўйнатар қош,
Ханда сочар дудоғидан.

Қўнгиллардек очилган у,
Пахта гулин туширмасдан.
Ялпи меҳнат завқин ичиб,
Чопдик толиш ҳеч билмасдан.

Ҳаво ёриб кетмон ўйнар
Ўнум берган билакларда.
Қандай ширин, гўзаллик бор,
Шу яшаш, шу тилакларда.

Оқ олтинлар билан яшнар
Қолхозчининг кенг даласи.
Ҳамма ёқни янгратади
Эркин меҳнат шўх яллasi.

Қуёш нури билан ўйнаб,
Терлар тўкиб, ерлар чопдик.
Шодлик билан меҳнат қилиб,
Шу меҳнатдан бахтни топдик.

ЗАРБДОР ҚИЗ

Тонги гудок чалмасдан
Мен ҳам тураман.
Ёш кўнгилнинг майлини
Ишга бураман.

Ошиқаман кечанинг
Сукутин тилиб,
Одимларим отаман
Иўлимни билиб.

Кўчалар бўш кўринар,
Баъзан кўланка.
Етиб бориб қарасам
Аҳмад-ла Ванка.

Шу ондаёқ севинчим
Ичимга сиғмай,
Гурунглашиб кетамиз
Биз йўл-йўлакай.

Кеча, электр нури
Юксакка ошар.
Само қизи — юлдузлар
Кулиб қарашар.

Ўтар эди кечанинг
Сўнгги дамлари.
Кечар эди ишчининг
Зўр қадамлари.

Бир оз юргач учрашар
Первий трамвай
Ҳайдаб утар суръат-ла
Ишчи Мастоной.

Тонг чоғида мавж урган
Шу кучли тўлқин
Қучоғида ҳар минут
Усиб бораман.
Тоғлардек зўр тўсиқни
Босиб бораман.

ЗАВОДДА

Гудок иккинчи дафъа
Наъра урмасдан,
Рубильникни бош мастер
Токка бурмасдан,
Цехлар ичига шахдам
Қадам ташладик.

Сўнгра режа бўйича
Ишни бошладик.
Кундагидай бугун ҳам
Дам олиш чоғи,
Меҳнатсевар эрларнинг
Зарбдор ўртоғи,
Қўринмаган эди у —
Токаръ Қумри қиз.

Келаётгандир балки
Кеч қолиб ёлғиз,—
Деган хаёллар билан
Ишни бошладим.
Атрофимга маъноли
Назар ташладим.

Станокнинг бошида
Кўмининг ўзи,
Ўқтин-ўқтин қарайди
Ўпкали кўзи.

Бу ҳолатдан мен бир оз
Гангиган бўлдим.
Аллақандай маънони
Англаган бўлдим.

Сўрмоқ бўлдим сабабин
Қумри ўзидан,
Узоқлар кўрувчи
Тетик кўзидан.

...Эрталабки аразнинг
Сўрсам сабабин.
Тўлиб-тошиб сўзлашга
Чоғлади лабин:

— Айниқса сиз шу бугун
Тонготар чоқда,
Туннинг гузал келини —
Ой ботар чоқда,

Кўча бўйлаб гурунг-ла
Узоқ кетганда,
Дарвозамнинг тагига
Келиб етганда,

Қумри тез бўл, ётма деб,
Чақириб ўтиш —
Эсингизга келмади
Озгина кутиш.

— Тўғри сўзинг, эй зарбдор,
Прогулсиз қиз.
Юзларингга тушмасин
Кадарлардан из.

Гудок каби ҳар тонгда
Бонг уриб ўтай.
Станоклар бағрига
Бирликда кетай.

ҚУЁШ ВА МЕН

Тунларим ўтмоқда, ғуборсиз тунлар,
Кумуш сийнасида ясландим танҳо.
Фақат кўк юзида сузар эди ой,
Бу шеърий дамларни кузатиб гўё.

Ой билан суҳбатим чўзилди узоқ,
Аста яқинлашиб тонг ҳам қўшилди.
Тиниқ чехрасидан бўса илтифот —
Айлади, қувончдан юрак жўш урди.

Тутаман кумуш тонг ипак этагин,
Суҳбатни бошлаймиз шунда иккимиз.
Шу чоқда дераза олдига келиб
Жилмайиб боқадир қуёш — олтин қиз.

Тутилиб қоламан қуёш ишқига,
Қуёшли кунларга бўлганман мафтун,
Тонг билан етишиб унинг ҳуснига
Қалбимни, севгимни бердим бус-бутун.

СОВЕТ АРМИЯСИГА

Улуғ Ватан севгиси билан
Ўсиб, қадинг кўтардинг баланд.
Пулат қаби синмас ироданг,
Доҳий* Ленин меҳрига пайванд.

Ғалабанинг жўшқин куйлари
Жаранглайди қалбингда ҳар чоқ.
Мардликка ва тинчликка бошлар
Қўлингдаги ёқут ранг байроқ.

Сен ўтасан денгиз, чўллардан...
Тиз чўқади қаршингда тоғлар.
Гул-лолалар поёнсиз бўлиб,
Чорлар сени чаманзор, боғлар.

Шуъла сочар товланиб чўғдай,
Манглайингда қип-қизил юлдуз.
Халқ тинчлигин, бахтин сақлайсан,
Постда ҳушёр кеча ва кундуз.

ЎЗБЕКИСТОН УЧУН

Ўзбекистон, гўзал ва ёш ҳаётинг,
Кенг ёйилган бепоён зўр қанотинг.
Шўх куйлар-ла отган тонгинг нашъасин
Ёзай олтин кунларингнинг саҳфасин.

Бир вақтлар ўлим, қўрқув ва даҳшат
Сочган эди қучоғингда мунгли зор.
Бало тоғи кўкрагингга ёнбошлаб,
Бойқуш, қузғун ҳар ён хандалар ташлаб,
Титрар эди ҳасрат билан ҳазин тор.

Қуёшингнинг атлас ҳайдар кокилин
Тарар эди ўзга қўллар шонаси,
Гулшанингда юзин очган гул раъно —
Ғижимланди унинг ҳар бир донаси.

Осмон бўйи тоғларингда қулунлар
Ўтламасди ҳам томонда бир бўшлиқ,
Саҳроларинг, уваларинг — қирингда
Қўкка ўрлар эди қонли қуюнлар.
Меҳнат чаманида синиқ нолалар
Кўнгилларга оғир-оғир оқарди.

Ғам юкидан қоматлари букилиб,
Талай ерлар бир рўшнолик кўрмайин
Ғурбат оқшомида ёши тукилиб,
Мажруҳ сийналарга аччиқ тиканли
Ғаш гулини ҳар дақиқа тақарди.

Чарақлабон юз очмасди зўр қуёш,
Баҳорингнинг зумрад кўки булутли —
Эди доим ёнган дийдалар ўтли
Тупроқларга ястанди ҳар ғариб бош.
Кенг кўксингда эди қуръон ҳукмрон,
Судрар эди разолатга, адамга.
Лола жоми каби қалбга тўлиб қон,
Тушарди тан изтиробга, аламга.

* * *

Кўкрагининг тўсган қора пардани
Парчалади ва ёндирди инқилоб.
Тилак жонон косасини бир йўли
Талабича ҳўп қондирди инқилоб.
Хуш исларга тўлиб отди тонгларнинг,
Қуёшинг ҳам ситам отмай, қучоққа
Кирди аста-секин қочмай йироққа.
Зафар билан чайқалди оқ тун-қушлар,
Ошди кўкка голиб наъранг, бонгларнинг.
Юмшоқ, момиқ ғуборсиз соф таниннга
Пўлат қўллар алвон кўйлак кийгизди.
Ҳаракатсиз томириннга қон бериб,
Жон бериб янги руҳ-ла тиргизди.

Қиз қўйнидай майин кунларинг сенинг,
Шўх баҳорнинг тиззасига бош қўйиб,
Баъзан қочқоқ қуёшнинг зар ҳайдарин
Тараб, уйнаб, этагига осилиб,
Ўтди кулиб, порлоқ тунларинг сенинг.

Қураш, талаш билан олдик қўлларга
Ува, адир, кенг далалар этагин.
Ёздик гилам каби узоқ йўлларга
Шу кунларининг қучоқ-қучоқ чечагин.

Шўх қўшиқлар билан тонглар отмоқда,
Мармар ҳаволар-ла бирга чайқалдик.
Ер кўксига қараш ўткир ботмоқда,
Гул ҳаётнинг тўлқинларида оқдик.
Оқдик жўшиб, тўсиқ қирғоқ емириб,
Учди доим қувноқ лаблардан зафар.

Коллектив куч билан қаддингни ростлаб,
Колхоз, совхоз билан ялпи яшашга,
Аллақачон қилдинг ўзни сафарбар.

Томирларинг электрдан куч олди,
Асабларинг темир мазутга пайванд.
Қодирия, Чирчиқларнинг даҳшати
Бизнинг қўлга бўйин эгиб боғланиб,
Довруқларинг кукка ўрлади баланд.

Паст ва баланд бўлиб кўкрак кўтарган
Маҳобатли завод, фабрик трубаси,
Отар ҳар тонг булутларга бир бўса,
Завқ бахш этар дилга жонлилик саси.

Дастгоҳларнинг ишқи билан кўнглимиз
Ўсмакдадир, будир шараф, ифтихор.
Қашшоқликдан, чиққан эй, гўзал ўлка
Қўчоғингда кулди бир ўзга баҳор.

Шу баҳор, шу гўзалликни ўзимиз
Эркин меҳнат қўл кучи-ла яратдик.
Шу гулшаннинг боғбони бўлароқ,
Янги насл сўлмас гуллар таратдик.

Эй, бахтиёр ўлка, эй қизил ватан,
Эй, оташлар билан тўлган нафаси.
Қадалса танингга заҳарли тикан,
Олажак суғуриб кўзинг пардаси.

ТОҒ СУВЛАРИ

Юксакдан келасиз, эй, тоғ сувлари,
Садаф чуққиларнинг юзини юиб.
Кумушдек чехрангиз тортар нигоҳим,
Чопасиз тошларни тубанга қуиб.

Бриллиант томчиси учар ҳар ёнга,
Ўйноқи кўпиклар бошлар ширин куй.
Олтин киприкларин қадайдиги қуёш,
Рашк билан айтади: «шўхлигингни қўй!..»

Шўхликни қўймасдан бир дам, бир нафас
Ўйноқи умримда қайга оқасиз.
Биламан сахий ер қўйнига кириб,
Қўксига беғубор чечак тақасиз.

ШЕЪРИМ

Яйра, тинма, қувонч билан тўлиб-тош шеърим,
Юрагимнинг таржимони, жўшқин созисан.
Мен яшайман, сенинг билан лаззатли умрим,
Ҳаётимнинг гул-чечаги, сарин ёзисан.

Сен сўйладинг ишқ шевасин тонготар чоқда,
Баъзан қўшиқ тинглаб қолдим ойли тунларда.
Вафо, яшноқ чаманларнинг ҳикоясини
Эшиттирдинг, бахтим кулган олтин кунларда.

Куйинг жўшқин, созинг ўйноқ, шу қадар майин,
Завқ селоби хаёлимда зарварақ очар.
Аллаловчи ва фараҳбахш нозик тараннум
Севги меҳри билан мени ҳар нафас қучар.

Мен яшайман сенинг билан лаззатга қониб,
Армони йўқ, бахтдан дарак берган олтин соз,
Яйра, тинма, куйла доим хандон урароқ,
Гулшан ўлка чаманида қил баланд парвоз.

ЕЗ КЕЧАЛАРИ

Сут денгизи мавж ургандай
Қандай дилбар мулойим кеча.
Ёқут кўзли олтин юлдузлар
Жилваланаар бўлиб ўзгача.

Ой нурида юзини ювиб,
Шитирлайди фируза барглар.
Атрофимга аста қарайман,
Берган бўлар бир ширин хабар.

Анор келар босиб хиромон,
Суғоришдан бўшаб кўнгли тўқ.
Эркин меҳнат завқига тўлиб,
Айтар ширин бахтидан қўшиқ.

У кезади эгатлар бўйлаб,
Дарахт соя солар изига.
Қипригига ой нури қўниб,
Гўзаллик бахш этар юзига.

Ёз тунлари шу қадар дилбар,
Бир шеър каби қалбимга оқди.
Бирга бўлиб ҳар шом ва саҳар
Қўк келини гўзал ой боқди...

ХАЙР, АРАШОН

Хайр сенга, Арашон,
Эй, гүзал маскан.
Хайр, асрлар билан
Сирлашган тоғлар.

Бахмал, кенг қучоқларинг
Чаманзор экан,
Қиз нафасидек майин,
Илиқ булоқлар.

Гулсафсар, жамбилларинг
Ёзилган қат-қат.
Аллалайди кўнгилни
Қушлар наъмаси.

Раъно баргига қўниб,
Шўхлик бошлашиб,
Мен билан хушлашдилар
Булбул, саъваси.

Қумушдек чўққиларга
Қўйиб бошини,
Ойли тунда кўринар
Булутлар мудраб.

Арчазор учларидан,
Юксак ерлардан
Ғуж-ғуж юлдузлар боқар
Уйноқлаб, титраб.

Хайр сенга, Арашон —
Сафоли кукрак.
Хайр, бор гузалликнинг
Манбаи диёр.

Кўп оғир туюлади
Кўнгилни узмак,
Эй, совет чаманзори,
Мангу бир баҳор.

БУЛОҚЛАР ЁНИДА

Кездим мен кўп кунлар иссиқ бағрингда,
Эй, томчиси шифо, жушқин булоқлар.
Майса гиламларинг, майин ерларинг,
Поёнсиз гузаллик кўнглим ардоқлар.

Пинагин бузмасдан ястанган тоғлар
Мармар сийнасида қайнаб чиқасиз.
Уч яшар боланинг ширин тилидай,
Қўшиқлар куйлайсиз, ўйнаб чиқасиз.

Эй, кекса булоқлар, эски қадрдон,
Ўйноқи умримдай жушиб оқдингиз.
Кўнгил дафтариинг олтин бетига
Бебаҳо, нашъали чечак тақдингиз.

СЕВГИМ

Ким нима ҳам дер эди бизга,
Севгимизга севинганлар бор.
Икки юрак боғланди, пайванд,
Ҳур ўлкада бўлдик бахтиёр.

Биласанми, севгимиз оддий,
Ўўқдир сира айрилиқ, фироқ.
Ҳижрон ўти олдида тизни
Чўкиш билан бутунлай йироқ.

Сохталик ўўқ нигоҳимизда,
Юрагимиз бўлди ҳамоҳанг.
Чеҳрамизда мавж уриб кулар
Севгимизнинг завқи ранг-баранг.

Севдим сени чаман водийда,
Ғалабалар созин чалибсан.
Довруғ солиб улуғ-Ватанга
Тоғ-тоғ пахта териб олибсан.

Кулди гулшан сенинг қўлингда,
Кулди чиндан умр баҳоринг.
Қуёшнинг зар кокили билан
Ясанибди кенг пахтазоринг.

Ясантирдинг ўзинг авайлаб,
Олтин бўлди қўлингда тупроқ.
Ўзалликнинг шуҳрати, эркам
Бундан ортиқ бўлмас яхшироқ.

Шунинг учун севаман сени,
Бир мен эмас, севар мамлакат.
Бошинг узра гул, лолаларни
Сочдик изҳор қилиб муҳаббат.

ОНА СЎЗИ

(Ҳарбий хизматга чақириш муносабати билан)

Сен қуёшли ўлка боласи,
Истиқболинг нурли ва порлоқ.
Қучоғимдан нари кетасан,
Кузатаман, йўлларинг узоқ.

Чеҳрангда бор олтин табассум,
Чаманларнинг сайрида кўнглинг.
Атир ҳидли гул, лолалар-ла,
Безангандир келажак йўлинг.

Тонг ўпади ҳар кун юзингдан,
Майин шамол сочингни силар.
Беғубор тонг каби қалбингда
Ватан ишқи, халқ меҳри ёнар.

Шу ишқ билан кетасан, ўғлим,
Тоғлар ошиб чексиз қирларга.
Она ерни кўз қорасидай
Сақлаш учун олис ерларга.

Эҳтиёт қил Ленин юртини,
Ҳамиша бўл тетик ва ҳушёр.
Душманларнинг қадами билан
Топталмасин боғ, чаман — гулзор.

Сен кетасан босиб чўл-саҳро,
Тўсар балки даҳшатли қуюн.
Ғазаб билан ҳайқариб бўрон,
Балки қилар минг турли ўйин.

Йўлларида тошқин сел чиқар,
Уриб ҳар ён тоғлар тошини.
Қоп-қоронғу, жимжит тунларнинг
Тинглайдирсан тилсиз товушин.

Ўлим каби қўрқинч тўсиқни
Ватан ишқи учун янчиб ўт.
Тўлқинланган кун ва тунларда
Ҳамроҳингдир милтиқ, пулемёт.

Постда доим сергак тур, ўғлим,
Ҳушёрликни Ленини ўргатган.
Узоқларни кўрар кўзингдан
Ўпар, албат, шу улуғ Ватан.

ТЕРИМЧИ ҚИЗГА

Мармар тонг билан кулган чаманлар,
Ҳавасим тортар кумуш жилоси.
Қуёшнинг майин, заррин кипригин
Ҳар чанроқ юзида ўйнар зиёси.

Ўстирдинг ғўзани этиб меҳнат,
Дўстлар-ла водийда айладинг жавлон.
Шаҳло кўзларингнинг қорачиғидай
Асрадинг, яшнади гулшан бепоеън.

Ишладинг баҳорнинг гул танин қучиб,
Нашъалар бахш этди ҳароратли ёз.
Ишладинг, юмшатдинг ёмби тупроқни,
Ўзини кўрсатди шу асл пардоз.

Ўзини кўрсатди далалар, чаман,
Фурсатни ўтказма, уни териб ол!
Пахтакор ўлканинг фаҳри саналган
Қумушхон юришин сен ҳам ишга сол.

Тоза тер, тонналаб заводларга бер,
Бадавлат ўлканинг бахтиёрисан.
Шўх, ғолиб қўшиқ-ла отган тонгларнинг
Қўйини куйловчи бастакорисан.

КАТТА ФАРҒОНА КАНАЛИГА

Сенинг режанг билан улуғ Партиям,
Асрлар ухлаган саҳро уйқусин
Маҳв этдик, бир йўла айладик бедор,
Қабристон сукути, ваҳм қўрқувсин.

Сенинг режанг билан жушқин сувларни
Оқиздик ром қилиб ҳаёт боғига,
Шу олтин умрнинг баҳори каби
Юз очган чаманнинг гул япроғига.

Биламан, бир вақтлар бу ваҳший чуллар
Қўйнида бойқушнинг совуқ кулгиси
Кезарди, ташна лаб, ҳар бир гул чехра
Сўзларди, куз барги сингари туси.

Бир қултум сув учун хонаси вайрон,
Қишлогин тарк этиб адашарди эл.
Қўз ёшин сели-ла ўстирарди дон,
Паришон ва ғамгин яшар эди эл.

Қон бўлиб оқдилар, талай дарёлар,
Заҳарли тиконга тўлганди қирғоқ.
У қонли сувларда акс этди мудом —
Очликнинг шиддати кулфат ва фироқ.

Оқарди ҳайқириб соҳилни ювиб,
Фақат ўзгаларга, ўзга гулшанга,

Тирноқ-ла ер ўйиб, сувлар оқизган
Ғариблар аҳволи қоларди тангга.

Сенинг режанг билан гуллади даштлар,
Адирлар гуллади, гуллади диёр.
Пахтакор йигитнинг қўшиқларига
Жўр бўлиб оқмоқда шишадай анҳор.

Водийлар қўйнига сингмоқда дарё,
Товланар қуёшда кумуш жилваси.
Бахмал қирғоқларни тўлдириб оқди
Бахтиёр элимнинг қувончли саси.

ДАРҒА

(Баллада)

(Бир чол ҳикояси)

Эй, телба, ҳовлиқма, эй жушқин дарё
Ястанди йўлингда поёнсиз саҳро.
Эй, телба кечмишнинг тилсиз гувоҳи,
Тингланар қалбингдан йилларнинг оҳи.
Қирғонинг бир замон қип-қизил қонга
Беланган, фарёдлар ўрлаб осмонга.
Қурашда сен билан саноқсиз инсон,
Яшамоқ йўлида топмади омон.
Салдов¹ деб нечанинг қадди букилди,
Ер тишлаб кўксига ёши тўкилди.
Нечанинг гул боғин айладинг вайрон,
Нечани қустирдинг лахта-лахта қон,
Нечалар баҳорнинг қиз қучоғида,
Майин тун, кумуш ой тўлган чоғида
Қирғонинг айланди, сафоли маскан.
Шўхлик-ла кездилар талай гул билан.
Нечанинг тўлганди олтин косаси,
Ёйилиб саҳрога ғурурлик саси,
Ҳаммасини биласан эй, сирли дарё,
Оқасан узоққа жушиб бепарво.
Хаёлим саҳрода кезади уйғоқ,
Ҳиссимни тортганди поёнсиз қирғоқ.
Сочларим ўйнатар майин шабада,
Табиат гўёки ичгандай бода.
Амунинг бўйида кезардим танҳо,
Шу олтин дамларни сезардим танҳо.

¹ Бурлак дегани.

Фақат узоқлардан — ёқут уфқдан,
Не ёқут, қип-қизил барқут уфқдан
Мўралаб оҳиста қочарди қуёш,
Амуга лолалар сочарди қуёш.
Ортарди ҳар нафас гул гўзаллиги,
Оқарди бир ёнда чўпоннинг пайи.
Қишлоқ қизларидай лўппи юзли ой,
Бошини кўтарди, кулди саҳро, сой.
Жилвага бурканди кумуш қирғоқлар,
Бағрига тортарди, бахмал ўтлоқлар.
Куйлардим... Завқ билан дарёга қараб,
Келар Қўчқор ота кўкат оралаб.
Бирлашдик шу дилбар соҳилда ёлғиз.
Дардлашдик, суқланиб боқар ой, юлдуз.
Чол яна бошлади ҳазин достонин,
Кечмишда оқизган кўз ёши-қонин.
Тут қулоғинг, ўтганни сўзлай,
Бўта каби йиғлайин, бўзлай.
У кунларни эсласам агар,
Сиқиламан, юрагим титрар.
Эзар эди кунларни алам,
Вақтсиз сўнар эди ёнган шам.
Ҳаёт эди ўзи тор қафас,
Қўп гўшадан оқди мунгли сас.
Чунки у чоқ хор эди меҳнат,
Қилар эди нонга зор меҳнат.
Нимасини айтайин ўғлим,
Ҳасрат билан ўтди ой, йилим.
Кезар эди нон излаб саҳро,
Салдов тортиб, сузардим дарё,
Арқон зарби елкам узарди,
Бу заҳматлар тинчим бузарди.
Оёғимга қадалса тикан,
Йиғлаб дердим, тақдир шу экан.
Қолар эдим баъзан оч, наҳор,
Бепоен чўл бўлиб кўзга тор.
На ойли тун берарди роҳат,
Кундуз бўлса, бўғар ҳарорат.
Салдов тортиб чўкардим ерга,
Тушар эдим қоп-қора терга
Оқди тинмай кўз ёш селларим,
Ўтди шундай аччиқ йилларим.
Ёлғиз ўғлим Ниёз навқирон —

Бўлиб қолди дардимга дармон.
Баъзан бўшар салдовдан елкам,
Чунки тортар Ниёзим — эркам,
Бирга чертдик алам торини,
Ўтказдик куп йил баҳорини...

* * *

Қилмоқ бўлиб бек сайри саҳро,
Йиғиб талай гўзал ва барно,
Бир кемани ясатиб шинам,
Тўшаб атлас, ипак ва гилам,
Ойли тунда оқдилар узоқ,
Шуъла сочди ранг-баранг чироқ.
Жилар эди салдов кемаси,
Ошди шу дам дарё жилваси.
Базм этарди баъзан қирғоқда,
Узанишиб майса ўтлоқда,
Бек ўтказиб ширин дамларни,
Қучиб, ўйнаб соз санамларни.
Шу сайрда Ниёзни бир қиз,
Севиб арзин айтибди ёлғиз...
Сирлашаркан Гулхон оҳиста,
Ниёз унга тутиб гулдаста,
Ихтиёрсиз бўлибди мафтун.
Яширинча учрашаркан тун.
Йигит ишқин сезган бировлар,
Солиб севги йўлига ғовлар,
Ўз ишини қилибди ағёр,
Бу сирдан бек бўлган хабардор
Қони қайнаб, тошиб ғзаби,
Ифлос танга сиғмай асаби:
«Ҳар иккисини йўқотинг кўздан,
Қутулайин бу оғир сўздан,
Сувга отинг, ҳаддан ошганни,
Даргоҳимда гангиб шошганни!»
Амр берган тоқати тугаб,
Келтирганлар иккисин боғлаб,
Ташлаганлар улуғ дарёга,
Раҳна солиб севги-савдога.
Ниёз эди суянган тоғим,
Ғарибликда бир овунчоғим...
Белимдаги мадорим кетди,

Бутун кучим, қарорим кетди.
У кунларни эсласам агар,
Сиқиламан, юрагим титрар.
Қандай қилиб буни унутай...
Қай йўсинда айтиб тугатай...

Бошдан кетди у қора туман,
Қирғоқ бўйи яшнаган чаман.
Қўлга кирди бу тўкис рўзғор,
Қўплар каби бадавлат Қўчқор.
Аму оқар қирғоқни ювиб,
Кунлар ўтар кунларни қувиб.
Кема билан узоқ кетганда,
Ўғлим ботган жойга етганда,
Оғирлашар ҳар гал аҳволим.
Тарқалади фикрим-хаёлим,
Эшитгандай бўламан зорин,
Қамчи билан чеккан озорин,
Сабрим тугаб аста жиламан,
Тўлқин билан бирга еламан.
Қандай қилиб буни унутай?
Қай йўсинда айтиб тугатай?..
Ҳозир ўғлим, иш, меҳнат эркин,
Ёринг эркин, муҳаббат эркин,
Эркин бутун яшаш ва ҳаёт,
Чиқармишдир ҳар ким шуҳрат, от.
Чертар эркин севги созини —
Қўп Гулхонлар ўз Ниёзини
Топиб олган гулшан ўлкада,
Довруғи зўр чаман ўлкада,

ДНЕПР БҮЙЛАРИДА

Бахмал соҳилингга кўз тикиб қолдим,
Асрлар сирдоши, эй улуғ дарё.
Мовий қучоғингда хаёлим менинг
Сен билан узоққа оқарди гўё.

Зумрад қирғоқларинг эрам боғида
Юз очмиш, яшпамиш сумбул ва лола.
Чамаплар мадҳини куйлаб булбуллар,
Тутмишдир лоладан ёқут пиёла.

Тонг пайти мавж урган кумуш васлиנגга
Сўйла-чи, бир йўла қараб тўйдимми?
Тонг чоғи қуёшнинг олтин кокилин
Битталаб сапамай, айт-чи, қўйдимми?

Сен билан бирга мен кўп кунлар кездим,
Англадим юрагинг, жўшқин достонинг.
Украин қизининг бандурасига
Кечмишда жўр бўлган ўтли фигонинг.

Тараснинг лоладай доғли юрагин,
Ҳазин қўшиқларин тинглаган сенсан.
Ғариблик шомида йиғлаган торин
Бандига жўр бўлиб инграган сенсан.

У чоқлар поёнсиз қирғоқларингда
Ҳар кўкат ўсарди мазлум ёшидан.
Кумуш тўлқинига боқиб тўёлмай
Кўп йигит айрилди қалам қошидан.

Хокисор, дарбадар, йиғлаган қалблар
Олтин соҳилингдан юксак жой олди. .
Украин халқининг доно фарзанди —
Шоири абадий уйқуга толди.

Сен билан яшнаган, сен кукартирган
Барқут водийлардан тўпладим чечак.
Шу қардош элларнинг севги номидан
Мозори устига сочдим бир этак.

ЕППА ҲАЁТ ТЎЛҚИНИ

(Колхозлаштириш муносабати билан)

Оқаётир ҳайқирароқ
Колхоз тўлқини,
Ошаётир марзалардан,
Увот, қирғоқдан.
Ошаётир доврўқ солиб,
Суръати тинмас.
Бирлашган куч, бирлашган қўл
Букилмас, синмас.
Куч бирлашса, иш бирлашса
Ҳамма ёқ кулар.
Кенг далада кўз тортгувчи
Оқ олтин унар.
Шу большевик даласида
Қолмагай увот.
Шу колхознинг водийсида
Тугалар ҳар ёт.
Ёппа бўлиб кучни қўшсак
Улар муштумзўр.
Куз япроғи каби ранги
Сўлар муштумзўр.

ЛЕНИН ОКТЯБРИГА

I.

Эй, асрлар ҳасратини тортган ўлка,
Сайр айлади бошинг узра қора кўлка.
Бир замонлар ҳоким бўлди сенга қуръон,
Ҳоким бўлди олтин, кумуш, бало, зиндон.
Ҳоким бўлди заҳар-олуд, қилич, қамчи,
Дор ёғочи, занжир, таёқ ва арғамчи,
Ҳар гушадан оқди тинмай тилсиз фарёд,
Босган эди бало тоғи, зўр истибдод.
Ўрлар эди фазоларга қонли қуюн,
Ғарибларга қилар эди ажал ўйин.
Меҳнат эди кўп хору зор у чоқларда,
Қадрланар эди қамчи, таёқларда.
Эрта учун ҳар меҳнаткаш йиғларди қон,
Топар эди таҳқир билан бир бурда нон.
Оч-яланғоч, эшикларда кўплар гадо,
Кўролмайин бир дақиқа завқу сафо.
Дил тортгувчи чаманлар ҳам бермай сурур,
Қора булут тўсди қуёш тўкканда нур.
Кўп ўйларнинг ўчди вақтсиз ёнган шами,
Қуримади талай қонли кўзнинг нами.
Боғчаларда бойқушларнинг қаҳқаҳаси,
Юракларни эзган эди мудҳиш саси.

II.

Зулмат тунин парчалади кучли қуёш,
Бу қуёшки, яъни Ленин халқларга бош.
Ленин кўрди ёрқин бизнинг истиқболни,

Ленин кўрди бизнинг бахтни ва иқболни.
Бизлар учун бахт-саодат гавҳарини
Нисор этди, олтин қуёш зарларини.

* * *

Сен ўргатдинг ҳар жабҳада кескин кураш,
Курашларга етакладинг бўлиб сен бош.
Кураш қилдик номинг-ла, эй, улуғ дохи,
Эркесвар халқ дўстидирсан ҳам паноҳи.
Қайта бошдан бизни одам қилди номинг,
Ғолиб, ботир этди ҳар дам зўр илҳоминг.
Сен чиқардинг бизни очлик, қашшоқликдан,
Ҳар тебраниш, ҳар бир ишда қолоқликдан.
Хур бахш этдинг ғариб кўнгил — вайронага,
Масканимиз юзин бурди қошонага.
Сув ўрнига шарбат оқди боғимизда,
Минг-минглаб қўй, қўзи ўтлар тоғимизда,
Бу ҳаётки хазони йўқ, мангу баҳор,
Бу баҳор-ла топди насл шон-эътибор.
Сенинг номинг қилди бизни азиз одам,
Сен биз билан, биз сен билан бўлдик ҳар дам,
Сенинг номинг билан қўйдик чаманга ишқ,
Сенинг номинг билан қўйдик Ватанга ишқ,
Сенинг номинг этди бизни тетик, ҳушёр,
Сенинг номинг бизга берди куч ҳам мадор.
Қарашларинг шахталарга чироғ бўлди,
Тадбиринг-ла саҳро, чўллар гулбоғ бўлди,
Мазмуи бўлдинг созимизга, куйимизга,
Қувват бўлдинг фикримизга, ўйимизга.
Сен қуёшли ўлкамизнинг қон, мадори,
Сен пахтакор тўқ турмушнинг ифтихори.

КОНСТИТУЦИЯГА

Қувноқ юрак, уйпат созингни,
Шеърим селдай қуюлсин, оқсин.
Умидимнинг мовий кўкида
Амалимнинг шамини ёқсин.

Эй, пок юрак, олтин созингга
Бахт китобин мазмун этиб чал.
Шеърим шунда, толеим шунда,
Шунда ҳаёт, ёрқин истиқбол.

Қуйла созим, юрагим, шеърим
Бахт китобин қилгил тарона.
Замирида ҳуқуқ, эрк, номус,
Ҳар бир сатри олмос, дурдона.

Сокин тунда кулган кумуш ой
Бошин қуйиб бахмал қирғоққа.
Сени тинглар хаёлчан боқиб,
Аста олиб майин қучоққа.

Жуш ур, тинмай, қайна булоқдек
Бахт куйини уйна басталаб.
Шу куйларки, чаманзорларга
Ишқи билан элтар етаклаб.

ҚУШЛАР

Боғчамда гул, лола бор,
Келтирди буни баҳор.
Ҳой қушлар, жонон қушлар,
Келинг чертай бирга тор.

Келинг гул бутоқларга,
Гунчага, япроқларга.
Жушқин, нозик шеърингиз
Қуюлсин қулоқларга.

Сизга уй ясаб қўйдим,
Гул баргидан нақш ўйдим.
Тонг чоғи наъмангизга
Айтингиз, қачон тўйдим?

Севаман ўзингизни,
Ўйноқи кўзингизни.
Сайр этайлик чаманда,
Англайман сўзингизни.

Гўзал боғда ўйнайлик,
Гулдан гулга қўнайлик.
Гулшан ўлка мадҳини
Биргалашиб куйлайлик.

ҚАДРДОНЛАР

Сени қадрдон дедим,
Эй, жонажон рус халқи.
Сени улуглаш учун
Бордир халқларнинг ҳақи.

Сенга дўст бўлиб ортди
Қадримиз-қимматимиз.
Инсоний ҳуқуқимиз,
Шон ила шуҳратимиз.

Сен халқлар халоскори,
Октябрни яратдинг.
Истиқболнинг кўзгусин
Сунмас нурга қаратдинг.

Революция бешигин
Тебратдинг, бахтга доя
Бўлдинг, бизни камолга
Етказдинг бениҳоя.

Сендаги дўстлик меҳри
Дўстларингга зиёда.
Сен билан бирга бўлган
Камлик кўрмас дунёда.

Саодат манзилига
Етакладинг, йўл очдинг.

Чаманларга бошладинг,
Йулга гул-чечак сочдинг.

Ижодкор: улуғ халқсан,
Ленин каби меҳринг бор.
Бутун қалбларда севгинг,
Бутун тилда зикринг бор.

ДЕНГИЗ

Чайқалади денгиз беором...
Жўшншига қараб тўймайман,
Оқ чечакдек кўпиклар ўйнар,
Қарашимни асло қўймайман.

Тикиламан узоқ ўлтириб,
Ой кўтарар сувдан бошини,
Хумор билан боққандай бўлар,
Чимиргандай бўлар қошини.

Зар кокилин телба тўлқинлар
Шўхлик билан тортар ўзига.
Кўтарилар ой аста қочиб,
Қирмай сира унинг сўзига.

Чайқалади денгиз, ўйнайди,
Очилади кўнгил ва хаёл.
Қундузи ҳам, ҳатто тунлар ҳам
Узоқ мендан гам, андуҳ, малол.

ИЛГАРИГА, ЎРТОҚЛАР!

Илгарига босинг қадам, юринг ўртоқлар,
Ер титрасин, кўк титрасин — тошлар, тупроқлар.
Хайқирингиз мардонавор, денгиздай тошинг,
Фашизмни босиб янчинг, тоғлардан ошинг.

Ҳаққоний иш учун бизлар бўлдик сафарбар,
Шараф бизда, қувват бизда, биздадир сафар.
Илгарига босинг қадам, юринг ўртоқлар,
Ер титрасин, кўк титрасин, — тошлар,
тупроқлар.

Иродангиз темир, пўлат каби мустаҳкам,
Қувватимиз душманларни мажақлар ҳар дам.
Илгарига босинг қадам, юринг ўртоқлар,
Ер титрасин, кўк титрасин — тошлар,
тупроқлар.

ЮРАК АЛАНГАСИ

Увлаб қолди бир тўда оч, малъун бўрилар,
Боғу бўстон, чаманларга қўйдилар қадам.
Иродамиз ёв тақдирин қилади барбод,
Шубҳа йўқим, ёв қадами топажак барҳам.

Янчиб ўтар ҳар танкимиз бало тоғини,
Самолётлар ёғдиради самодан олов.
Будённийдек от ўйнатиб майдонга кирсак,
Ер ва кўкка ларза тушар, яксон бўлар ёв.

Тоғни тепса қўзғатадир бизда ҳар йигит,
Темир-пўлат асрига биз бўлганмиз пайванд.
Пайт пойлаб ҳамла қилган қонхўр душманни
Ўлим занжирига албат қилажакмиз банд.

Юракларда кураш ўти олган аланга,
Бу аланга бизларни бахт, сафарга бошлар.
Она-Ватан, истиқболинг, саодатинг деб,
Курашади мардонавор қарилар, ёшлар.

УЧ ОЛ!

Йиллар ўтган бўлса-да, соғиниш, фироқ
Алами кўзларимнинг ёшин тўкмаган.
Чунки бу айрилиқ тубида ҳасрат
Ва андуҳ йўқ асло, қаддим чўкмаган.

Аксинча, ҳар куни минг яшнаб, қувнаб,
Сен қилган ишларни ўйлайман ўғлим.
Лаззатлар бахш этди, топган зафаринг —
Довруғи ўстирар ҳар нафас кўнглим.

Дўстларинг билан сен қилган мардликдан
Ёзибсан очиқ хат, олтин хотирот.
Душманини мажақлаб ўтган йўлингни
Кўришга учардим бўлганда қанот.

Зафарга бошлаган улуг халқинг-ла,
Душманга қарши тур, саодат шунда.
Чаманлар кулажак, ҳур бўлур башар,
Толелар юз очар, фарогат шунда.

Ватаниннг амри шу, бурчингни бажар,
Охири юзимни ерга қаратма!
Фашист малъунларни дупёдан кўтар,
Яксон қил, қадаминг орқага отма!

Булбуллар ноласин мазмунида ўч,
Ўч! — дея ўтмоқда кумуш қиш ва ёз.
Ўч куйин басталаб олди бандига
Шикаста ҳар рубоб, ҳар бир жўшқин соз.

Ўн етти баҳорнинг юзин қизартган —
Баҳордан ҳам сулув, кўп шаддот қизлар.
Пахта водийсида товусдай кезиб,
Майин боқишлари ўч йўлини излар.

Тонг каби беғубор, оппоқ сочин-ла,
Онаинг ҳам далага ўч учуни чиқар.
Шу ўчининг бахш этган қудрати билан
Пахтани хирмонлаб, ҳордигини йиғар.

Биламан, ҳар кўсак ва ҳар бир шона
Душманнинг кўксига бўлажак бир ўқ.
Яшнайти, албатта, яна гул ҳаёт,
Тўқ турмуш бўлажак, бунга шубҳа йўқ.

Берамиз пахтаини йиғиб фронтга,
Қойил қол, бизларнинг маҳоратга боқ.
Биз терган пахтанингни ҳар бир толасин
Ўвузлар бўйига айлагил сиртмоқ.

КУНЛАР КЕЛАР...

*(Немис босқинчилари вақтинча босиб олган
совет еридаги граждaнларга)*

Кунлар келар, у қоп-қора уфқ
Ол шафақдан бўлар лола ранг,
Нажот тонгин очади қуёш,
Фашизмнинг ҳоли бўлар танг.

Сизда бўлган умид, ишончлар,
Кунлар келар, яратар баҳор,
Кунлар келар, қуёшдек кулур
Ғам-ғуссага тўлган рўзгор.

Кунлар келар, ўйноқ созингиз
Севгиларни қилар тарона.
Кўнгилларга шеърдай қуюлур,
Висол оқшомлари бўлиб баҳона.

Бойқушларга ошён бўлган
У чаманлар яна кулажак.
Унда булбул яна ғазалхон,
Соф чечакка гулшaн тўлажак.

Қуёш ташлар ғарб сари қадам,
Тунларингиз бўлур чарогон.
Кунлар келар, толеингиз ёр —
Ушалади умид ва армон.

ҲАМШИРА ҚИЗГА

Узоқ кеча қийналур юрак,
Тўлғанаман бўлиб беором.
Алам сиқар, оғир дард эзар,
Баъзан хаёл сира бўлмас ром.

Оғир тунлар ҳасратин чекиб
Ётганимда бошим силадинг.
Эй, шафқатли ҳамшира, менга
Меҳр билан соғлиқ тиладинг.

Қарашларинг иссиқ, маъноли,
Гуё она қучоғидаман.
Эркаланиб кўзингга боқсам,
Чиндан шафқат ётоғидаман.

Эй, меҳрибон, эй пок муҳаббат
Қўкка етсин, бошимни кўтар.
Қўлинг ўпиб кетай бағрингдан,
Сафда азиз дўстларим кутар.

МЕНИНГ СОВҒАМ

Мен биламан, соғингансан вафоли дилдор,
Яқинлашиб келмоқдалар висол кунлари.
Йўлларимга қора оҳу кўзинг интизор
Бўлган, қўзим, йўқолмоқда ҳижрон тунлари.

Кунлар яқин, чертажакмиз севги торини,
Совға олдим умримиздай ширин, бебаҳо.
Совғам кўриб зафар билан кулган кўзимдан
Олажаксан олам-олам зўр, тотли маъно.

Олган совғам олтин узук, қиммат тош эмас,
Ё жилоси кўз тортувчи маржонми, дема.
Зинҳор сенинг ҳузурингга қуруқ бормайман,
Тушунчангани қийнаб, эркам, ортиқ ғам ема.

Менинг совғам миллион-миллион элларнинг бахти,
Менинг совғам буюк шаҳар, кўркам қишлоқлар.
Зилол сувлар, эркам каби боғу бўстонлар,
Менинг совғам кошоналар, олтин тупроқлар.

Менинг совғам тинч гўшада, тоғлик қўйида
Ухлаб ётган гўдакларнинг сокин уйқуси.
Менинг совғам кўзларида умид порлаган,
Алла айтган оналарнинг қувноқ кулгуси.

Мен биламан, шу бебаҳо совғамни кўриб,
Меҳринг билан севгимиз ҳам топар камолот,
Олган совғам қувонтирар сени, шубҳасиз,
Шу эмасми, зотан сенга қимматли бисот.

* * *

Севги бор, вафо бор, ёр бор...
Бу истак завқларга вобаста, даркор.
Севгишинг энг улуг лаззатлиси бу --
Ватанга муҳаббат, ватандир зинҳор.

СЕВГИ ҚҰШИҒИ

Севишмак гүзал фасл,
Севги — ёшлик муттасил.
Севги завқидан ўзга
Айт-чи, қай лаззат асл?

Соғинтирма, келгил бот,
Қалб сеники, эмас ёт.
Керакмас менга асло
Севгисиз кечган ҳаёт.

Севгимиз ширин, тотлик,
Лаззатин бирга тотдик.
Ҳижронга берган бардош
Мен эмасми саботлик?

Севгидир фазли камол,
Севги саодат, иқбол.
Севги билан кўринур
Менга ёрқин истиқбол.

1951 — 1962

РУС ХАЛҚИГА

Эй, жонажон рус халқи, севимли қардош,
Сени дедик, топдик биз саодат, камол.
Бирга бордик сен билан чаманлар сари,
Кўрсатдинг ҳаёт йўлин, топдик биз иқбол.
Яша, яша, рус халқи, жонажон қардош,
Улуғ ғалабаларга ўзинг бўлдинг бош.

Қуллик билан яшардик, тортардик алам,
Меҳнат қилган хор эди, кўрмасдик роҳат.
Эй, қаҳрамон, довюрак, жасур, улуғ халқ,
Қудратингдан йўқ бўлди хўрлик, асорат.
Яша, яшна, рус халқи, жонажон қардош,
Улуғ ғалабаларга ўзинг бўлдинг бош.

Сен жаҳонга Лениндек доҳийни бердинг,
Сен яратдинг зўр тўлқин, улуғ инқилоб.
Бахтли турмушни топдик сен билан бирга,
Хўрлик нуруни сочиб, порлади офтоб.
Яша, яшна, рус халқи, жонажон қардош,
Улуғ ғалабаларга ўзинг бўлдинг бош.

СУВЧИ

Дала кўм-кўк, водийлар кўм-кўк,
Уфққача кетган пахтазор,
Қуёш тапти ердан куч олиб,
Барқ урмоқда ғўзалар қатор.

Тушар аста оқшом салқини,
Тун чукади, кундузни босиб.
Жилва қилар хандон уриб ой,
Кўз-кўз қилар сочини ёйиб.

Сувчи кезар шўх қўшиқ куйлаб,
Ќўзаларга бериб куч, мадор.
Сув оқадн эгатлар бўйлаб,
Оқ ипакдай кўркам, жилвадор.

Сув оқадн, қон каби бориб
Ќўзаларга бахш этар ҳаёт.
Кундан кунга ўсишни кўриб,
Сувчи кўнгли сувдек тошқин, шод.

Дала кўм-кўк, адирлар кўм-кўк,
Ќўзаларнинг қадди барваста.
Ғингит боқар суқланиб майин,
Меҳру ишқи унга пайваста.

ҚИЗЛАРНИНГ ДАФТАРИГА

(Қўл ҳунар виставкасини кўрганда)

Онасииз, қизимсииз, покиза идрок,
Шу ҳаёт бичиғи қўлингиздадир.
Сиз демак муҳаббат, сиз демак фарзанд,
Нур каби келажак йўлингиздадир.

Майин боқинишгиз рўзғор чироғин
Шуъласин орттирар, учмас мангуга.
Сиз билан оила шодлик касб этар,
Сиз билан шу ҳаёт кирар кулгуга.

Вафониинг замири мусаффо юрак,
Сизда бор турмушининг кўрки ва файзи.
Мен дедим дилдорлик сизга ярашар,
Сиз демак наслиинг асл негизи.

КУТИШ

Водийларга чўкар оқшом салқини,
Ётоғига аста йўл олар қуёш.
Эртанинг ҳаваси, ғурури билан
Қўяди лола ранг уфқларга бош.

Подалар ҳам қайтар, қўй ва қўзилар
Қишлоқ кўчасини тўлдириб утар.
Баланд теракларда қушлар чулдираб,
Файзли бу оқшомни йўлга кузатар.

Эгатлар оралаб миробми, кимдир
Якка оёқ йўлдан қайтади ёлғиз.
Бетоқат бир назар билан қўл сиқиб,
— Ҳорманг! — деди йигит,
— Бор бўлинг! — дер қиз.

Оқшом қучоғида кезишиб танҳо,
Бораркан навқирон икки ёш юрак.
Севгидан чақнаган кўзлар аксид
Қўринар етилган ширин бир истак.

Сўз бошлар энтикиб йигит беором,
Олмоқчи эртага висол ваъдасин.
— Қаерда, қай чоқда кутай, айтингиз,
Туш пайти боғдами ва ёки оқшом?

Лабида табассум, барваста жиддий:
— Кутмангиз, — деди қиз.

Йигит дер: — Нечун?
— Мени кутмоқдадир пахтазор водий,
Ҳар ишнинг ўз вақти бўлгани учун...

Бойликнинг гарови — бўлиқ ғўзалар,
Мени кутмоқдадир беҳисоб шона.
Ғанимат фурсатни қўлдан бермайини,
Ҳар кўсак бошида бўлай парвона.

Ќўзалар танига қондай сингувчи,
Ойнадек беғубор сувлар кутмоқда.
Универсал кутмоқда далалар бўйлаб,
Ҳал қилиш кунлари, дамлар ўтмоқда.

Тераклар учида ўйнар қизил нур,
Қуёш уфқлардан кўтаради бош.
Далалар қўйнида, меҳнат тонгида
Қўлга қўл беради икки бахтли ёш.

ТОШКЕНТ ТОНГИ

Тошкент тонготарин файзи, кўркини
Заррин қалам билан чизмакка қуёш,
Чотқол чўқққиларин поя қилароқ,
Кумуш шафақлардан кўтаради бош.

Унинг тасвирида, дастгоҳ ишқида
Ошиққан ишчининг салобати бор...
Булутлар кўксида бошига қўйган
Балаид тубалар кўринар рангдор.

Қуёшнинг аксида кўринар яққол
Маърифат уйига ташланган қадам.
Ленин томларини бағрига босган
Саноқсиз йигит-қиз бўлур мужассам.

Тошкент тонготари нақадар гўзал,
Чиройли тасвирга сиғмас, сермазмун.
Ҳаёт станогин юргизади халқ,
Бахтиёр турмушдан миннатдор, мамнун.

МОСКВАМ

Сен Ватаним юрагисан, гулшаним, богим,
Кремлнинг деворлари суянган тоғим,
Еқут юлдуз қалб уйида сўнмас чироғим.
Бахтим очган жонажоним, улуғ Москва,
Қадрдоним, меҳрибоним, улуғ Москва.

Сен яратдинг бизлар учун чин, озод ҳаёт,
Сен ўқитдинг, бердинг бизга фазлу камолот,
Қўкка қадар юксалтирдинг бериб зўр қанот.
Бахтим очган жонажоним, улуғ Москва,
Қадрдоним, меҳрибоним, улуғ Москва.

Сенда ётар башарнинг сўнмас қуёши,
Меҳнаткаш халқ доҳийси, дўсти йўлдоши,
Сен озодлик баҳорин буюк наққоши.
Бахтим очган жонажоним, улуғ Москва,
Қадрдоним, меҳрибоним, улуғ Москва.

ХАЛҚ ИСТАГИ

Хазина ер, зилол сув,
Ёз бўйи сахий қуёш,
Меҳнат, иродамиздан
Чиқди ажойиб мазмун.
Мазмунки, ҳар сатрида
Жаранглар эрк ва иқбол.
Мазмунки, олам-олам
Зўр бойлик топди якун.
Меҳр парвонасидан
Ҳар туп ғўза, ҳар ниҳол
Дурдонага айланиб,
Чаноқлари урди барқ.
Меҳнат самарасини
Йиғиш фурсати дея,
Водийларга отланди
Сафарбар, қаҳрамон халқ.
Уч миллион жамғариш
Улуғ халқим истаги,
Ваъдага вафо қилмоқ
Мардларга хос фазилят.
Ғолибликнинг аҳдини
Кутмоқда улуғ айём,
Кутмоқда саодатга,
Шарафга тўлиқ айём.
Нурдек оқ водийларга
Қуёш бўлиб жуш ур, балқ!
Олтин дамлар ўтмасин,
Эй, қаҳрамон, ғолиб халқ!

УЛУҒ ПАРТИЯМ

Сен замоннинг тоза қалби
Улуғ партиям.
Сенда кўрдим доҳий Ленин
Фикрин мужассам.
Ҳаёт тонготаридан
Беролдинг хабар.
Сенинг ғоянг ҳаёт учун
Мураббий-раҳбар.
Сен ижодкор, Октябрни
Яратдинг ўзинг.
Машъал бўлдинг, сўнмас ёғду
Таратдинг ўзинг.
Сен ўргатдинг яшаш нима
Ва кескин кураш.
Курашларда чиниқтирдинг,
Ўзинг бўлдинг бош.
Миллионларнинг излагани,
Умиди ўзинг.
Ҳар юракда сенинг меҳринг
Ва тийран сўзинг.
Сен ҳал этдинг ва ечилди
Зўр асрий орзу.
Сен пок севги, сенинг меҳринг
Қуёшдай мангу.
Сен давримиз ғоясисан —
Халқлар ғояси.
Мазмунинг бахт-иқбол, демак.

Йўк ниҳояси.
Сенинг билан халқимизнинг
Сафи мустаҳкам.
Сенга бўлган халқлар меҳри
Туганмас олам.
Етакладинг коммунизм йўлига томон,
Бу йўл қуёш йўли демак,
Нур олур жаҳон.

ЎҚИТУВЧИМГА

Ўқитувчи — меҳрибон устоз,
Ҳеч туганмас Сизга ҳурматим.
Маърифатнинг нур қучоғидан
Мангу топдим бахт-саодатим.

Болалигим илк баҳорида
Сиз бердингиз қўлимга қалам.
Бир қаламки, мазмуни тийран,
Унда ҳаёт, эркин меҳнат жам.

Ургатдингиз Ленин номини,
Шу сўз билан чиқди саводим,
Хаёлимдан чиқмайсиз асло,
Сизда тун-кун фикр ила ёдим.

Камолотнинг поғонасига
Бошладингиз кўрсатиб оқ йўл.
Миннатдорман, устоз умрбод,
Ҳурматлайди Сизни ён кўнгил.

ЛЕНИН

Асос солди янги дунёнинг
Тарихига шу ном-ла башар.
Бу номдадир севги ва ҳаёт,
Бу ном мангу қуёшдай яшар.

Бу ном билан асрий курашлар,
Революция топди зўр якун.
Одам, ҳаёт фалсафасига
Ленин номи тийран бир мазмун.

Бу ном бўлди исёнга мадад,
Бало тоғи емирган бўрон.
Бутун қалбга қуёшдай сингди
Ва яшарди нур олиб жаҳон.

Партиянинг ирода йўли
Ленин фикри билан мустаҳкам.
Партияни деганда Ленин
Сиймосини кўрдик мужассам.

Бутун халқлар қалбида Ленин,
Қўшиқларда, соз, эртақларда.
Ўзал баҳор нафасида у,
Ниҳол, ғунча ва куртакларда.

Ленин зеҳни бутун ишимиз,
Ҳаётимиз йўлига асос.
Бахт йўлини ёритган қуёш,
Муҳаббат ва зафарларга хос.

РОССИЯМ

Ватан дейман сени, Россиям,
Фахримга сен чиндан ярашиқ.
Сендан топдим ижод, насибам,
Сенга бўлдим азалий ошиқ.

Россия деб қилсам зикрингни,
Бол татийди доим тилимдан.
Унутмайман севги, меҳрингни,
Айрилмайман сендан, элимдан.

Кўрсатдинг сен иқбол йўлини,
Қучоғингда қолай умрбод.
Сен ўстирдинг, тутдинг қўлимни,
То тирикман қилай сени ёд.

ОНА

Онажоним, наинки жон, жаҳонсан,
Меҳринг яшар қалб уйида бир умр.
Қамолотга етакладинг ардоқлаб,
Шафқат билан боқдинг, кўзларимда нур.

Сенинг ҳар бир нигоҳингнинг мазмуни
Саодатим, истиқболим сувратлар.
Она демак,— ҳаёт демак, муҳаббат,
Бутун борлиқ сени деяр, ҳурматлар.

Туғилганда йиғлаб кўрдим дунёни,
Сен ўргатдинг мени кулгига шунда.
Тонгга қадар айтган ширин аллангнинг
Ҳарорати кетмас, қалбим тўлқинда.

Сени деса, кўкка етади бошим,
Сени десам, порлар ҳаёт чироғи.
Сен пок юрак, хазони йўқ чамансан,
Жушқин қўшиқ, асл шеър булоғи.

* * *

Ихтиёрим бўлсайди, эркам,
Қилар эдим сени ихтиёр.
Ихтиёрим сенга боғлиқдир,
Қилолмайман ҳеч қачон изҳор.

Соғинганда йўлингни пойлаб
Чиққанганимни билмай қоламан.
Учрашганда дов бермас юрак,
Бир сўз демай ўйга толаман.

Сени эслаб оҳ урганимда,
Йўлиқаман таъна тошига.
Аҳволимга кулганлар шаксиз,
Билар эди тушса бошига.

Самоларга талпинар эдим,
Қошки менга бўлсайдинг қанот.
Ўзинг деддинг менга неча бор:
«Ҳижрон ғами бизлар учун ёт».

ОЗОДЛИК ҚУЙЧИСИГА

«Атоқли эркинпарвар шоир Файз Аҳмад Файз Тошкентда бўлиб ўтган Осиё ва Африка мамлакатлари Конференциясида юртига қайтганда, уни Покистон реакционерлари қамоққа олдилар...»

(Газета хабаридан)

Қуёш сари отган нигоҳинг
Тўса олмас ҳеч қандай қудрат.
«Тинчлик» деган у ўли оҳинг
Нажот йўлин очар, Файз Аҳмад.

Баланд турма зах деворига
Қалб қонидан битибсан қўшиқ.
Озодликнинг тонг наҳорига
Кўз тикибсан, бўғолмас тўсиқ.

Эрк деган у ҳақли фарёдинг
Тингламоқда эрксевар жаҳон.
Диллардадир фикр ва ёдинг,
Сен биз билан, дўстим, ҳар қачон.

Таёқ, занжир ва қонли кишан
Иродангни буколмас асло.
Ғоянг — қуёш йўли, нур, чаман,
Маҳв этолмас ҳар ранжу бало.

СОҒИНИШ

Узоқдасан, соғиниб баъзан,
Қўкда сузган ойга боқаман.
Ўхшатолмай на ой, юлдузга,
Ҳижрониингда дилни ёқаман.

Қумуш тонгда сайр этиб чаман,
Чиройингни сўроқлаб ўтдим.
Лабинг сириш ғунчалар аста
Шивирлади — қулоғим тутдим.

Сувда қуёш жилваси каби,
Кўзларимда ўйнар суратинг.
Қарорим йўқ, заррача бардош,
Асир этмиш соф муҳаббатинг.

Тополмагач, сени ҳеч ердан —
На лолазор, на бўстон, қирдан,
Ночор боқиб дил кўзгусига,
Қўрадирман яққол аксингни
Ва тинглайман майин сасингни.

ҚУЁШ ҚАДАР БАХТ

Сенинг ишинг билан яшар
Қуёш қадар бахт-иқбол.
Йўқдир завол,
Йўллар ойдин, шан.
Бугундан ҳам гўзал истиқбол.

Сен халоскор,
Очдинг ўзинг
Октябрь дарвозасин,
Эшиттирдинг ер шарига
Саодат овозасин.

Эшиттирдинг «Аврора»нинг
Қудратли зўр залпини.
Бирлаштирдинг бугун халқлар
Ҳароратли қалбини.
Сен одамни азиз қилдинг,
Яшнаб кетди зўр ҳаёт,
Юксалтирдинг ойга қадар,
Бизга бериб нур қанот.

Сени десам, меҳр билан
Ленин тутар қўлимдан.
Сени десам, гул-лолалар
Унар юрган йўлимдан.
Сенга бўлган халқлар меҳри
Қуёш каби сўнмайди.
Сени айтиб қўйлаган
Қўшиқлар ҳам ўлмайди.

МАЙЛИ

Майли, мени қилгин иштизор,
Ою йиллар боқай йўлингга.
Майли, сенга арз қилай минг бор,
Истасанг ол қалбни қўлингга.

Майли, ёқсин ўтли ҳижронинг,
Ишқ йўлида бўлай овора,
Майли, парво қилмасдан жоним,
Дардимга ҳеч топмагин чора.

Майли, биров ташласа назар,
Қийнаб мени, рашкимни ошир.
Майли, олмай ҳолимдан хабар,
Қўрганингда ой юзинг яшир.

Майли, қилсанг мени саргардон,
Бошга солсанг ҳисобсиз жафо;
Лекин жафо тугалиб, жонон,
Ахир бир кун қиласан вафо.

ЁШЛИК

Олтин ёшлик, гузал, бебаҳо,
Сен, демак бу, — тонгнинг жилваси.
Хаёлимдан чиқмагай асло
Болаликнинг шарин нашъаси.
Сени кўрдим яшноқ чаманда,
Ғунчаларнинг табассумида.
Сен, демак бу — мангулик ханда,
Ёшлигимнинг ҳар бир зумида.
Сени эслаб хаёлга толдим
Жўшқин анҳор, сой бўйларида.
Сени кўрдим ва тинглаб қолдим
Булбулларнинг шўх куйларида.
Ипак қанот капалакларнинг
Қанотида сенинг аксинг бор.
Тоза умид ва тилакларнинг
Мазмунида бўлдинг барқарор.
Рубобимда тирик қўшиқсан,
Қўз ўнгимда қиласан парвоз.
Сен лирика, шеърга тўлиқсан,
Сенсан баҳор, сенсан сарин ёз.
Бизнинг ёшлик топажак камол,
Ардоқловчи бахт унга доя.
Йўллар ойдин, гузал истиқбол.
Таърифи зўр, бўлмас ниҳоя.

ВОЛГА ХОТИРАСИ

Эй, узоқ кечмишнинг жонли гувоҳи,
Россия шуҳрати, қадрдон Волга.
Бағрингда мазлумлар фиғони-оҳи
Тингланди кун йиллар беомон Волга.

Асрий сирлар билан тулиб ва тошиб,
Оқасан ҳайқириб, эй, азим дарё,
Биллур тўлқинларинг қирғоқдан ошаб,
Биллур томчиларинг сачратар зиё!

Бурлаклар зорининг садоси, акси,
Нажот соҳилига етолмай сўлди.
Туну кун тинмаган аламли саси
Репиннинг қалбига тийрак из солди.

Ўтмишда сафобахш сабза қирғоқлар
Золимлар кайфига бўлди кенг макон.
Эсимда, бағрингда қонли ирмоқлар
Оққани, зўр тарих, ғариб бир дoston.

Бугун мен сайр этиб, қирғоғинг қучдим,
Шодликлар мазмуни қўшиғинг бошқа.
Бахмал соҳилингда ўзни овутдим,
Тўш уриб оқасан қояга, тошга.

Гитара қилларин уйнаган қизлар,
Қайиқда сузади ойли тун, оқшом.
Күксингга чўккандай кўкдан юлдузлар,
Фусункор шўхлиги қилур дилни ром.

ГЭСлардан оқмоқда ҳар ён шуъла-нур,
Олтин қирғоқларда кезгандай Ильич.
Ижодкор авлодни кўраркан мағрур,
Бахт сари етаклар ҳар эрта-ю кеч.

ЛЕНИН ШАНБАЛИКДА

Ҳаёт қайноқ. Кремль бедор,
Ленин чиқди ёруғ хонадан.
Қуёш боқди қаршилаб наҳор,
Қўк-гумбази — юксак поядан.

Қаршисида олам-олам иш,
Шанбалик деб урди қўлини.
Бу қўлларки, буюк қурилиш
Ва ҳаётнинг очди йўлини.

Дўстлари-ла кўтарди ёғоч,
Шунда қўкка етди бошимиз.
Меҳр билан очди кенг қўлоч,
Меҳнатсевар, чин йўлдошимиз.

Шу ёғочдай кўтарди қўлга
Бахтга тўла янги жаҳонни.
Шуълаларни тўлдирди дилга
Ва яшнатди ҳар бир маконни.

Ёғоч эмас, Ленин қўлида
Кўтарилди ёрқин келажак.
Халқлар борар унинг йўлидан,
Қуёш каби мангудир демак!

ЛЕНИН

(1920 йил хотираси)

Кремлда оддий хонада
Доҳий Ленин чекар зўр хаёл.
Фикри тийран, қўл пешонада,
Хаёлида ёрқин истиқбол.

Харигада маъноли кўзи,
Гавдаланар бутун кенг жаҳон.
Гоҳ Кавказда, Сибирда ўзи,
Дўстлари-ла юради шодон.

Чапаевни кўриб Уралда,
Қояларга қайраган қилич.
Душман мағлуб, разил аҳволда,
Барчасини кузатар Ильич.

Харитага ташларкан нигоҳ,
Жонланади кўҳна Туркистон.
Ўт ичидан кўринар ногоҳ
Мард Фрунзе голиб қаҳрамон.

У кезади, қуёш душмани —
Босмачини суриб адамга.
У кезади, Совет ватани
Буркансин деб мангу кўкламга.

Фрунзе шод кезади мағрур,
Революция қуёшин бошлаб.
Ҳар бир юрак, ҳар хонага нур
Бахш этиб, зўр қадамин ташлаб.

У истайди: ҳар бир вайрона
Яшнасин ва бўлсин гулистон.
Гуллар солсин бошларга соя,
Булбул бўлсин, деяр ғазалхон.

Харитадан кўз узмай устоз,
Фрунзегга кўрсатар оқ йўл.
Зафар сенга бўлсин пешвоз,
Дея, меҳр билан берар қўл.

ОНА АЛЛАСИ

Нақадар сермазмун
Бу жўшқин ғазал!
Ойдин кечаларнинг бор ҳикояси;
Алла замирида севги муфассал,
Оналик меҳрининг йўқ ниҳояси.

Бу қўшиқ умрнинг илк баҳорига
Севги-ла қўшилган бир олтин варақ.
Бу қўшиқ пайванддир юрак торига,
Юракки, беғубор, лола ранг шафақ.

Бу қўшиқ камолот сари бир қанот,
У она қалбининг иқбол парвози.
Бу қўшиқ сатрида мангулик ҳаёт,
Ширин умидларнинг жаранги, сози.

ҒАНИМАТ ДАМЛАР

Меҳнатимиз самараси қолмагай ерда,
СХМ кўзларидан ўчмас ёниқ нур.
Иқболимиз ифодаси ҳар инжу, терда,
Шу эмасми зотан бизга бойлик ва ғурур.
Қунлар келар, қуёш ташлар эриниб нигоҳ,
Илтифотсиз тағофилга соладир ўзин.
Пахтазорда бизлар билан бўлолмай ҳамроҳ,
Гоҳ кўриниб, гоҳ узоқдан ўйнатар кўзин.
Қўлдан кетса қуёшли кун, қимматли дамлар,
У дамларнинг аччиқ бўлиб мазмун қиссаси.
Вақт ғанимат, илгарига ташланг қадамлар,
Пахта териш кўпчиликнинг иши, ҳиссаси.

ОЛТИН КУЗ

Яшил дала, поёнсиз водий,
Халқ бойлиги битмас хазина.
Шу бойликнинг иштиёқида
Саф чекмишдир сонсиз машина.

Елкан каби урадир жавлон,
Ҳар бўлаги қалб торига банд.
Бункер тўплаб, қамраб бир нафас,
«Оқ олтин»ни уяжак баланд.

Машинанинг суръат, кучидан,
Турсунойнинг тетик боқиши.
Акс этмоқда водийлар бўйлаб,
Иродаси ва улуг иши.

Қуёшнинг кенг дастурхонида,
Чаноқларнинг тўлиқ кўрки бор.
Ижодкор халқ куч, маҳорати,
Шу гулшанда топмиш барқарор.

Техниканинг буюк қудрати,
Далаларга бошларкан ҳужум.
Ҳосил тоғи кўтаради қад,
Бескор ўтмай ҳар бир олтин зум.

ЛЕНИН КЕЛДИ

Чайқалади Нева беором,
Апрель ели эсмоқда шошқин,
Туман билан бурканган оқшом,
Халқ тўлқини оқмоқда жушқин.

«Ленин келар эмиш», деган сўз
Қалбга сингган, тилларда такрор.
Зориққан ва умид тўла кўз,
Дўстин кутар юрак беқарор.

Йўлга чиққан ўйноқи еллар
Бир томонга қараб шошади.
Йўлга чиққан қадрдон эллар,
Севинчлари кўкка ошади.

Миллион кўзлар доҳий йўлига
Боққан, ҳамма кутар интизор.
Ол байроқни тутиб қўлига,
Йўлга чиққан ҳатто навбаҳор.

Оқшом чўкди туманни ёриб,
Ер силкитиб келар паровоз.
Нур ичида поезд оқариб
Кўринди ва янграб кетди саз.

Янграб кетди заминну замон,
Кўкка ўрлаб «Ура» садоси.
Ленин келди, гўё бир жаҳон,
Халқ орзуси ва ошноси.

Ленин келди, порлади қуёш,
Мангуликка чекинди зулмат.
Ленин бўлди ишимизга бош,
Парчаланди эски дунё-тахт.

Ҳаёт қайнар, вокзал ҳам гавжум,
Ленин боқар дўстларга масрур.
Кўзларида меҳр, табассум,
Оқмоқдадир ҳар ён шуъла, нур.

Чиқиб олди броневикка
Ва кўтарди баланд қўлини.
Қоматини кўтариб тикка,
У кўрсатди бахтнинг йўлини.

ЯШНАГАН ШАҲАР

(Марғилонга)

Ипак шаҳри дейдилар чиндан,
Ипак каби товланар ҳар кун.
Юлдуз учиб тўкилган дейсиз,
Чароғон ва майиндир ҳар тун.

Саноатнинг эсган нафаси,
Оҳ, нақадар дилга роҳатбахш.
Қад кўтарган шинам бинолар,
Шаҳар кўрки музайян, дилкаш.

Фонтан ўйнар сочиб дурдона,
Мармар ҳаво берадир ором.
Атлас каби ранг-баранг чироғ,
Жилваси зар ҳар сафар оқшом.

Ҳусн қўшди шаҳар ҳуснига,
Халқим ўзи бўлиб ижодкор.
Кўрган дейди: шу кенг чаманда
Мангу қолмиш фусункор баҳор.

ОТА ФАХРИ

(Қаҳрамоннинг отаси Алексей Иванович Гагариннинг сўзидан)

Не-не фарзанд бордир дунёда,
Қизартирар ота юзини.
На унда бор нәмус, ирода,
Бурди бўлмас ҳатто сўзининг.

Чин юракдан қувонмай нечун,
Қўкка меннинг кўтарди бошим.
Коммунистик бурчини бугун
Бажо қилди — яшарди ёшим.

Фан қанотин боғлаб белига,
Парвоз қилди сирли фазога.
Шон-шуҳрат олиб элига,
Омон келди ёруғ дунёга.

Мард Юрамни ўстирган бу халқ
Қўймоқ истар доим бошига.
Олқишларга қилиб уни ғарқ,
Келмак истар ҳамма қошига.

Баҳор олиб келган булбуллар
Юрам учун бўлди ғазалхон.
Севинчларга тўлган кўнгиллар,
Космонавтни йўқлар ҳар қачон.

Шундай жасур фарзандга падар —
Бўлганимга ортмоқда фаҳрим.
Ижодкор халқ билан баробар,
Очилмоқда кўнгил ва баҳрим.

ДОВЮРАК ГАГАРИН

Фазога элтдинг сен Ленин ғоясин,
Эй, оддий граждан, оташин юрак!
Коммунизм асрининг ақл, ндрокин
Космосда айладинг таптана, безак.

Кўз очиб юмгунча қилган парвознинг
Сирлар оламига очди нурли йўл.
Ҳар секунд тинглади жаҳон овознинг,
Қоншот бағрига сен узатдинг қўл.

Олтин шуълаларин бошингга сочди,
Пешвоз чиққанда йўлингга Офтоб.
Зухро, Ой қаршилаб қучоғин очди,
Мағрур бир нигоҳ-ла, айладинг шитоб.

Сен келдинг мавжудот дунёсин бир зум
Ва лекин асрлар босдинг илгари.
Ҳинатди юзида ҳайрат, табассум,
Сенинг шижоатинг кўриб эл бари.

Сен учдинг, сен билан ақл, тафаккур,
Бирга парвоз этди умид ва хаёл.
Офарин, ижодкор, довюрак, жасур,
Фазода сен очдинг порлоқ истиқбол.

БАҲОРНИ ҚАРШИЛАБ...

Неча ойким, йўллариингга боқдим нигорон,
Келгин баҳор, лолазорда мени адаштир.
Сениинг бахмал оғушингда кезайин шодон,
Чиройингга интизор бу кўзим қамаштир.

Тишчликсевар, озод эллар чаман боғида
Сайр айлаган қалдирғочлар билан бирга кел.
Булбуллариинг шеър ўқисин гул бутоғида,
Далаларга, водийларга, бахмал қирга кел.

Шафтолиниинг гулларида ҳусну жамолиинг,
Туй-томоша қилай сени ойдин кечада.
Ўзаллигиинг ҳикоясин, тоза висолиинг
Кўрай сулув қизғалдоқда, боғу боғчада.

Кел, рубобим торларига завқ айлагин бахш,
Ватанимниинг кўрку файзин чертай басталаб.
Зумрад барглар моҳир қулиинг билан топсин нақш,
Шабнам ювиб кумуш тонгда ғунча очсин лаб.

УЧ РУБОИЙ

I

Ҳаёт бор, севги бор ва севимли ёр,
Бу эса инсонга фазилат, даркор.
Севгининг энг юксак абадийси шу:
Ватанни севмаклик керакдир минг бор.

II

Туғилган чоғимда йиғладим тулиб,
Бошқалар эркалаб бўлдилар қўп шод.
Умр ўтди, кетяпман мамнун ва қулиб,
Қулганлар йиғлашиб қилур мени ёд.

III

Иморат қийшайса қўяр тиргович,
Шу йўлдан ўзга бир чора бўлмас ҳеч.
Қаридим, йиқилиб кетмайин дея,
Асога суяниб қолдим эрта-кеч.

ҚОРАҚУМ КАНАЛИГА

Нақадар кечмиши мудҳиш бу чўлнинг,
Бўрон зўр, барханлар учади бир зум.
Йўловчи адашар, карвонлар барбод,
Офатдай эсади баъзида самум.

Одам тополмасди борар йўлини,
Лаб ташна кўринар узоқда сароб.
Қумлар қизиб оқар лағча чуғ бўлиб,
Югурар турт ёққа олов ва гирдоб.

Қуш учса қаноти куйди питирлаб,
Дарбадар йўлчининг ёни оёғи.
Асрлар адашди, ахтарди инсон,
Нажот соҳилининг бўлмай сўроғи.

Бир томчи сув дея кечдилар жондан,
Ҳаттоки топилмас эди сардоба.
Нафаслар бўғилар, ер ва кўк оташ,
Ҳаёт огир эди, юпун, хароба.

Ўша чўл ва ўша кўҳна Қорақум —
Канал жилваланур зўр кумуш камар.
Доларанг шафақдан кўтариб бошини
Қуёш кокилларини ювар ҳар саҳар.

На самум, сардоба ундан йўқ асар,
Қуш учса куймайди асло қаноти.
Инсон қисматидай бутун ўзгармиш
Чаманга айланди чўлнинг ҳаёти.

Канал соҳилида гуллар барқ урар,
Булбуллар сайрайди, тинмас ғазалхон.
Қорақум саҳросин яшнаб чиройи,
Уфққа туташган пахтазор бўстон.

Қайиқда сайр этсанг Чайка йўл бошлар,
Тўлқинлар элтади бахмал богларга.
Тўлқинлар элтади ёруғ кунларнинг
Ижодкор авлоди дўст, ўртоқларга.

ҚАРДОШ ТУРКМАН ХАЛҚИГА

Қардошлик тарихимиз жушқин Амудан узун,
Бахмал соҳилларда яшаб келдик ёнма-ён.
Ёру дўстлик қиссаси тугамас ҳаддан фузун,
Фахрлансак арзийди қуёшдай халққа аён.

Революция йиллари бир бало-офат бўлиб,
Диёринг босганида талай ётлар шум оёқ,
Сен билан бирга бўлиб, нафрат-газабга тўлиб,
Душманни мажақладик бирга ушлаб ол байроқ.

Ётларнинг шайқасини Қизиларвот чўлида
Омон бермай аёвсиз қилганингда тор-мор,
Сен билан бирга бўлди ўша огир жангларда,
Ёш партизан Ҳамза ҳам курашди мардонавор.

Агитпоезд чопарди барханлар оша узоқ,
Ҳамза ҳушёр туну кун қўлда қурол, гоҳ қалам.
Туркман халқин бахтига чанг солувчи ётларни
Қориштирди тупроққа жабҳада туриб маҳкам.

Бошимизга қор ёғса биргалашиб курадик,
Бирга тортдимиз дадил огир йиллар жафосин.
Тинчлик йўлида асло унутмагай умрбод,
Ўзбек халқи Туркмандек қадрдон ёр-ошносин.

СИРДАРЁ

Сирдарё деб аталур номинг,
Аммо сенда заррача сир йўқ.
Фаровонлик сари хироминг,
Яхшиликдир, қалбингда кир йўқ.

Азминг сени боғи-бўстонлар,
Қароргоҳинг йўл-йўла гулшан.
Пешвоз чиқар саҳро, сайҳонлар,
Ҳар қадаминг жаннат ва чаман.

Сахий дарё, шўх оқар дарё,
Сендан чиқар зилол ирмоқлар.
Ташна лаблар топгуси даво,
Жон бахш этар бахмал қирғоқлар.

Шу азамат ўлкам белига,
Ярашасан зўр кумуш камар.
Меҳнатсевар совет элига,
Берардинг сен тўқликдан хабар.

Ўғзаларнинг томирига қон,
Етказасан куч-қувват, мадор.
Олтин тупроқ танидаги жон,
Она дарё сутдек бегубор.

Манзил олс, тўлқинларинг зўр,
Водийлар тор кенг қучоғингга.
Бағринг сени роҳат ва ҳузур
Ҳамма мафтун ой ёноғингга.

Қучоғингда Ильич чироғи,
Ҳар маконда ёнди беҳисоб.
Сен яшнатдинг халқларнинг боғин
Ҳар бир чироқ бўлди бир офтоб.

Фаровонлик манбаи дарё —
Дил уйига ёғдирибсан нур.
Бағишлаган қўшиғим асло
Тугамайди сенга бўлиб жўр.

КЎЗЛАР

Ёшлик экан, кездим лолазорларда,
Баҳмал адирларда ясландим танҳо.
Сочимни тортқилаб, ўйнаб наҳорда,
Муаттар ҳидларни тарқатди сабо.

Бедага, какликка қўярдим тузоқ,
Ўйнагим келарди қуш боласини.
Қўлимга олардим тикилиб узоқ,
Ўпардим, севардим кўз қорасини.

Тирмашиб чиқардим тоққа, қояга,
Шўх оҳу бўларди мунис ва улфат.
Одимлар ташлардим мармар пояга,
Олқорлар чопарди навбат-банавбат.

Йиллар ўтди, э воҳ, болалик ўтди,
Ўтдилар хаёлдай у олтин нафас.
Йигитлик меҳри-ла қўлимдан тутди,
Узоқда қолдилар енгил ишқ-ҳавас.

Ҳавасим қушларнинг кўзига мафтун
Термулиб боқардим сира қўймасдан.
Қўзи ва оҳуни қувлаб туну-кун,
Қийғоч боқишига асло тўймасдан.

У кўзлар, оҳулар кетдилар ташлаб,
Ёшлигим, ғурурим, қадрим билмасдан.
Билмадим, охири ҳижронга ташлаб,
Ҳавасим, ниқимши кўзга нилмасдан.

Йигит бўлиб ўсдим, эй севимли ёр,
Юракка нақш солди ўтли нигоҳинг.
Бу энди ҳавасмас, кўнгил беқарор,
Кўплар дер у кўзлар юрак ҳам розинг.

Биламан, бу кўзлар ташлаб кетмайди,
Мазмуни, ҳар сатри меҳри-ла вафо.
Бу кўзлар таърифин ёзсам битмайди,
Ҳаётим борича менга дўст, ошно.

УЛУҒ ПРОГРАММА

Асрлар тополмай нажот соҳилин,
Мудҳиш гирдобларда топталган инсон.
Яққол кўра олди ҳаётин йўлин,
Улуғ Программада келажак ва шон.

Программа, бу демак, Лениннинг тили,
Коммунизм тонгининг акси муқаррар.
Бу демак, халқларнинг орзуси, дили,
Мақсадга етаклар партия раҳбар.

Бунда бор чин дўстлик, вафо, муҳаббат,
Кишилиқ тақдири инсон муҳтарам.
Бунда бор қуёшдай илиқ ҳарорат,
Лениннинг севгиси, меҳри мужассам.

Программа сатрининг мазмуни тийран,
Бу демак, бахтимиз ёзилган китоб.
Бу демак, босажак йўлимиз чаман,
Қалбларга нур сочган Ленин офтоб.

КЕТМА

Боқма жолим баъзан ҳорғин,
Ва пойма-пой сўзимга.
Бари аён сен учун чин,
Диққат этгил кўзимга.

Интизорлик изтиробин
Қаттиқ тортган бу кўзлар.
Ўтли ҳижроннинг азобин,
Бошга ортган у кўзлар.

Соғинганда сени излаб,
Йиғлагайман узоқ тун.
Қандай қилиб, эй шакар лаб,
Кўзимда бор ишқ, учқун.

Юракда бор дард-алам,
Кўзларимдан ўқиб ол.
Агар раҳминг келса санам,
Кўз ўнгимдан кетма, қол.

ШУНДАН БЕРИ

Қуёш билан кириб хонамга,
Сен бахш этдинг кўзларимга нур.
Етакладинг ҳаёт, оламга,
Билдим алам нимадир, ҳузур.

Чаманларга бошладинг ўзинг,
Давра қурдим гуллар базмида.
Оҳ, юракка қадалди кўзинг,
Шундан бери сени измингда.

Ақл-ҳушим олиб кетдинг ром,
Охирида қилмай наззора.
Ишқ майига тўлган биллур жом,
Қўлга бердинг бўл деб овора.

Шундан бери оворадурман,
Шундан бери бўлдим ғазалхон.
Юракда бор ўт ёнадурман,
Севги ҳаёт, шириндир ҳижрон.

ШОИР ШЕВЧЕНКОГА

Қалбингда вулқон каби ёнди исён олови,
Сен истадинг шамширдай бўлсин ғоя, тафаккур.
Сен истадинг порласин эрк, адолат ялови,
Дединг: ҳаёт қолмасин шу зайлда бир умр.

Орол бўйида кезган гариб қозоқ қизининг,
Истадинг кипригига қўнмасин ғаму ғусса.
Сен билан бирга чеккан ҳасратли қўбизининг,
Торларига боғладинг юрагингдан қуй-қисса.

Днепр соҳилидан учиб келган оққулар,
Олиб келдилар баъзан дўстларингнинг саломин.
Ҳижронига тасалли бўлди ширин туйғулар,
Ўтказдинг армон билан талай ғурбат оқшомин.

Қўбизингга жўр бўлди Аму ва Сир — шўх дарё,
Жарангдор қўшиқларинг оқиб кетдилар узоқ.
Дарбадарликда сенга макон бўлди қум-саҳро,
Парчалади қалбингни ёр ишқи — ҳижрон-фироқ.

Дардкаш ҳазин қўшиғинг, жўшқин торидан мудом,
Яшнади келажагинг, дўстларинг муҳаббати.
Парвоз этар, эй шоир, ўлка бўйлаб субҳи шом,
Туғишган севган халқинг чин қалбдан ҳурмати.

ЖАВОД ҚҰЧИЕВГА

Гуёки афсона қаҳрамонидай,
Ҳар куни пахтадан тоғ ясар Жавод.
Тор келиб далалар жасоратига,
Кенг уфқ йўл бериб чекинмакда бот.

Тараддуд отига минган издошлар,
Қучиев чарх урган катта тўлқинда.
Шуълалар қўйнида оқар тўхтамас,
Жамғарар бойликни ҳаттоки тунда.

Интилиш, зўр умид билан тепмакда,
Ҳар юрак улуг тўй иштиёқида.
Зарбдор кунларнинг завқи-ла мағрур,
Ҳар чаноқ теримчи кўз қароғида.

Баҳслашган қизларнинг номи йигитлар,
Меҳнат дафтарига бўлди сарлавҳа.
Тараддуд бошлаган ошиқ-маъшуқлар,
Улуг айём учун бўлсин деб, совға.

Олтин куз қўйнида чолу кампирлар
Тараддуд бошлаган аллақачонлар.
Тўй учун атаган олма-узумни,
Сархилин осибди гуё маржонлар.

Тараддуд ҳар кимда, ярим асрнинг
Шуҳратин жаҳонга қилмоқ овоза.
Коммунизм даврининг йилномасини
Фахр ила тасвирлай мен ёза-ёза.

ГУЛ

Саҳрода, адирда ёки кенг қирда
Мағрур чеҳра билан очилган эй гул.
Назардан ҳоли ва кўп узоқ ерда,
Бўлсанг ҳам кўп савдо бордир, яхши бил.

Балки сени тортқилар, чанг солур бўрон,
Эзилиб қолурсан оёқ остида.
Табиат кураши бермагай омон,
Эҳтимол бўладир жонинг қасдида.

Сен каби гуллар кўп, яшар боғимда,
Хавфи йўқ, хатар йўқ, боло-офатдан,
Авайлаб туну кун кўз қароғимда,
Устириб қалб меҳри ва ҳароратдан.

Қиш бўлса мен билан бирга хонамда,
Рубобим торида ва таронамда.

ҚАЛДИРҒОЧЛАР

Қунлар ўтди, келди олтин куз,
Барглар сариқ, гўёки шуъла.
Қалдирғочлар жануб томон куз
Тикиб қолди, қалбда ғулғула.

Кетасизми кўп узоқларга,
Қоламанми ёлғиз хонамда.
Мени ташлаб ғам-финоқларга,
Қим парвона бўлур ёнимда.

Баҳор билан келганингизда
Тўлган эди менинг қучоғим
Чулдирашиб кулганингизда,
Яшнаб кетди гулшаним, боғим.

Меҳрим бериб бўлдим ҳамхона,
Уйим бўлди сизга ошиён.
Ҳажрингизда ёна ва ёна,
Қолсам айтинг келасиз қачон?

Етказингиз илиқ саломим,
Силаб-сийпаб макон берганга.
Тинчлик деган тийран каломим,
Айтинг дўстга ва қадрдонга.

Соғинтирмай келингиз тезроқ,
Осон эмас кўп узоқ кутиш.

Хонадон бўш, очганман қучоқ,
Кечиксангиз чекаман ташвиш.

Дўстлик ҳаққи, эй қалдирғочлар,
Қўзларимни қилмай нигорон.
Банд этдингиз боқиб қийғочлар,
Сиз эмасми дўст ва қадрдон.

У ҚАРАШ

У қараш сирли нигоҳ,
Мазмунни менга аён.
Боқмасанг на қилай, оҳ,
Қийнайди дарди ниҳон.

Шоир бўлсам эди ёр,
Ёзар эдим боқишинг.
Бунча шўҳ ва фусункор,
Юракка ўт ёқишинг.

Ўйлаган ҳар бир сўзинг,
Қарашингдан биламан.
Жонга қасд этса кўзинг,
Амрига бош эгаман.

КУЧАЛАР

Узоқ манзил гузаргоҳи яққол кучалар,
Бундан ўтган катта карвон жасур нечалар.
Бундан ўтган умр йўли кураш-инқилоб,
Ёғду сочиб етаклаган олға офтоб.

Кучаларда узоқ кездим ва адашмадим,
Мақсад сари интилдиму лекин шошмадим.
Бу кучалар масофаси юрсанг кўп узоқ
Дарё, сойдан сузиб ўтиб, кечасан ирмоқ.

Бу кучалар охири кенг ва сароб эмас,
Тоғлар ошиб сув кечсанг ҳам ҳеч азоб эмас.
Бир замонлар қўшиқ айтиб, ол байроқ ушлаб,
Ўтиб кетдим кучалардан зўр қадам ташлаб.

Бу кучадан қисмат излаб ота-оналар,
Дарбадарлик кўйида кўп кичик-катталар.
Бсрар йўлин билмай ҳар ён бўлиб овора,
Баъзиларнинг оғир кечмиш бағрини ёра

Қилган эди бу кучада зор-саргардон,
Бир нечалар ўтди топмай дардига дармон.
Бу кучада сўқмоқлар кўп, юрган толади,
Билиб юрсанг қийин йўллар ортда қолади.

Бу кучалар ҳаммаси ҳам қадрдон, таниш,
Шу кучадан бошланганди севги ва ташвиш.
Қўшни қизни кутганларим ҳамон эсимда,
Гулдасталар тутганларим ҳар он эсимда.

Тўлин ой ҳам кўчаларда бирга чопишган,
Йигитликнинг шўхликлари қайнаган, тошган.
Чаманларга ўтиб кетдим гул тўплагани,
Боғ сайрига дўстлар билан май ҳўплагани.

Ёшлик экан қўшиғимни акси садоси,
Кўчаларни тўлдирганди қувноқ навоси.
Қучоқ очиб ардоқлаган кўҳна қадрдон,
Босиб ўтдим, йўл кўрсатдинг курашга томон.

Сендан ўтдим, узоқ кетдим, толмадим, чопдим.
Ҳаёт йўли етаклади, бахтимни топдим.

ЯНГИ ЙИЛНИ ҚУТЛАБ

Ўтди ойлар, саноқли кунлар
Ширин дамлар фироғи қолди.
Бир йилликка ясаб якунлар,
Улкан ҳосил салмоғи қолди.

Умр каби эй ўткинчи йил,
Етти йилни қилдинг сарҳисоб.
Нечун энди қувонмас кўнгил,
Сермазмундир ҳар йил бир китоб.

Бу китобда Лениннинг ўзи,
Тузиб берган кенг мундарижа.
Ҳар сатрида истиқбол сўзи
Даҳо фикри ва улуг режа.

Етти йилнинг юкин елкага,
Дадил олди меҳнатсевар эл.
Довруғ солди бутун ўлкага,
Зафар қучди маҳкам боғлаб бел.

Эй эски йил сахий қадрдон,
Хайр сенга, эй, олтин бисот.
Янги йилга солиб дастурхон,
Янги режа ва янги ҳаёт —

Билан улкан ишларга қадам,
Қўймоқ учун кўтарамиз жом.
Бўлсин доим ғалаба ҳамдам,
Ширин онлар кечсин, хуш айём.

ЕР ВА ИНСОН

Қўп миллиард йил сайр этган
Жафокаш кекса курра.
Қўёш ишқида куну тун,
Чарх урасан бир карра.

Парвонадек қалбингга
Соласан ўт, ҳарорат.
Шу орзу билан ишинг,
Ҳаракатинг давомат.

Қўёш сени юз тарар,
Меҳри уммон мураббий.
Шу меҳр билан сенинг
Умринг узун абадий.

Қўёш сенга беҳисоб,
Оташ ва нур туғса ҳам.
Бутун куч-қувватини
Бахш айласа, қилса жам.

Менсиз отмагай ҳаргиз
Сенинг ҳусни-жамолинг.
Мен билан топурак равнақ,
Қелажагинг, камолинг.

Бужурлигинг йўқолмас
Бўлмаганимда агар.
Мен орқали қоплайдир,
Бутун вужудингни зар.

Чунки азиз, мукаррам,
Ижодкор, зўр инсонман.
Қодирман кучли тўфон,
Курашувчи исёнман.

Мен бўлмасам чиройинг,
Қоплар эди зулумот.
Мен бўлмасам, яшамас,
Сенда жонли мавжудот.

Мен билан тоғларингда,
Бордир салобат, виқор.
Сарф айладим кучимни,
Сенга бахш этдим мадор.

Шалола, дарёларинг,
Йўлин очган мен ўзим.
Булоқларинг кўзини
Очиб-сочган мен ўзим.

Тўрт фаслнинг қадрини
Оширдим қучоғингда.
Баҳор, ёзни етаклаб,
Олиб келдим боғингга.

Қўксинг гулшан бўлмасди,
Мен бўлмасам қорайиб.
Ҳамма дер: ёмби тупроқ,
Тўккани-чун кумуш тер.

Мен бўлмасам боғингда
Очилмасди лола-гул.
Мен бўлмасам қовжираб,
Қуриб қоларди буткул.

Тўти, булбуллар учун,
Қучоғинг қилдим Ватан.
Мен туфайли оғушинг,
Яшнади, бўлди чаман.

Эй она Ер, қуёшга
Мен бўлдим дадил кўприк.
Боиси ҳаётингман,
Асло дема оғир юк.

Яшаш йўлини топдим,
Ва ундирдим парча нон.
Толеингга ёр бўлдим,
Қўнглимда йўқдир армон.

Тафаккур билан қаздим,
Бойлигинг бўлди бисот.
Мен бўлмасам бўлмасди
Жон эгаси ва ҳаёт.

Қонларнинг калитини
Очдим, топди шуҳратинг.
Қисматимни ахтардим,
Зина бўлди ҳар қатинг.

Фаровонликни топдим,
Эй, кўҳна ер, қадрдон.
Мен туфайли зўр қуёш,
Сени айлади макон.

КУЛ БУЙИДА

Оҳ, нақадар огир ҳижрон оқшоми,
Баъзида ҳеч ёққа сиғмайди бошинг.
Йўқолур бир нафас юрак ороми,
Қийнаркан тинчимай тоқат-бардошинг.

Бир нарса йўқотган кишидай, кўп чоқ,
Енаман тутоқиб толаман ўйга.
Қоп-қора тун бағри кезаман узоқ,
Ниҳоят етаман кўк кўл бўйига.

Соҳилда қоламан ўйчан ва ёлғиз,
Кўтарган бўлур ой сувдан бошини.
Кўлда ўз аксини қиларкан кўз-кўз,
Ендириб юрагин ичу-тошини.

Тикилиб тўймайман кўрингандай ёр,
Бечора айгяпти тушини сувга,
Деб мени маломат қилгувчилар бор,
Ишонманг, бу гаплар мутлоқ беҳуда.

РАССОМГА

Эй ижодкор, нозик мўйқалам,
Раҳмат, тийран заковатинга.
Чизган расминг кўрган ҳар одам,
Таҳсин ўқир маҳоратинга.

Зеҳн қўйиб ишлабсан аммо,
Кўрган киши мутлақ ишонар.
Туришимда севги бор, маъно,
Юрак ўти ўчмаган, ёнар.

Ғам юкини кўтариб қолган,
Кипригимда ёш, интизорлик.
Ҳаммаси ҳам ўзича қолган,
Изтироб бор ва беқарорлик.

Суратимни кўрганлар айтар
Ўша ошиқ, ўша бечора.
Ёр кўйида бўлиб дарбадар,
Ҳали ҳам у ёлғиз овора.

СЕВИНЧ ЁШЛАРИ

Муштоқ кўзим, севинч ёшлари,
Бесабрсиз мунча беором.
Аямасдан қувноқ қалбимга
Қайғу-алам соласиз мудом.

Ёр ишқида беқарорлигим
Қупдан бери сиз учун аён.
Ҳаммасидан ўзингиз огоҳ,
Мен шўрликни қийнайди ҳижрон.

Ёр васлига етишганимда,
Мендан олдин бунча шошасиз.
Қиприкларим ҳўллаб, жуфталаб
Изтиробда қайнаб-тошасиз.

Севинчингиз, ҳаяжонингиз
Тўсар шунда нигоҳим, йўлим.
Ёр васлига туйиб боқолмай,
Доғда қолар бечора кўнглим.

ЮРАК БУ

Қўлингни кўксимга қўйгин бир нафас,
Совуқ назар билан тортинма зинҳор.
Юрак бу, шишанинг синиғи эмас,
Қўлингни кесмайди, қўрқмагил, эй ёр.

Яқин кел, бир йўла тинглагин розим,
Йўл берма, ўртага тушмасин ҳижрон.
Не дейди, қулоқ сол мунгли овозим,
Саркаш қиз, дунёда айрилиқ ёмон.

НАВОИЙГА

Қўзим қаросига эй улуг устоз,
Мардум каби мангу қилгансан Ватан.
Шеърят кўкида сен баланд парвоз,
Зўр қуёш меҳридан яратдинг чаман.

Шу чаманда сени севган авлодинг,
Баҳраманд бўдилар, тердилар гуллар.
Туну кун ҳамроҳинг қилурлар ёдинг,
Утаркан асрлар ва узоқ йиллар.

Сен ташриф этмаган ҳеч бир хона йўқ,
Бахтлар водийсида, шу кенг диёрда.
Торингга мен каби бир мастона йўқ,
Булбуллар мадҳингда оқшом, наҳорда.

Рубобинг йиғлатган алам-савдони,
Ҳайҳот тинглаб ўтди у мудҳиш замон.
Дардингга тополмай кетдинг давони
Қалбингни қийнади ҳасрат ва армон.

Сен қилган умид ва ўшал орзулар,
Бизнинг асримизда бўлди жилвагар.
Сенга завқ бахш этган ширин туйғулар,
Қиммат бисот бўлди бизларга қадар.

Шеърят, тафаккур, олтин сатрлар,
Қолажак биз учун ўтар асрлар.

* * *

Кечмишни ўрганиш катта маърифат,
Қуйманур одамлар йиллар, асрлар.
Бир парча тош, сопол учун зеҳният,
Сарф этиб очажак тарихий сирлар.

Топилса бир бўлак атиқа осор,
Бу бўлиб ўтган давр ишидан хабар.
Аммо у парчани топмаклик душвор,
Сарф этур одамлар заҳмат ва ҳунар.

Шеърият — қўшиқни ҳеч ким ахтармас,
Қалблардан қалбларга тўхтамас, кўчар,
Минг йиллар ўтса ҳам тоза бир нафас,
Қўёшнинг нуридай сўнмагай, учар.

НОМИНГ БИЛАН

Сенинг номинг тилга олиб,
Шод қарадим дунёга.
Ижодимни ибтидоси,
Сан ўзингсан мазмуни.
Сенинг номинг пок севгига
Ва ўргатди вафога.
Юрагимда жушар мангу,
Муҳаббатинг тўлқини.
Халқлар бахтин тафсилини
Исминг билан бошладим.
Чунки муштоқ излаганга
Исминг ўзи бахт демак.
Сен яратган кенг гулшанга
Дадил қадам ташладим.
Сенинг йўлинг маҳкам тутдим,
Дўстлик рамзи аҳд демак.
Сен яратган ҳаёт йўли
Келажаги чароғон.
Бас, бу йўлда нур қўйнида,
Инсон мутлақ адашмас.
Тафаккуринг йўлчи юлдуз,
Уфқ гулшан, хиёбон.
Қуёш меҳри билан бизни
Қилди доим ҳамнафас.

ЗУҲРО ЮЛДУЗИГА

Ҳар тонг деразамдан аста мўралаб,
Соҳир нигоҳингни ташлайсан Зуҳро.
Қалбимга кирасан майин оралаб,
Бу чирой олтинми, ё тонгдай нуқра.

Билмайман, кетасан ташлаб хилватга,
Орқангдан суқланиб боқади қуёш.
Шунчалар ҳижронми, тўймай суҳбатга,
Висолинг кўйида қолмайди бардош.

Йиллар ўтиб кетди шу одат такрор,
Шамъи умидим ёнди кенг бўсағангда.
Юрак, бўласан энди токай беқарор,
Орзулар ушалди зўр масофангда.

Тафаккур карвони коинот йўли
Забт айлаб етказди совға бебаҳо.
Тонг қизи инсоннинг қудрати, қўли
Қабул эт бу сенга меҳр ила вафо.

ЮРАК ТУТУНИ

Ёшлигимни билганлар айтар,
Бола эдинг, ўжар, асабий.
Қулоғингга кирмасди аксар,
Шўхлигингдан ўзганинг гапи.

Юз тирналган, ғурра пешона,
Ёқа йиртиқ, енг шимарилган.
Муштлашишга топиб баҳона,
Тугма узук, бари тукилган.

Ёшлик ўтди чангитиб кўча,
Қалбда туғён урди эҳтирос,
Болалигим гўёки кеча,
Товушим энди йигитларга хос.

Ҳар бир юмшоқ ширин бир овоз,
Юрагимга майин қуюлди.
Ҳар сеҳрли боқиш, ишва, ноз,
Қўп шоширди, севги туюлди.

Қўнгил нозик гапига қулоқ
Солсанг сенга нималар демас.
Билмас оғир ҳижрон ва фироқ,
Ишқ йўлини қилади ҳавас.

Севги экан бўлдим асиринг,
Овораман хотир паришон.
Кам бўлмайсан, ташла кўз қиринг,
Излагайман сени ҳар қачон.

Хотира деб, рўмолчам учин
Тугмасам ҳам сени топаман.
Билсанг, энди севгимнинг кучин
Тушимда ҳам кўрсам топаман.

Даструмолни туккандай жонон
Олов солиб тугдим юрагим.
Эсларимдан чиқмайсан асло,
Фақат сенсан умид-тилагим.

ГУЛ

(Пушкинни ўқиб)

Узоқ тун ўтирсам китоб варақлаб,
Тўсатдан ичидан чиқди сўлган гул.
Нафосат йўқолган хазон тусида,
Авайлаб-авайлаб аранг урдим қўл.

Бу ўша севишган олтин дамларнинг,
Лаззати, онидан қолган хотирот.
Бу ўша ойли тун, кўк кўл бўйида
Оққувдан тўкилган бир кумуш қанот.

Бу ўша васл уйин ёритган бир нур,
Чаманлар сайридан мангу нишона.
Бу ўша гоҳ ҳижрон азобин чекиб,
Сўлиган, сарғайган ёна ва ёна.

Ҳа, ўша иштизор бўлган чоғлардан
Мен учун қимматли эсдаликдир бу.
Сарғайиб сўлиган бўлса ҳам бунда,
Ширин хотиралар акс этар кўзгу.

Гул бўлиб бир сиқим хазон бўлса ҳам,
Юракда ёр ишқи ҳамиша баҳор.
Севги ва садоқат йўлини тутиб,
Ошиқлар ичида номим бахтиёр.

СЕНИ ИЗЛАБ

(Шайхзодага)

Мен сени ахтариб топмадим ҳайҳот,
Наҳотки, бу сукут шунчалар мангу.
Муштоқлик кўйингда боғламиш қанот,
Айрилиқ юракка солмишдир ғулув.

Ям-яшил гулшанга кирдим сарсари,
Булбуллар тилида фақат мадҳинг бор.
Нақадар паришон ҳижрон дафтари,
Сатрида меҳринг бор, дўстлик-аҳдинг бор.

Мен сени ахтардим кенг анжуманда,
Дўстлар даврасида қолмиш қаҳқаҳанг.
Аммо бўлгани йўқ дил пароканда,
Кун сайин назмингда ортмоқда жаранг.

Сайр этдим сен кезган хиёбонларни,
Япроқлар шивирлар, боқмоқда ғамгин.
Шайх билан кезган у ширин онларнинг
Завқидан, эй юрак, топ энди таскин.

Лабингда папирос, юрасан баъзан,
Уфқ туманида қолади изинг.
Англадим, жудолик кўп оғир экан
Ва лекин яшайди ҳар айтган сўзинг.

Яшарсан дўстларинг қалбида масъуд,
Қўшиқдай қуюлдинг бутун дилларга.
Сени излаганлар Шайхзода Мақсуд,
Диллардан сўрасин, айтсин элларга.

БИЗНИНГ ОВОЗ

Ғоят ўткир бизнинг овоз,
Тинмай сайр этар.
Ер куррасин қучиб ҳатто,
Қуёшга етар.

Бизнинг овоз мазмунидир,
Қураш-инқилоб.
Зулматларни рад айлаган,
Тинчликка хитоб!

Бизнинг овоз Авроранинг
Зарбигадир банд.
Тўфон, довул, тўсиқларни
Қилмагай писанд.

Бизнинг овоз Ленин сўзи,
Бўрон ҳайқириқ.
Нурафшон зўр келажакка,
Нидо, чақириқ.

Бизнинг овоз миллионларнинг
Қайноқ юраги.
Бахт муждаси, тинчликсевар,
Халқлар тилаги.

Овозимиз ҳаёт учун,
Муҳим зарурат.

Ҳар сатрида жараиглайди,
Севги, муҳаббат.

Бизнинг овоз шахталарда,
Омир, ҳукмрон.
Ер багрига ларза солган,
Зур куч ва исён.

Акс садо берди тоғлар,
Овозимиздан.
Халқлар мамнуи, тинчликсевар,
Овозимиздан.

Бизнинг овоз тафаккурнинг
Кенг қанотида.
Ўрин элди кекса Ойнинг
Нур бисотидан.

Овозимиз садоларда
Мисоли юлдуз.
Сайр этмакда ва учмакда,
Яшин каби тез.

Бизнинг овоз халқ бахтидан,
Келажагидан.
Саодат ва ёруғ кунлар
Қўражагидан.

Йиллар оша, эллар оша
Етказур салом.
Овозимиз дўстлар учун
Ҳурмат, эҳтиром.

ТАФАККУР

Апрель билан яшариб олам,
Бахтин топди жафокаш инсон.
Қуёш бўлиб улуг бир одам
Дилга оташ солди беармон.

Оташ демак Ленин закоси,
Ўдудига уфқ келур тор.
Парчалади зулмат дунёсин,
Тафаккури бўлди барқарор.

Шу тафаккур башариятни
Етаклади нажот йўлига.
У эзилган аҳли меҳнатнинг
Мадор бўлиб кирди дилига.

Шу тафаккур дўстлик ва вафо
Бахш айлади қалбларга мангу.
Бошлар узра сочди нур-зиё,
Юракларга оқиб кирди у.

Шу тафаккур куч-қувватидан
Нафас олди олам ва башар.
Ленин меҳри ҳароратидан
Озод дунё қуёшдай яшар.

РАЗЛИВДАГИ ЧАЙЛА

Шовуллайди ўрмон бетиним,
Ойна каби мусаффо осмон.
Ҳатто қушлар ётоғида жим,
Қанот қоқмас, учмас хиромон.
Оқ қайиннинг барглари кумуш,
Қуёш нури ўйнар жилвагар.
Ильич танҳо. Чайлада зўр иш —
Бошлаганди бугун тонгсаҳар.
Тебранади вазмин буталар,
Чайла ҳоли, сокин табиат.
Дақиқалар оғир ўталар,
Ижод билан кечаркан фурсат.
Бир чеккада ёнмоқда гулхан,
Алангага айланиб учқун.
Товланади шуъла гўзал — шан,
Исён ўти — кураш ва тўлқин.
Асрларнинг орзу нидоси,
Ҳал бўлмоқда овлоқ чайлада.
Ҳал бўлмоқда халқ муддаоси
Ва келажак йироқ чайлада.
Ўз бахтини топсин мазлум халқ,—
Дея бизга ёзди зўр китоб.
Босган изи нурга бўлсин ғарқ,
Деб атади: «Давлат, Инқилоб».
Бу китобда борар йўлимиз,
Умидимиз йўли муайян.
Ленин ўзи тутиб қўлимиз,

ТОШКЕНТ ОҚШОМИ

Тошкент оқшоми солур дилларга ҳузур,
Чорлайди қучоғига фароғатли тун.
Кўнгил уйин ёритур чироғларда нур,
Дилбар оқшом файзга тўла ва тўкин.

Сайёра туркуми ерга тушгандай,
Ҳар кўча, бурчакда товланур шуъла.
Гуё нур денгизи ҳар ён жўшгандай,
Кенг шаҳар сийнаси юлдузга тўла.

Кўланка ўйнайди хиёбонларда,
Иш қизғин бошланган ва тунги ҳаёт.
Қушлар ҳам мизғиган ошиёнларда,
Суқланиб боқади қоқмасдан қанот.

Эсади сафоли туннинг шамоли,
Меҳр-ла очгандай менга кенг қучоқ.
Эй, мафтун айлаган шахрим жамоли,
Кетолмам бир умр бағрингдан йироқ.

ПАХТАЗОР ҚҶШИҒИ

Қушиғимда бободехқон улуг қуёшнинг
Ҳеч туганмас жозибаси, ҳарорати бор.
Қушиғимда олов қалбли саноқсиз ёшнинг
Олижаноб ҳиммати, зўр маҳорати бор.

Қуёш нури каби юрак қўрини сочган,
Халқ бойлигин бунёд этган эрлар — қушиғим.
Ёмби тупроқ сийнасидан хазина очган,
Дур шонаси тўкилгандай терлар — қушиғим.

Зангор кема қанотида айлади парвоз
Водий бўйлаб қушиғимнинг ҳар битта сатри.
Қушиғимда анқиб ётар баҳор, олтин ёз,
Чаманларнинг чиройи ва шифобахш атри.

Юксак хирмон чуққисига бошини қўйиб,
Қушиғимга Ой, Зухралар солармиш қулоқ.
Қалб торига жўр айлашиб куйлармиш тўйиб,
Ҳар бир банди улка бўйлаб таралур узоқ.

Қушиғимда боғу Эрам барпо этганлар,
Меҳнатнинг самараси, ўтлиғ саси бор.
Қушиғимда ёр васлига ёниб етганлар,
Меҳру муҳаббати билан ёрқин акси бор.

Қушиғимнинг торларига қилдим сарпарда
Уфққача чечак отган дала жамолин.

Куз-куз қилур қуёшга ҳар олтин саҳарда
Ўлкам бугун бойлиги ҳам кулган иқболин.

Куйлаб ўтай пахтакор ва ижодкор элнинг
Олтин водий қучоғида топган бахтини.
Куйлагумдир меҳнатсевар ҳар қайноқ дилнинг
Иродаси, оташнафас, чин сўз аҳдини.

Зарбдор гуллар мазмунидир қушиқ илҳомим
Бахтиёрман шу ўлкада бўлсам ғазалхон.
Зафар нашидасидир юрак оромим,
Эй, пахтакор халқим, сенга атай куй-достон.

ОНАМГА

Узоқ тунлар оғир малолин
Торта-торта ўтдинг дунёдан.
Кўрмай ўжар ўғлинг камолин,
Маҳрум бўлдинг завқу сафодан.

Не аламлар бағрингни эзди,
Кўзинг юмдинг гўдак чоғимда.
Жон бахш этиб, меҳринг тиргизди
Табассуминг соф ёноғимда.

Мушфиқ она, шоир бўлишим
Хаёлингга келмаган асло.
Севги дарди бўлди улушим,
Билмай қолдим ўзим бепарво.

Гўзалликнинг мафтунни бўлдим,
Қандай қилай, шудир қисматим.
Илк севгининг мажнуни бўлдим,
Достон бўлди пок муҳаббатим.

Чаманларни мадҳ этса булбул,
Беихтиёр бўлдим жўровоз.
Ҳажр ўтига ўрганиб бу дил,
Васл йўлида чертди жўшқин соз.

Кўзларимнинг тўкиб сиёҳин,
Езганимда оташин ғазал,
Онам бўлса, юрагим оҳин
Тинглаб, ёниб-куярди ҳар гал.

Ёрим меҳри, вафо — таронам,
Масканимдир хазонсиз гулшан.
Қуёш менинг мангу ҳамхонам,
Она тупроқ, азалий Ватан.

Шеър деб теран чеккан заҳматим
Билмай кетдинг афсус, онажон.
Халққа бўлган ишқ-муҳаббатим
Завқи билан қуйладим достон.

Билмай кетдинг, мутлоқ беҳабар,
Аммо билур халқим ва элим.
Утар экан йиллар, асрлар,
Халқ меҳрига пайванддир кўнглим.

МАҒРУРЛИК ҲАҚИДА

Кеккайиш ва мағрурлик бир кун
Оғир савдо солур бошингга.
Халқ ҳурмати, назардан қолиб,
Ҳеч ким келмай қўяр қошингга.

Буйра бўлди оёқ остида
Буйин чузиб кеккайган қамиш,
Пастак бўлган райҳон-жамбилни
Ҳамма севиб, этди парвариш.

ОНА ТАБИАТГА

Мунчалар гузалсан она табиат,
Сен ширин умримсан, боис ҳаётим.
Сен демак маҳорат ва нозик хислат,
Бағрингда юксалдим ёзиб қанотим.

Эй, мени кўксида кўтарган олам,
Таърифинг тугамас ва гузаллигинг.
Сендадир абадий меҳр-шафқат жам,
Тилимда тасвиринг ва тугаллигинг.

Қоп-қора тунингни ҳижронга, ғамга,
Қиёс айлаб топди ишқим камолот.
Гулшанда гулларнинг ҳуснин санамга
Ўхшатиб тугамас олдим лаззат-тот.

Кумуш ирмоқларинг, шалоланг кўрки
Севгим достонига бўлди дебоचा.
Тоғлар чўққисида кумуш ранг бўрки,
Виқор билан боқар кундузу кеча.

Хуллас, севимлигим она табиат,
Ишқим туфайлидан тополдинг чирой,
Мени шоир қилди тоза муҳаббат,
Куйлаб ўтганим-чун васфинг йилу ой.

СУВЧИ

Уфқда саратон шуъласи уйнар,
Сувларга туш уриб учар қалдирғоч.
Садаф томчи сочиб, булоқлар қайнар,
Ирмоқлар чопади очиб кенг қулоч.

Кун иссиқ, водийлар ётар ҳансираб,
Зумрад пайкалларнинг ортиб жилваси.
Бесаноқ ғўзалар чанқоқ-ташналаб,
Эсмакда шифобахш ёзнинг нафаси.

Далалар қўйнига аста чўкмакда,
Ҳарир туманларга бурканиб оқшом,
Водийга тулин ой нурын тўкмакда,
Кезмакда серташвиш сувчи беором.

Ойли тун ўзгача пайкал нашьаси,
Сув оқар, ғўзалар томирига — қон.
Баргларда меҳнатнинг завқ-нашидаси,
Нақш олган, қуёшда товланур ҳар он.

Кўзлар қамашади маржондай шона,
Ширириб қонмоқда ҳар дақиқа сув.
Ќўза тупларига бўлиб парвона,
Меҳнати акс этар, сув мисли кўзгу.

Кумуш тасма каби сувларни тараб,
Тонгларни кутади, мармар ҳавода.
Гўл бедор, сувчи ҳар ниҳолга қараб,
Ниҳолдай ўсади кўнгли зиёда.

ҲАЁТ КИТОБИ

Ҳаёт китобин ўқиш жуда ҳам мушкул,
Синчикласанг топилур олтин сатрлар.
Олам-олам маънодан завқ олур кўнгли,
Кўз ўнгингда жонланур йиллар, асрлар.

Янглиш ўқисанг агар йўл адашасан,
Етолмайсан йўл юриб, узоқ манзилга.
Тўғри тушунсанг қоя, тоғлар ошасан,
Тушмайсан тубанликка ва таназзулга.

Ҳаёт китобин билсанг, асил мазмуни
Халқнинг манфаати ва бахти демак,
Бу бахт қуёшнинг заррин мангу учқуни,
Шуъласи ва меҳри-ла мусаффо юрак.

Тўғри ўқисанг бунини алдамас мутлақ,
Топажаксан шубҳасиз, адолат ва ҳақ.

ЁШЛИК ҲАҚИДА

Қани энди ёш бўлсанг,
Чопсанг, сигмай кўчага.
Шўх бўлсанг, оташ бўлсанг,
Ўрнак бўлиб барчага.

Гоҳ дарахтга тирмашиб
Қўймасанг қуш боласин.
Қир ва адирлар ошиб
Тўпласанг гуллоласин.

Шундай шўхлик ёшликка
Қайтмоқни қилсам орзу,
Болалик бебошликка
Кошки бўлсам рўбарў,

Дегувчилар, албатта,
Баъзан қоладир учраб.
Хаёлдан умид катта,
Кечмишни ўтар санаб.

Ўйигитлик солди мени
Севгининг гирдобига.
Қарорим олди мени,
Кўндим изтиробига.

Шу берур менга роҳат,
Болаликдан кўп афзал.

Чулғади ёр муҳаббат,
Банд этди жушқин ғазал.

Ёшлик тўполонлари
Хаёлдай утар-кетар.
Ишқнинг ширин онларин
Юрак қандай унутар?..

ЕР ШАРИ

Сайр этади бизнинг ер шари,
Ҳаёт топура мажудот, одам.
Ўз доира, кучли меҳвари,
Нуқтасида айланар олам.

Айлантирар тинмайин қуёш,
Ер гумбазин ҳароратида,
Олам каби барча тоғу тош
Жозибаси, маҳоратида.

Айланади замин, уммонлар,
Кеча-кундуз бирга айландик.
Тирикликнинг йўлини инсонлар
Топди, шунга мангу бойландик.

Айланмасанг ер билан бирга
Издан чиқур йўлинг, ҳаётинг.
Қоқиласан бутун умрга
Ер бағрида тугалур зотинг.

* *
*

Улмак — қонуи, йўқдир хавфим ҳеч,
Тугалурман тўлгач паймонам.
Ажал эрта, ё келур бу кеч,
Иш бермагай ҳаргиз баҳонам.

Қўрқитолмас ўлим ҳам, етар,
Қўрқитади бир нарсa фақат.
Улсам, дўстлар, бошимдан кетар
Ёр севгиси тоза муҳаббат.

Ушбу оғир гапдан сўйлайман,
Кеча-кундуз шуни ўйлайман.

* *
*

Узун сочларингга боғланай десам
Ишқ дарди қиссасин қилма дер узун.
Чиройин кўрсатар кўкда ой десам,
Сочингдай қоп-қора қамраганда тун.

Бир тутам сочинг деб ўзим тутолмай,
Висол орзусида бўлдим саргардон.
Ипак сочларингга кўзим суртолмай,
Ўтгум мен сочингдай токай паришон?

Сочимга илашма, савдоси бошқа,
Қўрқаман бўлма деб тагин занжирбанд.
Парвона каби сен қўнма оташга,
Бошингга ғам солма қилмасдан писанд.

* *

*

Илтифот шуми, эй, севгили моҳим,
Мунчалар кўзингдан ташладинг узоқ.
Найлайин етмади нола ва оҳим,
Бағримни эзади токай ғам-фироқ.

Шу ўтли оҳ сенга етмаса агар,
Телеграф ёғочига қўяман бошим.
Йиғлайман ва сенга етар муқаррар,
Салқа симда сизиб борур кўз ёшим.

Эҳтимол шу онда келадир раҳминг,
Дардимдан титраган симларни кўриб.
Юрагим эзди, оҳ ишқ ғами заҳминг,
Ачингин ёшимга узоқдан туриб.

ҚОЗОҚ ДҲСТЛАРИМГА

Дўстларимиз тарихи узоқ,
Туташтирар саноксиз аср.
Оппоқ дала каби кенг қучоқ —
Очиб сизга бўлдик мунтазир.

Эй Абайнинг доно авлоди,
Таърифингиз бир олам жаҳон.
Ўзбек халқин Ширин, Фарҳоди,
Сизга томир ва бир дастурхон.

Сирдарёдан сув ичдик бирга,
Сайр айладик яшил соҳилда.
Қариндошлик бутун умрга,
Битмас асло меҳри кўнгилда.

Ҳассос Сакаи битган ғазали,
Ўйнимизда донм жаранглар,
Бўтақўздеқ қозоқ гўзали,
Бизни ўйлар ва бизни тинглар.

Дўмбирамиз иккидир тори,
Парвоз этар бирга куйимиз.
Олатовнинг кумуш наҳори,
Қаби равшан фикр-ўйнимиз.

Дўстлигимиз қуёшдай мангу,
Қолур янги жамиятда ҳам.

ҲАЁТ НАШЪАСИ

Яшашнинг қимматин қадрин билганлар
Ўтмагин, дейдилар, ғам-армон билан,
Соядек беқарор умрнинг йўли,
Дерлар, гашт суриб қол дўсти жон билан.

Йўқ! Қайта келасан балки дунёга,
Халқингга яраша иш қилсанг агар.
Эллардан элларга халқ билан доим
То абад яшарсан йиллар, асрлар.

Ҳаёт чаманига қайта келгандай,
Ижодим мен билан яшар умрбод,
Ёдидан чиқармас чеккан заҳматим,
Ҳамнафас бўлажак келажак авлод.

ТАҚДИР

Тақдиримни яратдим ўзим,
Шудир менинг инсоний бурчим,
Йўлим ойдин, парлоқ кундузим.
Ишим бўлди нурга интилиш.
Келажакни қуриш, яратиш —
Заҳматига сарфланди кучим.

Бахтиёрлик тақдирим шудир,
Қуёш ёзди олтин сатрга:
«Ғайратийнинг гузал турмуши,
Достон бўлур узоқ асрга!».

ҲАЙКАЛ

(Зоя Космодемьянскаяни эслаб)

Осди фашист, сақладинг сукут,
Ватан ишқи ёнди қалбингда.
Бўлмас мардлик тарихи унут.
Шон байроғи мангу қўлингда.
Душман бўлди тупроқ билан тенг,
Ҳайкал бўлиб чиқдинг юксакка.
Уфқ очди қулочини кенг,
Кутарилдинг қуёшга тикка
Мағрур боқдинг бутун оламга,
Олам сенга боқди маҳлиё.
Файз тўккандай боғу эрамга
Шу туришинг ўзи бир дунё.

ХОТИРА

Туғилган жойимдан кўп узоқ йиллар
Бош олиб жўнадим аллақайларга.
Дўстларни ахтардим ва кездим эллар.
Дўч келдим қояга, тошқин сойларга.
Етаклаб бир куни келтирди тақдир
Вояга етказган ўз қишлоғимга.
Сайр этиб кузатдим ҳар ёқни бир-бир,
Суқланиб қарадим сўлу соғимга.
Ойнабанд хоналар... ҳамма ёқ янги,
Қесилиб кетибди у ковак толлар.
Ҳамма ёқда меҳнат, ҳаёт оҳанги,
Қун сари бўй чўзар зумрад ниҳоллар.
Бўғотли гувала, уйлардан асар —
Қолмаган, сатҳи кенг гавжум кўчалар.
Қундузи этаклаб қуёш тўкар зар,
Шуълага кўмилган узун кечалар...
Ёшликда мен кўрган кўп нарсалар йўқ,
Барчаси ўзгарган бўлмайди таниб,
Турмуш кўп чиройли, мазмунга тўлиқ,
Кузатдим, сайр, ҳар ён айланиб.
Кўп нарса бошқача, тошқин сой аммо
Оқмоқда, шўхлиги ёшлигим каби.
Тошдан тошга сакраб тинмайди асло,
Фақат шу қолибди шошқин, асабий.
Болалик йиллардан бўлиб хотира
Сой оқар узоқда, тўхтамас сира.

БУЛБУЛ

Тонгни кутиб чаманда булбул
Чекар эмиш оташии нола.
Ишқ ўтида ўртайди кўнгил,
Бўлиб ғунча ҳуснига вола.
Қанча фиғон, қанча изтироб —
Чекса, ғунча қилмас-кан парво.
Тиканларга бош қўйиб, азоб —
Тортиб дардга топмасмиш даво.
Ғунча уни ухлатиб қўйиб,
Очар эмиш аста ёноғин.
Булбул кўргач ўртаниб-куйиб,
Доғда қолар эмиш, оҳ, тағин.
Ошиқ булбул менга ҳамоҳанг
Бўлсанг, кўзинг кетмас саҳарда.
Ёринг чирой очса ранг-баранг,
Қолур лабинг ғунча лабларда.

УРУШ БЎЛМАСИН

Шунчалар фазонинг бағри кенг экан,
Лекин-чи, бағрига сиғмади одам.
Барибир одамга бўлмади ватан,
Космонавтлар қайтди ер сари илдам.
Она ер — меҳрибон, иссиқ оғуши,
Бағрига босар у, севиб ардоқлар.
Ер қадрин доим ҳам билмайди киши,
Қадрини билганлар ҳам доим ёқлар.
Шунчалар мураббий, мушфиқ экан ер,
Не учун бир қисми зулмат, кўкси қон?
Не учун у ерда асорат, занжир,
Кўк сари ўрлайди нола ва фиғон?
Не учун топталар унда ҳақ-ҳуқуқ,
Ваҳшийлик, разолат, олтин ҳукмрон?
Не учун тинмайди, уруш, қон ва дўқ?
Қириб ташламоқда инсонни инсон.
Модомики, бизга очаркан қучоқ,
Бўлсин ер топ-тоза бало-офатдан.
Тинчлик ва шодликка бутун халқ муштоқ,
Яшнасин ер юзи эрк-адолатдан.

ҚУЁШ ҚАСИДАСИ

Улуғ қуёш,
Эй мангу нур,
Сен демак, ҳаёт,
Сени роҳинг ва измингда
Бутун мавжудот.

Сен кечасан, ҳам кундузсан,
Абадий оташ,
Сен ҳарорат ва мураббий,
Муҳаббат дилкаш.

Туғилган он сени кўрдим,
Сенга талпиндим.
Нур беланчак билан сенга
Боқдим, илиндим.

Сабзаларни тортиб ердан,
Изимга сочинг.
Гуллар билан йўргакладинг,
Йўлимни очдинг.
Меҳр билан эркаладинг,
Тўкиб бошга зар.
Юлдуз бўлиб узоқ тунлар,
Ташладинг назар.

Улғайтирдинг, ер иккимиз
Бўлдик парвона.
Сайр айладик кеча-кундуз

Тегрангда яна.
Шу сайримдан топдим мангу
Ҳаёт йўлини.
Шу сайрдан англаб олдим
Унгу сўлимни.

Меҳнат қилдим,
Сен бахш этдинг сўнмас ҳарорат.
Умид ғунчасини очдинг
Топдим эзгу бахт.

Сен бўлмасанг, гулшанимга
Келармиди сув.
Мен гуллатган қир-саҳрода
Кезмасди оҳу.

Қорли тоғлар чўққисига
Урдинг зар шона.
Мавжга кирди дарё, уммон,
Оқди равона.

Сен бўронсан, зўр вулқонсан,
Жўшқин, ғазабнок.
Ер бағрида тўла шонсан
Ва қимматли хок.

Гул ўстирдим бужур ердан,
Сен бердинг чирой.
Сен туфайли кенг чапанлар,
Ўзалликка бой.

Меҳнат қилдим, сен кўтардинг
Унумини кўкка.
Эй зўр қуёш, сенга туташ
Кенг сийнам тикка.

ҒАЗАЛЛАРДАН НАМУНАЛАР

ЁЗМИШ

Замон котиблари толени менга ёр деб ёзмиш,
Чекарга ишқи дардин сабру тоқат бор деб ёзмиш.

Қўнгил лавҳида севги достони айламиш туғён,
Тилимда ёрни исми туну кун такрори деб ёзмиш.

Ўтибдур Вомиқий, Мажнун ҳаёти байтулаҳзада,
Мени бахт водийсида маскани гулзори деб ёзмиш.

Ютинмай косасин кайф айламак лозим эмас ҳаргиз,
Сехргар кўзларингни завқиға хуммор деб ёзмиш.

Юрак ёр ишқини сан қанчалар элдан яширсанг ҳам,
Асир ўлмоққа домн зулфига тайёр деб ёзмиш.

Кел энди, эй қуёш, бу Ғайратий кўнглин мунаввар эт,
Бошингда чарх уришга қисмати сайёр деб ёзмиш.

ЭЙ САБО

Эй сабо қўй шўхлигинг ёр кокилин тебратма кўп,
Атри бўйин жон думоғига уриб тарқатма кўп.

Дилбарим сузгун боқиб кўксим нишонга чоғлама,
Айла инсоф жуфталанган кипригингни отма кўп.

Кўрмасам бир кун сени гул-лоладан айлаб сўроқ
Оҳ урарман қалби торим қўзғатиб уйготма кўп.

Ошиқи содиқлигимни дилбарим ет қадрига,
Айлабон нозу итоб кўнглимга қаттиқ ботма кўп.

Бу чаманда ёрининг меҳри-вафосин Ғайратий
Васфин айлаб қумри, булбулларни бас, қўзғатма кўп.

НИМА БҮЛДИ?

Сен бирла бўлай деб эдинг, жонон нима бўлди?
Бир сўрмадинг, бу кўнгли паришон нима бўлди.

Мен қайси вафо-ваъдаларингга ишонай ёр,
Сўз берган эдинг мангуга паймон, нима бўлди?

Соя каби из қуваман йўқ зарра қарорим,
Йўқлаб демадинг, йўлдаги сарсон нима бўлди?

Агёрларим олдида боқмоққа уялсанг,
Четга чақириб сўрмадинг пинҳон, нима бўлди?

Ишқингда ёниб, яъни эзилган юрагимга
Қилмоқчи эдинг дардимга дармон, нима бўлди.

Бошим етадур кўкка агар бир хабар олсанг,
Бир йўл демадинг, Ғайратий ҳайрон нима бўлди?

ОРЗУ БИЛАН

(Эркин Воҳидов ғазалига муламмас)

Гоғу тошларнинг чиройи лола гул оҳу билан,
Хаста кўнглимнинг қувончи ул камон абру билан,
Найлайин дардимга парво қилмадинг кулгу билан,
Ойни ўн беши қоронғу, ўн беши ёғду билан.
Умрини ошиқ ҳамиша ўтказур орзу билан.

Қилди қалбим пора-пора отди мужгондан бир ўқ,
Бедаво дардга йўлиқдим топмадим бир йўл-йўриқ,
Берма кўнгилни деган носих сўзин билдим қуруқ,
Севгида кўксингга томган кўз ёшингдан фойда йўқ,
Ишқ ахир шундай оловки, ўчмагай у сув билан.

Дарди ҳижрон эзди бағрим найлайин шому сабо
Шул экан севган, севишган қисмати, жабру жафо,
Қанчалар ёзсам юрак қони-ла арз бўлмас адо.
Заҳмати ишқ дард эурса, заҳмати шеърдир даво
Чунки оғунинг шифоси дейдилар оғу билан.

Барча роҳат сенга бўлсин, дардима минг дард қўшай,
Ғам-алам селобида жавлон урай, майли жўшай.
Ишқ водийсида Фарҳоддек кезай, тоғлар ошай,
Барча заҳмат манга бўлсин, майли донм мен яшай.
Бу ажаб тотли азобу, бу ширин қайғу билан.

Кўйла торим ишқ осмонида ёзгил кенг қанот,
Васл учун парвона бўлгин иста ёрдан илтифот.
Ёз ғазал муштоқ кўзимнинг косасин қилгин давот.

Ёшлигим, умрим наҳори ишқу шеърсиз не ҳаёт.
Тонгни ёлғиз гафлат аҳли ўтказур уйқу билан.

Боғладим меҳрин ипин кўнглимга, ёт деб ўйламанг,
Ошкора ишқи дардин сиз уёт деб ўйламанг.
Ғайратийни ёрисиз асло ҳаёт деб ўйламанг,
Ёрни мен жоним деб айтсам илтифот деб ўйламанг,
У яшар Эркинсиз аммо, мен тирикман у билан.

РУБОИЙЛАР

Ҳаёт бизга мунтазир, талаби катта,
Қураш тўлқинида жўш, қолмагин четда.
Яратувчи, ижодкор, қодирсан, одам,
Қудратингдан бахтингни ярат, албатта.

* * *

Фурсат жуда ғанимат, турмайди кутиб,
Унинг қадри қимматин қўйма унутиб.
Боғлаб олсанг ҳам уни тутолмайсан ҳеч,
Соат қолар қўлингда, вақт кетар ўтиб.

* * *

Бугунги кунинг ўтди, эртани кўзла
Қўлингдан келадирган иш бўлса — сўзла.
Ҳаётнинг турли-туман сўқмоқлари бор,
Мақсадга элтувчи йўлларин изла.

* * *

Одамнинг тириклик чоғда қадрини
Билингу кўрсатинг дўстлик меҳрини.
Ўлганида кўкка кўтариб мақтаб.
Ҳар ерда бефойда қилманг зикрини.

* * *

Одамнинг ҳақиқий оқил, доноси
Ўзини тутати, ошмас ҳавоси.
Камтарлик — фазилат, қаққайма, эй дўст,
Олтин қадаҳ синса, тушмас баҳоси.

ҲАЖВИЙ ШЕЪРЛАРДАН

ЧИҚДИ

«Ташхимпром» артелидан бракнинг кони чиқди,
Бир нечанинг мўмайроқ ейишга нони чиқди.
Кетди сифатнинг бурди, молнинг ёмони чиқди,
Шавзис, Юсуповларнинг сирни ниҳони чиқди,
Танқидга бермагай тан, хуржун пилони чиқди.

Ботик, галошга қойил, бир ёнга лунжи қийшиқ,
Нам тортадур ўзига, тўлгай ичига сув лиқ.
Қисгай оёқни ночор, ўлгунча танг-тор зиқ,
Мўлжалланган жойингга етмай нафасларинг диқ,
Қим олди — қўлга тушди, охир фиғони чиқди.

Бўйдан, эпидан урган, бир технорук ҳунарманд,
Қатта номерни олсанг, ёш болаларга монанд.
Сиртини ялтиратган, аслида латта пайванд,
Бўзрайганича тургай, артсанг бетини ҳарчанд,
Дастак кўчиб тагидан яхлит товони чиқди.

Оёқ кийимдир оти, боққанда лодка сурат,
Сийқа, бужур, қўполдўз, бор унда юзта иллат,
Утиль йиғиндисидур ҳар ёғи сохта зийнат,
Юз офарин мастерга, кўрсатган катта хизмат!
Артель эмас қўли гул уста макони чиқди.

Юзин ўғирди олмай, охирда кўп харидор,
Яхшиси турганида, айтинг, бу кимга даркор,
Бужмайди ҳам моғорлаб, тахланди тўлди омбор,

Бошлиққа иш кўпайди, актлар ёзилди ночор,
Ўз бурчини бажарди, лекин зиёни чиқди.

Жойини топди неча юз минг учиб ҳавога
Жўр бўлди артель авжи, «Эшвой» билан «Наво»га.
Нуқсонларин фош этди Муштум тушиб арога,
Дармон топилгай албат бу дарди бедавога
Кўзи очилса айтар гапнинг йўғони чиқди.

ЗИНҲОР ҲИЛАНМА, ҲИЛАНМА

Текин томоқ танни тоза
Қилар эмиш, бор овоза.
Ишонаман сенга дўстим,
Иштаҳам ғор ё дарвоза
Зинҳор ҳиланма, ҳиланма,

Бахтим борки, сени топдим,
Пора деса роса чопдим,
Нафсим қурғур чиқиллайди,
Сени кўрсам қичир кафтим,
Зинҳор ҳиланма, ҳиланма,
Мен бор — ҳиланма, ҳиланма.

Совға-салом йўли билан,
Ё мурувват қўли билан,
Атрезни ҳам унутмагил,
Бўлсин ҳар иш мўли билан,
Зинҳор ҳиланма, ҳиланма,
Мен бор — ҳиланма, ҳиланма.

Келтирмасанг битмас уйим,
Ўтмас сира хатна тўйим,
Участкамда яйраб юрсин
Ҳадя учун келган қўйим,
Зинҳор ҳиланма, ҳиланма,
Мен бор — ҳиланма, ҳиланма.

Бўлма қаттиқ, ҳеч нокаста,
Топганигни келтир аста.
Ишлар бўлар чаппа-раста,
Зинҳор ўйланма, ўйланма.
Мен бор — ўйланма, ўйланма.

М у ш т у м:

Пора дебон тегдинг жонга,
Ихлос қўйма жиғилдонга.
Бад одатинг ташла буткул,
Поклик ҳусн ҳар инсонга.
Зинҳор ўйланма, ўйланма,
Мен бор — ўйланма, ўйланма.

ДОСТОНЛАР

ҒУРБАТДА ФУРҚАТ

Ўзбек демократ шоири Фурқатнинг 100 йиллик юбилейига

КАШМИР

(Кириш)

Асрларнинг жафоларини,
Оғир алам, ғавғоларини
Асрларга етказган Қашмир,
Қенг бағрингга сиғдирдинг кўп сир.
Ҳаммасидан воқифсан, огоҳ,
Бобир учун бўлди гузаргоҳ —
Чаман боғлар, хиёбонларинг.
Савдо билан ўтди онларинг.
Гулшанингда чертиб созини,
Баланд қўйиб шўх овозини:
«Биё зулфи кажу чашми сурма со —
Инжост», деди у Зебунисо.
(«Гарчи ўзим дўхтари шоҳман,
Фақирлардан доим огоҳман».)
Бу куй ўтли юрак фиғони,
Ҳинд халқи-чун ўртанди жони.
Бу қўшиқда севги, эҳтирос
Жаранглади мазлумларга хос.
Аврангзеб, сонсиз жаҳонгир
Ҳақ-ҳуқуқни қилдилар таҳқир.
Оҳу фиғон юксалди, қуюн,
Умид тўла дийдаларда хун.
Ҳимолайда буюк ғам-алам,
Мазлумларга тор эди олам.
Йиллар ўтди, мудҳиш асрлар.
Сохта фармон, қонли тадбирлар
Етмагандай ғариб бошингга,
Заҳар солди ётлар ошингга.

Фикри тийран, жўшқин бир дарё.
Қуюқ киприк, қуюқ қош сиёҳ,
Фурбат эзган, чекар нола-оҳ.
Ғазал ёзар, юрак беқарор,
Танҳоликда унга ғазал ёр.
Ҳижронига шеъри тасалли —
Берар, шу чоқ шоир Тажалли
Рухсат сўраб бўлди намоён.
Учрашдилар икки қадрдон,
Бу ташрифдан Фурқат кўп мамнун
Сухбат қилди очилиб гулгун.
Ўқиб берди янги бир ғазал,
Жозибадор мисралар гўзал:

«Сўрголи ҳолимини, эй қоши қалам, кел эртароғ,
Йигламоқдан қолмади кўзларда нам, кел эртароғ!»

Тажалли бир енгил табассум —
Билан боқди Фурқатга шу зум:
— Қамол топинг,— деди,— эй шоир.
Ҳар мисраиғиз бебаҳо, подир.
Дўст севгисин айлаб дилга жо,
Висолига орзу илтижо,
Чертиб жўшқин созингиз баланд,
Фурбат ғамин айламай писанд,
Қалб қони-ла битибсиз ғазал,
Бир ғазалким, севги муфассал.
«Кел эртароғ», деган розингиз,
Юрагингиз, ўйноқ созингиз
Тинглагандай вафоли Қамар
Мактуб ёзмиш, келтирдим хабар.
Хатти олди Фурқат беором
Ва ўқиди шеър ила салом:

«Кел, эй жоним, менинг ҳоли харобимдан хабардор бўл,
Висолинг завқин истарман, унутма интизорингни».

Тажаллига билдириб таҳсин,
Сўз бошлади. шоир кўп мамнун:
— Сиз туфайли етишдим ёрга,
Исми Қамар, ўзи дилдорга.
Шудир менинг ишқим — саводим,
Кеча-кундуз фикр ва ёдим.

Қалбим меннинг лола каби қон,
 Ғурбат ғамин айласам осон,
 Кўрсам агар Қамар барнони,
 Англайдирман ўзга маънони.
 Эслатади севган лоламини,
 Қўзғатади фиғон, ноламини.
 Ўз юртимдан, лоладан жудо
 Бўлиб, бугун ғурбатлар аро
 Кезадирман, йўқдир қарорим,
 Пайхон бўлган у лолазорим.
 Кимга қилай дардим ошкор?
 Висолига менман интизор...
 Шудир қалби жўш урган орзу,
 Лаззат берар шу ширин туйғу.
 Узоқ давом этди бу суҳбат,
 Мамнун бўлди ғоятда Фурқат.
 Кетар экан Тажалли — шоир,
 Дейди:— Танҳо ўтирманг дилгир.
 Эрта оқшом бир неча ҳамдам
 Қўймоқчилар кулбамга қадам.
 Зоид ҳожи сизни кўрмакка
 Келмакчидур, суҳбат қўрмакка.
 Шу суҳбатга айлайман таклиф,
 Илтимосим, қилсангиз ташриф.

ИЙГИН

Ойдин кеча, сафобахш оқшом,
 Ғўзаллиги айлар дилни ром.
 Суҳбат борар беш-олти улфат,
 Ийгилганлар закки табиат.
 Уд чалинар, янграр наъма-соз,
 Шеърхонлик ва жўшқин овоз.
 Аргувон май, тўлиқ пиёла,
 Таралади, сетордан нола.
 Бермакдалар суҳбатга оро,
 Топмоқдалар айш ила сафо;
 Севинч тошиб қалбида Фурқат,
 Сўз бошлади жўшқин ниҳоят:
 — Қандай улўғ ўлка — Ҳиндистон,
 Гуллар юрти ва боғу бўстон.
 Қўёши бор, сахий нури мўл,
 Оловланган доим саҳро-чўл,

Соя солар банан, хурмоси,
 Сарви қомат шамшод, раъноси
 Меҳнатсевар халқи кўп қобил,
 Қалби дўстлик, вафога мойил.
 Яратувчи нозик зеҳни бор,
 Ғайрати бор, моҳир ижодкор!
 Севар доим ҳунар, маърифат,
 Йўқдир афсус бунда эрк, қудрат.
 Фурқат сўзин шунда қувватлаб,
 Зонд ҳожи очди сўзга лаб:
 — Мендан суранг, азиз меҳмонлар,
 Кашмир келиб бўлдим сарсонлар.
 Ишласам ҳам рўзгорим хароб,
 Кеча-кундуз тортаман азоб.
 Суҳбат қизғин, лекин йўқ сурур,
 Фаррух соҳиб ўтирар мағрур.
 Қирра бурун, қора, қотма тан,
 Узун бўйли, енгил, серсухан.
 Фурқат сўзин тинглаб оҳиста,
 Ғазабидан ёнди бирпасда.
 — Сўзингизда хато бор, меҳмон,
 Уз эркига эга Ҳиндистон.
 Ихтиёри ҳам шуҳрати бор,
 Инглизлар бизга мададкор.
 Европадан бизга маърифат
 Келтирдилар, ҳунар ва санъат.
 Заминдорлар, бойларга ҳурмат
 Кўрсатмоқда, йўқдир адоват.
 Динлар озод, берилган ҳуқуқ,
 Инглизча қонун, йўл-йўриқ.—
 Фаррух сўзлар пишиқ ва бурро,
 Сўзларига берарди оро;
 Гурур билан улфатга боқди.
 Бу аҳволга Фурқат тутоқди:
 — Эй ҳурматли, эй соҳиб жаноб,
 Қани айтинг ҳаққоний жавоб!
 Инглизлар — золим ҳукмрон,
 Разолатга солур беомон.
 Говпарастнинг турли жанжали
 Будпараст-ла битмаган ҳали,
 Оташпараст, ислом аҳлига
 Ҳар соатда солур таҳлика.
 Бу жанжалга инглиз сабаб,

Қанча соҳиб ва олий насаб
Бойлик тўплаб, олур манфаат,
Шуми сизда эрку адолат?!
Қўплар сарсон, бахшишга¹ муҳтож,
Макони йўқ, дарбадар ва оч!
Бунда келиб, ҳақиқат ҳолни
Қўрдим. бутун разил аҳволни.

«Йўқ, эътибори, зари йўқ агарчи бўлса малак,
Эл ичра деб, зари бўлса муътабар кўрдим.
Жаҳони кулфатида булбул ўрнига, афсус,
Либоси бахмалу кимхоб ҳанги ҳар кўрдим».

Фурқат берган шу шеърый жавоб
«Баъзиларга» солди изтироб.
Ерга сингиб, тортиб кўз озор,
Ўтиради соҳиб беқарор.
Суҳбат борар дам-бадам, қизгин,
Тонгга қадар чўзилди йиғин.

ЕР ВАСЛИ

Ўзга бугун чаман нашъаси,
Булбулларнинг фиғони, саси.
Ер васлидан топгандай дарак,
Ошиқади бетиним юрак.
Хиёбонга хурмолар соя,
Шамол эсиб сўзлар ҳикоя.
Иксир чашма бўйида шоир
Танҳо кезар, дўстга мунтазир
Умид билан боқади ҳар ён,
Шу чоқ Қамар келар хиромон.
Не кўз билан боқсинки, ёри —
Мужассам ишқ, умр баҳори.
Кўзи шахло, боқиши тифдор,
Жон сўрайди, жонлар беқарор
Жуфтланганди сурмали мужгон,
Қамар юзли бир офатижон.
Ғунча каби лаб устида ҳол,
Расо қомат, нозик бел — ниҳол.

¹ Бахшиш — садақа.

Ҳалқа-ҳалқа паришон зулфи.
 Асир этар беомон зулфи
 Қаршисида турар жилвагар,
 Фурқат ташлаб ҳурмат-ла назар.
 Утирдилар аста ёнма-ён,
 Икки қалбда севинч-ҳаяжон.
 Сўз тополмай шоир бир нафас:
 — Афв этингиз, чашмани ҳавас
 Қилган эдим, айлабсиз ташриф,
 Қай йўсин-ла қилайин таъриф.
 Тинглаб Фурқат сўзин дер Қамар:
 — Қалби оташ, ғариб, дарбадар,
 Ишқ яхшидир ва ҳавас яхши,
 Ишқ-ла ўтган ҳар нафас яхши.
 Бироқ севги эмасдир осон,
 Бу йўл қилди кўпларни сарсон.
 Дўстлигимиз кўролмай ағёр,
 Пайт пойлаб ҳар тун ва наҳор
 Тўсмоқ истар баъзан йўлимиз
 Ва тутмакчи бўлар қўлимиз,
 Мен истайман: кезсак бирга шод,
 Балолардан, офатдан озод.
 Шу сўзларни кутгандай Фурқат,
 Ёрга қилди илтижо, журъат,
 Фурқат деди:— Вафоли ёрим,
 Севги олган сабри қарорим.
 Ҳижрон аро бўлмай овора,
 Қўнглум овут, қилғил наззора.
 Сендаги бу тоза малоҳат
 Замирида дўстлик, муҳаббат.
 Юрагимнинг фиғонин эшит,
 Сўнгра, жоним, ўзинг лутф эт!
 Кел, кўйлайлик, жоним, галма-гал,—
 Кейин Фурқат бошлади ғазал:

Бир қамар сиймони кўрдим балдаи Қашмирда,
 Кўзлари масхуру юз жоду эрур тасхирда.
 Зарра-зарра зар сочар бошига ҳар кун офтоб,
 Субҳ келгач, кеча ётиб чашмани иксирда.
 ...Фориғ эрмас ҳеч ким ул дилрабонинг ишқидин,
 Зулфиға дилбасталиғ ҳар бир жувону пирда.
 Айдим: «Эй жон офати, зулфингга бўлмишман
 асир!»

Айди: «Бу савдони қўй, умринг ўтар занжирда!»
«Нуқта лаб устида бежодир», дедим. Айди кулиб:
«Саҳв қилмиш котиби қудрат магар таҳрирда».
Айди: «Эй бечора. қилдинг на учун тарки Ватан?»
Мен дедим: «Ғурбатда Фурқат бор экан тақдирда!»

Шеърӣ суҳбат чўзилди узоқ,
Гўё эллар солгандай қулоқ.
Нилуфарлар тебраниб аста,
Булбул ўқир, кўйи шикаста.
Ҳаяжонда шу икки юрак
Бу суҳбатдан топгандай дарак,
Келиб қолди шу онда Фарруҳ,
Беихтиёр тортди чуқур «ух».
Қонли кўзи аламдан ёнди,
Изтироб-ла ҳарён тўлгонди:
— Бу шоир, бу қашшоқ, дарбадар
Ёр васлига бўлиб муяссар,
Чанг солмоқчи бахт-иқболимга,
Қадди шамшод, ой жамолимга.
Бу мушкулни қилмасам осон,
Қамар қўлдан кетар бегумон.
Кўзларига тўлдириб ғазаб,
Ўвуз соҳиб ўйларди титраб:
«Нима қилай суҳбатда рақиб,
Мен қолмайман бунда бенасиб.
Қасд айласам ширин жонига,
Ўтлар қўйсам хону монига!—
Энг ярамас, энг чиркин хаёл
Миясини қилмишди ишғол:
«Топаи бунга ўзга бир чора.
Ғурбат аро қилай овора»,—
Дея Фарруҳ қилолмай ҳужум
Соя каби йўқолди шу зум.

ДУСТ ИЗИДАН

Қенг Қашмирда қизиган бозор,
Қиздирмакда қуёш беозор.
Қўчаларда маддоҳлар йигин —
Ўтказмоқда, одамлар тиқин...
Бахшиш сўраб кезар гадолар,
Муштипарлар, кўр бенаволар.

Дўконлар кўп, туташ, пайваста,
 Атлас, ипак, мол тўла раста.
 Мис баркашда олтин, кумуш пул,
 Ижара, дер судхўрлар нуқул.
 Инглизлар фййтунда кезар,
 Ким «гуноҳкор» таёқ-ла эзар.
 Солиқ тўплар косиб, деҳқондан,
 Юлқиб олар ҳар ғариб жондан.
 Кўчаларда бемадор кўп чол,
 Ёш болалар яланғоч, ҳаммол,
 Зоид ҳожи дўстини излар,
 Жуда шешқин одимин тезлар.
 Эшитганди бугун Фурқатни,
 Саххофликда¹ топиб улфатни
 Китобхонлик қилармиш суҳбат,
 Аҳли қалам, закки табиат.
 Зоид ҳожи кезиб гузаргоҳ,
 Охир топди Фурқатни ногоҳ.
 Ранги ўчган, эзган ҳам малол.
 Фурқат сўрди:— Бу қандай аҳвол?
 Нима бўлди, мунча сўлғин руҳ?
 Ҳожи деди:— Муттаҳам Фарруҳ
 Тунов куни Иксир бўйида,
 Шифо сув деб чашма кўйида
 Дўстингиз-ла ўтирган чоқда
 Кўрган экан сизни узоқдан.
 Шундан бери сизга қасд бўлиб,
 Дарду ҳижрон, ғазабга тўлиб,
 Бошингизга тўхмат-балони
 Солмоқчимиш ҳам, можарони.
 Полицайга борганмиш ҳатто,
 Кўп сўзларни айтиб беҳаё.
 Сизга тўнкаб талай бўҳтонни,
 Сарф айламиш тўла кармонни.
 Корхонада юз чоғлиқ одам
 Кўйманардик ҳар соат, ҳар дам.
 Тери ишлаб бўкарди сувга,
 Тушиб баъзан ваҳим, қўрқувга.
 Кўнчиликнинг оғир меҳнати,
 Ҳужайиннинг дўқ, ҳақорати,
 Ололмайин бир нафас роҳат,

¹ Саххофлик — китоб растаси.

Сийнамизни қилиб жароҳат,
Ишлар эдик кеча туш чоғи;
Хўжайиннинг яқин ўртоғи
Фарруҳ келди, ивир-шивир гап,
Кўзларида ёнарди газаб.
Эшитдиму қийналдим, шошдим,
Сизни излаб йўллар адашдим.
Мен истайман ғариб бошингиз
Қийналмасин, ёр-йўлдошингиз.
Илтимосим, солингиз қулоқ,
Ёт кўзлардан бўлингиз йироқ.
Хаёл суриб Фурқат жим қолди,
Шу жимликнинг бағрига толди.
Кўзларига тўлдириб маъно,
Дўстига дер, боқиб бепарво:
— Майли, ҳожим, асти еманг ғам,
Тирикликни ўтказинг бардам.
Ғурбат дарди ўтган жонимдан,
Айрилганман хонумонимдан.
Ёр йўлида бўлсам овора,
Қайга борай излаб бир чора?
Шу йўлларга бошлаган зулм,
Кўзларимни ёшлаган зулм.
Қайга борай? Синган қанотим!
Қимга керак экан ҳаётим?
Ранжитсинлар, майли, сўксинлар,
Аччиқ газаб ўтин тўксинлар!
Ёндирсинлар таним-вужудим,
Майли, чиқсин кўкларга дудим!
Лекин ёнмас шеърият, юрак!
Қўндим бошга не солса фалак!
Йўллар ўтар, мен ётган мазор
(Қамиш унмас) бўлур лолазор!

СҮРОҚ

Қисқа бир кун даҳшатли, оғир,
Ўтмоқдадир аламли кўп сир.
Шаҳар сокит, ўчган чироқлар,
Қоп-қоронғи хиёбон боғлар
Қўчаларда йўловчи сийрак,
Лекин катта хона кўп сергак.
Бу ер жабр-зулмга макон,

Анқир тинмай ҳар тарафдан қон.
 Темир эшик, девор-тош маҳкам,
 Бўлар шунда кўп ҳаёт барҳам.
 Тун ярмида мистер Гарри чол
 Келди билмоқ учун ҳол-аҳвол.
 Сигарасин тутатиб хомуш,
 Бирдан қайнаб сўради у:— Хўш,
 Ҳиндулардан нечтасин қўлга
 Асир қилиб, солдингиз йўлга?
 Суриштирди ҳаммасин бир-бир,
 Тажаллини сўради охир:
 — Инглизнинг нонкўр душмани,
 Бир кўрайини, сўзлашай қани?
 Ким экан у қўрқмас иғвогар,
 Бизнинг кучдан ғофил, беҳабар?
 Келтирдилар шоирни шу чоқ,
 Гарри танҳо бошлади сўроқ:
 — Исминг нима? Сўйла маконинг,
 Ортиқчами бу ширин жонинг?
 Улуғ давлат ҳақида бўҳтон
 Уюштирдинг уйингда пинҳон.
 Фурқат деган сенга кўмакдош,
 Маслаҳатчи, туну кун йўлдош,
 Тўпланишиб айлабсан таҳқир.
 Биз биламиз ўтди қандай сир.
 Олов сочар Гаррининг кўзи,
 Заҳар олуд унинг ҳар сўзи.
 Беҳуда гап, оғир ҳақорат
 Эзди шоир қалбин пинҳоят.
 Тажалли дер:— Эй, мистер жаноб,
 Етар, ортиқ бермангиз азоб.
 Деҳлиданман, помимдир Мазҳар,
 Эркинликни истаб, дарбадар
 Юртлар ошдим, кетди қарорим,
 Ҳинд халқиман, йўқ эътиборим.
 Дўстим Фурқат мен каби ожиз,
 Ҳеч кими йўқ, ғариб кимсасиз.
 Ватанидан кетган, адашган,
 Юрагида гам ўти тошган.
 Англиядай буюк давлатга
 Ҳеч суз демай, қолди тухматга.
 Дўстим учун мен бунда асир,
 Кўзларимга тор бўлди Қашмир.

Бу тухматлар ишқ можароси,
Фарруҳ деган шахснинг иғвоси.
Барча сирлар мен учун аён,
Бизларда йўқ сиз қилган гумон.
Истагим шу: берингиз нажот,
Ўз эрким-ла кечирай ҳаёт.
— Биз биламиз гуноҳнинг катта,
Бошинг кетар билгил, албатта.
Фурқат деган дўстнинг топмасанг,
Ё зар тўкиб айбинг ёпмасанг,
Бўлмас сенга озодлик асло,
Асирликда қоласан танҳо.
Мистер Гарри қилди анча дуқ,
Қамчилади, ҳеч натижа йўқ.
Деди:— Қайта солинг қамоққа!
Турли азоб, оғир қийноққа.

ЧОРА ИСТАБ

Қуёш кийган оловдан либос,
Мовий кўкда, гўё олтин тос.
Пул олди у аста уфққа,
Тонгга қадар ором, ҳордиққа.
Тун кеч кириб, кенг корхонада,
Қорхонамас, бу ғамхонада,
Қунчиларнинг шов-шуви тинди,
Қўплар тунги ишга тутинди.
Зоид ҳожи дўстларни тўплаб
Қўмак учун яна бошлаб гап:
— Гаррига биз пул тутқазмасак,
Тажаллини тез қутқазмасак,
Шоир Фурқат бўлади сарсон,
Ташвиши зўр, топайлик дармон.
Рабин сўрди:— Қаерда Фурқат?
Юракдан биз қиламиз ҳурмат.
Юртимизнинг азиз меҳмони
Нечун чиқсин кўкка фиғони?!
Бизлар каби бўлмай афтода,
Умри бўлсин доим зиёда.
Ун рупия айладим кўмак,
Бизга Фурқат ҳаёти керак.
Бош устига уни сақлаймиз.
Севадурмиз ва ардоқлаймиз.

Гумар, Хариш тўплаб рупия,
Деди:— Гарри учун «ҳадя!»
Икки шоир топсин деб нажот,
Ўтказсин деб тириклик, ҳаёт,
Югурдилар кўтариб пора,
Уч-тўрт ишчи излашиб чора.

СОВУҚ ХАБАР

Кунлар ўтди. Жафоли кунлар,
Ҳасрат билан, савдоли кунлар,
Зонд ҳожи ертўласида
Фурқат яшар, ғам кулбасида.
Қайга борсин, йўқдир иложи,
Толеи паст, йўқдир ривожи.
Ҳожи яраб қора кунига,
Бўлиб ҳамдард оғир тунига.
Ҳинд халқидай эркидан маҳрум,
Макони йўқ, бечора мазлум.
Фарруҳ каби бой қорни тўқлар,
Эрки учун солиб тўсиқлар,
Дўст-ёридан айирмоқчилар,
Қанотини кайирмоқчилар.
Бериб оғир ҳасратга бардош,
Хаёлида Тажалли йўлдош.
Қийнар доим дўстин ташвиши,
Қандай бўлар рупия иши?
Олтин, кумуш ҳукмрон элда
Жабру жафо, ғамга кон элда,
Тугармикин бу тўҳмат осон?
Бўлармикин Тажалли омон?
Ўтирарди кулбада хомуш,
Паришонҳол, йўқотгандай хуш.
Ишдан қайтди ҳожи ярим тун,
Ҳол сўрашди, чеҳраси сўлгин.
Гаплашмакка йўқ эди мадор,
Чекар эди яширин озор.
Кўп қийналди, охир сўз очди,
Сўз очмади, лаҳза ўт сочди:
— Эшитдим мен бир совуқ хабар.
Қамарингиз кеча тонг саҳар
Тушган эмиш Фарруҳ қўлига,
Зўрлик билан солмиш йўлига.

Тузиб ҳийла-найранг тузоғин,
 Сўлдирганмиш гулдай ёноғин.
 Олиб қочган эмиш узоққа,
 Уй ичисин ташлаб фироққа.
 Билмай қолмиш ота-онаси,
 Ҳатто яқин дўст-дугонаси.
 Ҳеч ерда йўқ унинг сўроғи,
 Бевақт эзиб фарзанднинг доғи,
 Тополмайин Қамардан нишон,
 Кўзларига тор бўлмиш жаҳон.
 Бу хабарни эшитиб Фурқат
 Юрагидан очди жароҳат.
 Қўлга тираб ғариб бошини,
 Эсга олди дил қуёшини:
 «Бахт кўкида йўқолди у моҳ!
 Қайга бошим урайин, эй воҳ!
 Фурқат, демак, айрилиқ номим,
 Қайғу-ҳасрат бўлмишдир номим».
 Изтироб-ла ҳижрон заҳрини —
 Ютиб, ёзди алам сатрини.

— Оҳким ҳамдард йўқ, дард ошкор айлай десам,
 Ёзғали шарҳи ғамимни ғамгузор айлай десам.
 ...Ёрсиз тарки диёр айлаб эдим, аҳбоблар,
 Бор диёру, ёр йўқ, азми диёр айлай десам.

Ҳожи берди Фурқатга таскин:
 — Керак сизга сабр ила тамкин.
 Сизни дерди Қамар доимо.
 Унутмагай бир умр асло...
 Ҳожи сўзи тугамасданоқ,
 Уйга келди Тажалли шу чоқ.
 Ишчи Рабин, жонкуяр Хариш
 Тажалли-чун тортиб кўп ташвиш,
 Пора билан қилдилар озод,
 Ёру дўстлар бўлди беҳад шод.
 Икки шоир ғариб, дарбадар,
 Қўришмакка бўлди муяссар.

Уқубатли, оғир тонг отди,
 Бу тонг ғами юракка ботди.

Фурқат деди:— Устозим Мазҳар,
Ҳижолатдан қилолмай назар,
Мени дея тухматга дучор,
Мени дея чекдингиз озор.
Мен бўлмасам оғир балолар,
Тушмас эди сизга савдолар.
Фурқат сўзин тинглаб Тажалли
Деди:— Қувғин, ғурбатнинг йўли
Тушмак бўлди яна бошимга,
Оиламга, ёр-йўлдошимга.
Ахтараман ўзга диёрни,
Ўзга ватан, янги дўст-ёрни.
Она юртим улкан Ҳиндистон,
Бўлди бу кун кўзимга зиндон.
Фақат дўстлар тинглаб додимни,
Шулар қилди менинг ёдимни.
Менсиз бунда бўлманг жигархун,
Ачинаман ёлғиз сиз учун.
Тажаллининг тинглаб сўзини,
Фурқат тикиб маъюс кўзини:
— Элимда,— дер,— шодлик кўрмасдан,
Бир дақиқа эркин юрмасдан,
Тинч ҳаётни айлаб ихтиёр,
Бу ерларга келдим беқарор.
Боқсам бунда қийналган кўп халқ,
Қилолмадим ўз юртимдан фарқ.
Сиз учун тор бўлган Ҳиндистон,
Қандай менга бўлади макон?
Уйингиздан қувган инглиз
Менга тинчлик бермагай ҳаргиз.
Бормоқчисиз, дўстим қаерга?
Мен ҳам бўлай сиз билан бирга.
Ёр дедим мен, вафо кўрмадим,
Кўнгил хаста, даво кўрмадим.
Севги саҳросида адашдим.
Бир жафокор ёрга ёндошдим,
Шу шеър ғариб кўнглимнинг оҳи.
Ҳайронлигим, ишқим гувоҳи:

Манам шўрида булбул, бўстонидин адашганман,
Юзи гул, қомати сарви равонидин адашганман,
Дилим ҳажри-ла қондир, дилистонидин адашганман,
Ва ё бир мурғи ваҳший ошиёнидин адашганман.

СУНГГИ КЕЧА

Сунгги кеча, кукда сузар ой,
Табиатда узгача чирой.
Қовжиратар илиқ ел тини,
Чанг-тузонлар босган чамани.
Ҳиндистоннинг шарқий чулида,
Тибет томон карвон йулида
Зоид Ҳожи, Рабин вафодор
Кузатмакка дустларин тайёр.
Уч-турт уртоқ булгандилар жам,
Узоқ сафар йулида шу дам.
Келгандилар яқин манзилга,
Солмоқчилар дустларин йулга,
Ғамгин деди Тажалли шу чоқ:
— Ҳинд юртидан кетсамиз узоқ,
Қай маконга сиғар бошимиз?
Тинармика қонли ёшимиз?
Фурқат деди:— Борайлик Чинга,
Меҳри зурдир дуст ва яқинга.
Андишага бориб шу кеча,
Уқиб берди бир шеърий парча:
«Муаззам русу чин ҳамкору ҳамдаст,
Азалдан ерлари бир-бирга пайваст.
Алар ижмоидин осойиш улғай,
Шукуҳи дунёга оройиш улғай».
У ерда бор улфат қадрдон,
Рабицлардек шафқатли инсон.
Борсак қўяр бошига албат,
Қўрсатадур ҳурмат-муҳаббат.
Ёзган эди нома ва салом,
Бизни кутар ҳар саҳар-оқшом.
Бу ерлардан бош олиб кетсак,
Чин шаҳрига юзлансак, етсак,
Уз шаҳримнинг оби-ҳавосин,
Булбулларнинг нағма-навосин,
Эшитгандай бўламан ҳар чоқ,
Пиллар ўтди, мен қолдим йироқ.
Етар энди гурбат, жудолик,
Сарғардонлик, ўксиз танҳолик.
Бу фикрдан Тажалли мамнун:
«Майли, Чинга жўнайлик шу тун».
Ҳозир бўлди икки учар от,

Чин шаҳрига ёзгандек қанот,
Йўл жабдуғи бўлди мукаммал.
Отланишди мрамор тонг маҳал.
Дўстларига очишиб қучоқ:
— Хайр сизга, кетамиз йироқ!
Эй мард йигит, эй Зоид ҳожи,
Ишингизнинг бўлсин ривожи.
Ғарибликда бўлдингиз ҳамроҳ,
Доим менинг ҳолимдан огоҳ.
Тажалли ва менинг ғамимга,
Улфат бўлиб дард-аламимга,
Ҳинду дўстлар билан баробар
Қўмак бериб олдингиз хабар.
Инглизларнинг зулм панжасидан,
Халқни бўғган исканжасидан
Қутқаздингиз, бердингиз ҳаёт,
Сиз туфайли топдимиз нажот.
Хайр Рабин! Меҳринг умрбод
Қолди менда, қилай доим ёд.
Хайр, Кашмир! Афсона шаҳар!
Ғарибларга ғамхона шаҳар!
Меҳр билан очдинг кенг кўкрак,
Қандай оғир сендан айрилмак!
Икки-уч йил бағрингда кездим,
Ҳинду дўстлар меҳрини сездим.
Севинч кўрмай тортганимда ғам,
Хабар олиб ҳолимдан ҳар дам.
Кўрсатдилар севги-ла вафо,
Иссиқ қалбдан бўлиб ошно.
Бунда бўлдим бир гўзалга банд,
Қўйдим юрак қўшиғин баланд.
Қамар қизнинг нуқта-холидан,
Нилуфардек ойжамолидан,
Ишқ йўлида чиқди саводим,
Шу ишқ эди эзгу муродим.
Ман кетаман, бунда ёр қолди.
Дўсту улфат, кўп дилдор қолди.
Шеърим қолди чашма бўйида,
Рабинларнинг қалби куйида.
Қолди шунда йиғлаган торим,
Йигитлигим — умр баҳорим!
Хайр, сенга, эй олтин тупроқ,
Бағрим эзар бу ҳижрон, фироқ.

Хайр, айтинг дўстларга салом.
Эсласинлар ҳар саҳар, ҳар шом.
Эркин олар бир кун Ҳиндистон,
Яшнагуси ва боғу бўстон!
Чалур бир кун бахтин созини,
Баланд қўйиб ҳур овозини.
Балки номим бўладур қўшиқ,
Бир қўшиқким мазмуни қуюқ.
Қашмир келиб, дарбадар сарсон —
Булган дея уқирлар дoston.
Иксир чашма бўйида номим,
Ёд этилур шеърим, илҳомим.
Қўйилади балки лавҳа хат
Ва ёзилур: ғурбатда Фурқат...

УЧРАШУВ

Улуғ Хитой юрти, кенг Ёркент,
Чаманларга кўрки тенг Ёркент.
Тупроғи бор гўёки ёмбу,
Қорли тоғлар қуёшда кўзгу.
Қуёш сочиб беҳисоб зарҳал,
Пасти баланд водийлар бахмал.
Қандай гўзал моҳир табиат,
Лекин эркисиз ҳаёт ва меҳнат.
Меҳнатсевар халқи бетиним,
Ишлар, аммо ўзгага унум.
Золим Шанган¹, мингбоши Дутай²
Халқни талар бор-йўғин атай.
Эл яшайди ғариб, саргардон,
Олтин, кумуш ва дин ҳукмрон.
Етмагандай бу кулфат, алам,
Инглизлар суқулиб ҳар дам,
Дин сотувчи шведлар маккор,
Найрангига бўлиб мададкор,
Хитой, Уйғур халқин қулликка
Солмоқ бўлиб, эгри йўриққа.
Бошга солди турли жафолар,
Бечора халқ — кўкси яралар.
Қўп йилларни ўтказди эвоҳ,
Тинмай чекди қалбдан ўтли оҳ.

^{1/2} Шанган, Дутай — Хитой полиция бошлиқлари.

Тонг пайтида қушлар ғазалхон,
 Сабза, бахмал водийлар бўстон.
 Бетни силар мармар ҳаволар,
 Хафта қалбга бериб даволар.
 Баланд кўприк тагида шўх сой —
 Торим¹ оқар. Қирғоқда чирой.
 Дўст йўлини кутиб неча кун,
 Уч йўловчи қўйганлар шу тун;
 Қутмакдалар азиз меҳмонни —
 Шоир Фурқат, дўст-қадрдонни.
 Шариф охун², Бек³ учрашдилар,
 Ҳасратлашиб қуюқ ҳол-аҳвол,
 Муштоқ диллар бўлди кўп хушҳол.
 — Бизлар учун тебратиб хома⁴,
 Ҳинд элидан ёзибсиз нома.
 Хатингизни олиб аҳли дил,
 Муштоқ бўлдик сизга ою йил.
 — Раҳмат дўстлар, бу хил илтифот,
 Сизлар билан ўтсин деб ҳаёт,
 Ҳинд элидан Тажалли шоир,
 Соф қалбида муҳаббат зоҳир,
 Ҳамроҳ бўлиб менга тун ва кун,
 Йўл жабрини тортиб жигархун,
 Ўз юртида кўрмайин роҳат,
 Бой, киборлар айлаб ҳақорат,
 Қувғин қилди узоқ Деҳлидан,
 Қариндош ва дўсти элидан.
 Шариф охун Фурқатга қараб,
 Қамтарлик-ла очди сўзга лаб:
 Деди:
 — Бошга қўяр элимиз,
 Ҳамоҳангдир яқин дилимиз.
 Хитой, Уйғур, битта дастурхон,
 Бир оила, асрий қадрдон.
 Панох тортиб бизга ким келса,
 Ўзига дўст, яқин деб билса,
 Аямаймиз бу азиз жонни,
 Қутлуғ кулба, боғу майдонни.

¹ Т о р и м — Ёркентдаги дарё.

^{2/3} Ш а р и ф о х у н, Б е к — Фурқатнинг дўстлари.

⁴ Х о м а — қалам.

ҚОРҒАЛИКДА

Баҳор, ҳар ён ёзилган сабза,
Оҳуларда шўхлик ва ғамза.
Гунчаларнинг лабида кулгу,
Қушлар тонгда тарк этган уйқу.
Соя солар зумрад япроқлар,
Еллар эсар, титрар, уйноқлар.
Гул, райҳонга тўлган чаман, боғ,
Олтин фасл, қандай гузал чоғ!
Шу гулшаннинг сайрида Фурқат,
Чеҳрасида ҳузун ва ҳасрат.
Ўтиради хомуш ва танҳо,
Қўлда танбур, оҳ урар наво.
Янги ёзган юрак сатрини,
Гурбат, алам, оғир гардини
Қўшиқ қилди ёниқ ва жўшқин,
Ҳижрон ғамин, ярали ишқин.

«Биродарлар, менинг бошимга тушган бу нечук савдо?
Қарорим йўқ, қуюн янглиғ на менда манзилу маъво.
Биёбон тахайюлда қолиб мен вола-ю танҳо,
На ёру ҳамдамим бордир, на қўлда ҳосил дунё,
Замона пурхатар душман, адабсиз дўст бепарво».

Ғам пардасин ўйнар бармоқлар,
Эвоҳ, қайда қолди ўртоқлар.
Юксалади ўтли фиғони,
Юртин эслаб қийналар жон.
Қўз олдидан ўтар Фарғона,
Кел деб, гуллар тутар Фарғона.
Муқимийнинг файзли ҳужраси,
Ширин суҳбат, шеърый кечаси —
Жонли сурат ўтади аста,
Сиқилади, кўнгли шикаста.
Хаёл қочди узоқларга гоҳ,
Дўстларига бўлгандай ҳамроҳ.
Олган бўлар Завқий косасин,
Гоҳ лоланинг иссиқ бўсасин.
Сигдирмайин ўз ватанига,
Ўз уйига ва чаманига
Бой-киборлар, жирканч бир тасвир,
Қўз олдидан ўтади бир-бир.

Яна «Туф»¹ деб сесканар, қайнар,
Ғазабланар ва кўнгли айнар.
Эсга тушар Тошкент оқшоми,
Дилдан кетмас дўстлари номи.
Гимназия ва томоша боғ,
Кенг хиёбон, ранг-баранг чироқ.
Бари бўлур шунда намоён,
Тўлқинланар умид ва армон.
Тинмас танбур баланд фарёди,
Эсга тушар дўстларин ёди.
Ғарқ бўлади созин авжига,
Ғарқ бўлади хаёл мавжига:
Тушунчасин қийнар ҳаяжон,
Шу чоқ пайдо бўлди Комилжон¹.
Қарши олди ҳурмат-ла Фурқат,
Қилди унга юракдан ҳасрат.
— Қоронғиликда² қолибман ёлғиз,
Ёру улфат мендан хабарсиз.
Сигмай қолди ҳеч ерга бошим,
Алам бўлди ҳар дам маошим.
Турмуш оғир, йўл топмаганлар,
Бахти мендек ҳеч чопмаганлар,
Бу ўлкада юпун беҳисоб,
Чекар экан доимо азоб.
Бой, амалдор «бу одам» демас,
Қашишоқ ғамин ҳеч кимса емас.
Нега келдим, бўлдим овора,
Тополмайин дардимга чора.
Фурқатнинг бу ҳорғин ҳолига,
Ўртоқлашиб ғам, малолига
Деди:— Ортиқ ғам чекманг, шоир,
Бўлманг асло бу ерда дилгир.
Ёркентдаги бир неча аҳбоб
Сизни ўйлар, чекар изтироб.
Ҳозир бизнинг Уйғуристонда,
Турли манзил, боғу бўстонда,
Инглиз ва шведлар — ётлар
Ёзган бунда қора қанотлар.
Докторликни қилиб касбу кор,

¹ Бу ерда шоирнинг Фарғона бой ва амалдорларига қарши ёзган «Туф» шеъри кўзда тутилади.

² Комилжон — Ёркентдаги Россия фуқаролари бошлиғи.

³ Ёркент уезидаги бир қишлоқнинг номи.

Бўғмоқдалар эркимиз маккор.
Топиб келган янги дин — найранг,
Бу ҳийладан кўплар ҳоли танг.
Хитой, уйғур халқин эркига,
Чанг солмоқда бойлик, кўркига.
Келдим бирга Ёркент кетай деб,
Дўстлар арзи ҳолин этай деб...
Бу таклифни тинглагач Фурқат,
Ўқиб берди жўшқин шеърий хат:

«Биз инстиғно эли қичқирмоғон маъвоға бормасмиз,
Агар чандики хирман айласа дунёға бормасмиз.
Агар лаб ташна қолсак филмасал саҳройи оламда,
Маломат зоҳир этса мавж урган дарёға бормасмиз.
Умид этгонимиз аксар саодат бўтаи ҳақдин,
Агарчи мис эрурмиз қиммати тиллоға бормасмиз.
Биз эллар — фақр элимиз, парча нонға сабр айлармиз,
Ғараз дунё учун Искандару Дороға бормасмиз.
Эмасдур ончи асбоби жаҳонға фикримиз, Фурқат,
Вале кетгунча жуз андишани фардоға бормасмиз».

Комил деди:— Борсангиз агар,
Турмушингиз қийналмай ўтар.
Фазлингиз зўр, эй ҳозиқ — табиб,
Соғлиқ бўлар эл учун насиб.
Дард аҳлига қилсангиз даво,
Сизни ҳеч ким унутмас асло.

ТАЪҚИБ

Кучсиз шамол, кўк юзи булут,
Ҳаво айнаб учар чақмоқ ўт.
Кўчалар жим, йўловчи сийрак,
Ёмғир қуяр, ҳар ён сув, кўлмак.
Қўлларида ушлаб соябон,
Икки киши келади чаққон.
Қадам ташлар, атрофда кўзи,
Чеҳрасида ғазабнинг изи.
Серҳаракат, енгил ва шовқин,
Катта оқ уй олдиға яқин
Келдилар-да тек туриб узоқ,
Тингладилар, соқит ҳамма ёқ
Шу чоқ эшик очилди бехос,

Сирли хона, киборларга хос.
 Қарши олди Бернард деган чол,
 Аста сўраб билди ҳол-аҳвол.
 Катта бир зал, ашё муҳташам,
 Ерда алвон-қашқари гилам.
 Уй тўрида уч-тўртта киши,
 Ҳаяжонда, ортиб ташвиши,
 Қилмоқдалар дам-бадам май нўш,
 Қонга тўлган кўзлари сархуш.
 Келгувчига Дедсон¹ тик қараб.
 Даҳшат билан очди сўзга лаб:
 — Нима бўлди биз берган фармон,
 Токай Фурқат кезади омон.
 У кўрсатган дори ва даво,
 Кўплар учун бўлибдур шифо.
 Шоир эмиш, олим забардаст,
 Кўпчиликка эмиш ҳамнафас.
 Севар эмиш қашшоқ беморлар,
 Хизматида неча дўст-ёрлар.
 Қелар эмиш ҳамма қошига,
 Қўяр эмини ҳамма бошига,
 Бало бўлиб келди бу Фурқат,
 У келди-ю бизга йўқ ҳурмат.
 Бизнинг фармон ва бизнинг тадбир,
 Меҳнат аҳлини қилолмай асир,
 Инглизлар сирин бўлди фош.
 Бу аҳволга ким берар бардош?
 Биз биламиз қушини улуғ рус
 Хитой халқи ва уйғурга дўст,
 Бермоқдалар ҳар ншда кўмак,
 Кўрсатмоқда дўстликда ўрнак.
 Бизлар каби бу кенг тупроқни,
 Элни қамраб, қуллик тузоқни
 Солмоқ учун фикри йўқ асло,

¹ Инглиз ва швед врачлари. Юқорида номлари ёзилган инглизлар XX асрнинг бошларида Сибирдан вилоятини босиб олиш мақсадида суқилиб кириб, миссионерлик ишини олиб борадилар.

«Қашқарда босмахола қуриб, меҳнаткан халқни заҳарлан, уйғур билан хитой халқи ўртасидаги дўстлигини бузиб, диний жанжал чиқариш учун рисола — китоблар босиб чиқарадилар. Инглизларнинг бирлашган миссионерлик ташкилоти кейинги пайтда Америка разведкасига хизмат қилади, тескаричи-гомиданчилардан мадад олиб туради». (Сибирдан вилоятининг «Олға» газетаси, 1948 йил, декабрь сони.)

Хизмат қилиб ошнога ошно.
 Мақсадимиз йўлига оқча
 Тўқдик талай, қани бир боқса?
 Бизлар берган сирли ниқобни
 Нега йиртдинг,
 Бергин жавобини?
 Гарри шу чоғ огир сўроққа
 Довдиради, боқиб ҳар ёққа.
 — Дедсон, жағоб, кечинг гуноҳим,
 Туи-куи Фурқат эди ҳамроҳим,
 Ўзимни бир гариб-мусулмон —
 Шаклида мен шоирга ҳар он
 Кўрсатдим-да, хизматни қилдим,
 Дори-дармон мирини билдим.
 Шогирд бўлиб Фурқатга гўё,
 Ётиб қолдим ҳужрада танҳо.
 Ҳатто менга ортиб ишончи,
 Ташлаб кетди ҳужрани баъзан,
 Сайр этгани дала, тоғ, чаман.
 Топдим бир кун қулайроқ фурсат,
 Иш бошладим, кўрсатиб «хизмат»,
 Бир-икки хил дорига заҳар
 Қўшиб қўйдим, гўёки заъфар.
 Ҳеч ким билмас ҳатто исидан,
 Мазасидан, лаззат, аксидан,
 Топшириқни бажардим аста,
 Шу чоқ шоир кенг Сўгат¹ раста
 Кириб кўрди, бўлди хабардор,
 Шунда юрак бўлди беқарор...
 Ваҳим билан вужудим титраб,
 Ололмадим ўзимни ўнглаб.
 Ортди шунда Фурқат гумони,
 Шубҳа билан қийналди жони,
 Ранги рўйим кўрди ва шошди,
 Асаблари қийналди, тошди.
 Татиб кўрди дорини бир-бир,
 Маълум бўлди ёвузлик ва сир.
 Чидолмайин қилди ҳақорат,
 Тушди менга огир бир ҳолат.
 Маҳкам тутди шу чоқ қўлимни,
 Билолмадим ўнгу сўлимни.

¹ Фурқат табибчилик дукони очган жой.

Келиб қолди Комил оқсоқол,
 Қочмоқ учун менда йўқ мажол.
 Олиб борди кўплашиб илдам,
 Руслар турган хонага қадам —
 Қўйдим, шу дам ўзни унутдим,
 Ва даҳшат-ла лахта қон ютдим.
 Утирганлар бирдан тутоқди,
 Ваҳший кўзлар ёнди ва боқди.
 — Учир товшинг, Гарри, ортиқ бас,
 Йўқдир сенга эркинлик нафас.
 Бир оғиздан дедилар:

— Улим!

Жамиятдан шу қатъий ҳукм,
 Ўз юртингга кетасан албат,
 Сенинг учун тайёр қонли акт.
 Топшириқни қилолмадинг ҳал,
 Ишинг кўрар унда трибунал.
 Бу ҳукмни тинглади, ўзин —
 Тутолмайин, тирнади юзин.
 Боғладилар оёқ-қўлини,
 Ертўланинг очиб йўлини,
 Юқоридан захга ташланди,
 Яна қизғин суҳбат бошланди.
 Дедсон жаноб жуда ҳам ғамгин
 Деди:— Бизга тор бўлмоқда Чин.
 Бизлар очган шифохоналар,
 Сирли уйлар ва кошонолар
 Мақсадимиз йўлида хизмат —
 Қилолмади, халқда йўқ рағбат.
 Қатта-кичик севгисин тортган,
 Табибликда шуҳрати ортган —
 Фурқат учун қўйган кишимиз —
 Фош қилинди бутун ишимиз.
 Бу ишга тез чора топмасак,
 Очилган сир устин ёпмасак,
 Қувлар шаксиз Хитой шаҳридан,
 Боғ ва бўстон, зилол наҳридан,
 Сўзга чиқди Юба деган зот;
 — Бу эллардан қувилмоқ уят!
 Яхшиси шу шоир Фурқатни,
 Топиб бир кун қулай фурсатни,
 Бўғиш керак, ўлдириш керак,
 Ҳаёт гулин сўлдириш керак.

Ҳаётидан қолмасин бир из,
 Докторликда иш кўрайлик биз.
 Тадбир излаб қора ниятлар,
 Сирли, ёвуз, разил иллатлар,
 Май ўрнида қадахларда қон
 Шимирмоқни истаб беомон,
 Эшик очган Бернард — маккор чол:
 — Тўхтанг, — деди, — бу гаплар хаёл.
 Фурқат деган олим бир шахсни,
 Ўлдирмоққа қилсак биз баҳсни,
 Бу йўл билан бўлмагай асло,
 Бошимизга тушар зўр бало.
 Кечагина қўлимиз билан
 Ва тадбирсиз йўлимиз билан,
 Фош қилинди бутун сиримиз,
 Мақсадимиз, яшрин фикримиз.
 Шў фурсатда уни ўлдирмоқ,
 Кўз косасин қонга тўлдирмоқ,
 Бермас асло яхши натижа,
 Жаноблар, бу беҳуда режа.
 Чунки биздан кўрар бутун халқ,
 Биздан хунин сўрар бутун халқ,
 Фурқат бунда рус фуқароси,
 Руснинг яқин чин ошноси,
 Бағрин очган катта юрт Хитой,
 Фурқат учун берган иссиқ жой.
 Қараб турмас бу хил аҳволга,
 Бошимизни соладир шолга¹.
 Бу фикрдан қилинг андиша,
 Оёғимиз чопади теша.
 Зални босди оғир бир сукут,
 Ҳалқа-ҳалқа тутунлар булут,
 Давом этди чол, уқтириб сўз,
 Атрофига ташлаб ёвуз кўз:
 — Фурқат ётган ҳужра — дўконга,
 Қимматбаҳо дори-дармонга,
 Яхшиси шу: қўймоқ керак ўт,
 Алангада исинсин бу юрт.
 Тасодифан ўт кетди десин,
 Тангри қаҳри хўп етди десин.
 Ўзи кўриб, бор-йўғи барбод —

¹ Ш о л — жазо тахтаси.

Бўлса, ҳеч ким уни қилмас ёд.
Қўплар хурсанд чолнинг сўзидан,
Керак таъқиб Фурқат изидан.
Юракдаги бу сирли тутун,
Бажарилсин,— деди,— яқин кун.

ҒАЗАБ ВА НАФРАТ

Наҳор вақти ҳужрада ёлғиз
Фурқат тикиб китобларга кўз,
«Алқонун»ни варақлар узоқ,
Устоз Сино бўлиб шамчироқ.
Табобати, маърифатиға,
Ҳаёт йўли, шуҳрат отига
Шу чоқ келди букчайган бир чол,
Етаклаган набира, беҳол...
Дардин қилди Фурқатга изҳор:
— Даво қилинг, атаганим бор.
Фурқат кулди:

— Қилай парварниш,
Менинг учун чекманг кўп ташвиш.
Чолни кўрди:— Қонингиз ғолиб,
Айтинг, боқди сизни қай табиб?
Дардингизни дерлар хафақон,
Жоним билан қилайин дармон.
Чол асабий, кўзида йўқ нур,
Алам сиққан, кўнгли беҳузур.
— Қандай қилай, ўзимга душман --
Бўлдим, ҳар чоқ қийналади тан.
Инглизга бордим давога,
Ёвуз бўлиб мен бенавога.
Дори берди, ошди ҳарорат,
Оғирлашди мендаги ҳолат.
Айрилдим мен охир кўзимдан,
Беҳабарман буткул ўзимдан.
Фурқат бўлди бу гапдан маъюс,
Чол ҳолига чекиб кўп афсус;
— Инглизга бормангиз зинҳор,
Улар жосус, душман ва беор.
Хитой юртин келган талашга,
Ёндиришга ва ўт қалашга.
Табиб сўзин тинглаган бемор,
Дикқат билан бериб эътибор.

Бир китобча олди ёнидан,
 Тўлиб-тошиб ҳаяжонидан:
 — Хасталарга буни инглиз
 Тарқатмоқда, эмасдир бежиз.
 Фурқат олди шошиб китобни,
 Босолмай куч ва изтиробни,
 Нафрат билан қилди юз пора,
 Ҳатто унга қилмай наззора:
 — Бу китобни ўқимоқ — гуноҳ,
 Йўлдан урар, ташламанг нигоҳ.
 Чолга берди дори ва дармон,
 Деди:— Қулбам очиқдир ҳар он.
 Шифо истаб, ким келса агар,
 Бўлолмайман ундан беҳабар,
 Узатаман кўмак қўлини
 Ва излайман соғлиқ йўлини.
 Бемор бўлди Фурқатдан кўп шод,
 Унутмайман, деди, умрбод.
 Фурқат унинг мамнун тусига
 Боқиб, бир гап келди эсига:
 — Гузардаги косибнинг ҳоли
 Қандай, унинг аҳли аёли?
 Уч кун бўлди кўролмай қолдим,
 Беморлар кўп, югурдим, толдим.
 — Сиз сўраган Барат бечора,
 Дарди оғир, тополмай чора,
 Уй ичиси билан қусиб қон,
 Босқи бўғиш, қийнар беомон.
 Қўли қисқа, ҳеч ерга етмас.
 Бало, ҳасрат бошидан кетмас,
 Ҳар дақиқа кутмоқда ўлим.
 — Тўхтанг, бобо, борайин шу зум.
 Излай унинг шифо йўлини,
 Тўсай дарду бало йўлини,—
 Дея Фурқат чекди изтироб,
 Кетди, Барат соринга шитоё.

* *

*

Хароба уй, кўпдан ўчган шам,
 Барат ётар тортиб дард-алам,
 Совуқ хона, турмуши хароб,
 Бола-чақа чўзилган, бетоб,

Ичай деса, иссиқ оши йўқ,
Қути ўчган, рўзғори қуруқ.
Хаста Барат лахта чўғ-оташ,
Нафас сиқар, кўнгли айнар, ғаш.
Томирини ушлади Фурқат,
Зотилжамдир, ўтмасин фурсат.
Наштар уриб олай жиндек қон,
Омон қолур шунда азиз жон.
Ишга тушди, диққат-ла бокди,
Парвонадек жонини ёқди.
Дармон қилди, бахш этди мадор,
Дамлар ўтди, кўз очди бемор.
Ҳорғин Барат сўзлади аста:
— Раҳмат табиб, мендек шикаста
Ҳолин сўраб, шоир камтарин...
Фурқат деди:— Эй, дилга яқин,
Сиз кабилар дўстим доимо,
Хаёлимдан чиқмайсиз асло.
Фикримдасиз, ашъоримдасиз,
Мўнгли, жўшқин, шўх торимдасиз.
Қайда ғариб бўлса улфатим,
Сизлар билан ортар ҳурматим.
Сиз кабилар ҳар ерда ҳамроҳ,
Бўлай дерман ҳолидан огоҳ.
Дард қўйнида ётган жигархун
Барат бўлди табибдан мамнун.
Турди дори, кафур қайнатиб,
Фурқат қолди шу оқшом ётиб,
Бир неча кун бўлди хабардор,
Шифо топди охири бемор.
Занжир, қамчи ва таёқлардан.
Ғазаб ўти, ким айтар, сўнар;
Бу қонлардан гул-лола унар.
Кимки бўлса нияти ёмон,
Йўл бермангиз, ҳайдангиз шу он!

ЎТ ИЧИДА

Кунлар ўтди, беҳисоб кунлар,
Инглизлар, ёвуз қузғунлар
Хитой, уйғур эркига чангал —
Солмоққа пайт пойлар ҳар маҳал.
Икки халқнинг дўстлигини бузиб,

Низо, жанжал йўлларни тузиб,
Чиқарди кўп рисола, китоб,
Маърифатни қилдилар хароб.
Заҳар солди йўқсил ошига,
Турли жафо солди бошига.
Етимларга гўё меҳрибон,
Бошин силаб бермоқ бўлиб нон,
Асир қилиб қувди Ватандан,
Қашқар, Еркент, гўзал Хўтандан.
Бу ҳасратга қақшаб оналар,
Ҳажр ўтига куйиб ёнарлар.

Сўгат сарой. Одамлар тикин,
Йиғилганлар узоқ ва яқин.
Хонасида ўтирар Фурқат,
Шариф охун, Бобожон улфат.

* *
*

Туш пайтида бир кун гузаргоҳ
Шовқин бўлди ва Фурқат ногоҳ
Боқса; кимдир чекмакда фарёд,
Аёл товши:

— Инглиздан дод.

Тупроқ сочиб келар бошига,
Халқ йиғилди унинг қошига.
Ғазаб билан қайнар оломон,
Одамлар кўп, кўча, том, майдон.
Фурқат ўқдек отилди, чопди,
Дод деган халқ тўдасин топди.
Ота йиғлар, оналарда зор:

— Токай ётлар беради озор,
Қани бизнинг азиз боламиз,
Хазон бўлди гулу лоламиз.
Тўполон зўр, йўқ зарра бардош,
Абдуқодир¹ кўпчиликка бош.
Дадил туриб қилди у хитоб:

— Инглизлар бермоқда азоб,
Докторлиги сохта, ишонманг

¹ Халқпарвар киши. Инглизларга қарши кўтарилган бир тўполонда ўлдирилган. («Олға» газетаси, 1948 йил, «Нимшаҳид» мақоласидан.)

Макр, ҳийла сўзига қонманг!
 Заҳарланди беҳисоб бемор,
 Ҳлдирмоқда кўпларни беор.
 Эркингизни олиб қул қилиш,
 Кучингизни сотиб пул қилиш,
 Айирмоқчи бизни Хитойдан,
 Она-ватан ва гўзал жойдан.
 Боқманг сира китобига ҳеч,
 Дўстлик деган хитобига ҳеч.
 Бу маккорлар тўдасин қувинг,
 Оғиз-бурниш қон билан ювинг.
 Халқдан овоз:— Йўқолсин, кетсин,
 Қайга кетди боламиз, айтсин!
 Абдуқодир ут бўлиб қайнаб,
 Тўполончи тўдага қараб:
 «Болангизга онг-маърифатни,
 Бермоқ бўлиб маданиятни,
 Мактаб очди, номн «Танжу тов!»¹
 Ҳақиқатда бизга бўлиб ёв,
 Уч кун бўлди юз чоғлик ўғлон,
 Қул сифатида кетди Ҳиндистон².
 Булар кучин сотар инглиз,
 Гурбатларга отар инглиз.
 Бўшроқ келсак бор-йўғимизни,
 Қийнар элу уруғимизни.
 Нотиқ гапи тугамасданоқ,
 Халқ кўтарди тош, кесак, таёқ.
 Кучли тўлқин оқди, қўзғалди,
 Душманларни излаб йўл олди.
 Абдуқодир зўр қадам ташлаб,
 Борар халқни олдинга бошлаб,
 Оловланган халқнинг ғазаби,
 «Болам»,— дейди кўшнинг талаби.
 Ётлар очган шифохонага,
 Сирли макон —«давохона»га,
 Етиб борди алам учқуни,
 Етиб борди ғазаб жўшқини.
 Фурқат деди:

— Қани у Бернард?

¹ Урумчида очилган инглизлар мактаби.

² Шу мактабда ўқиган халқ болаларининг ишчи кучи сифатида Англияга жўнатилишига ишора.

Токай бизни бўғар қайғу дард?
Топиб берсин фарзандимизни,
Мадоримиз, дилбандимизни.
У дедсонлар нашр этган китоб
Куйдирилди шу чоқ беҳисоб.
Абдуқодир солди ҳайқирнқ,
Кетсин ётлар, қани, ушла, йнқ!
Шовқин-сурон ўрлади кўкка,
Халқ бостириб борарди тикка
Қизиб кетди ҳужум, тошбўрон.
Девор, эшик, дераза вайрон.
Тупалонга дов бермай юрак.
Бир нечаси қочди бедарак.
Ночор Дедсон кўринди танҳо,
Таҳқир этиб халқни беҳаё
Кузларида ёнарди олов,
Деди:

— Бизлар сизга эмас ёв.

Халқдан овоз:

— Ўғлимизни топ!

Йуқол, етар,

бас, оғзингни ёп!

Дедсон шошди, халққа қилди дўқ,

Ўзин сақлаб чиқарди бир ўқ.

Абдуқодир тортди оғир «оҳ»,

Кўксин ушлаб йиқилди ногоҳ.

Ваҳим билан тўзди оломон,

Аскар келди бир зумда шу он.

Халқни сақлаб тартибга солди,

Жиноятчи Дедсонни олди.

Шапган деди:

— Тарқалинг тезроқ,

Давлат қилар бу ишни суроқ.

Халқ ўзининг яқин йўлдоши,

Ҳар бир ишда асл сирдоши —

Айрилдилар Абдуқодирдан,

Эрк йўлида бир баҳодирдан.

Фурқат деди:

— Қонли можаро

Дўстимиздан қилса ҳам жудо,

Кўрқманг сира ёт оёқлардан,

Дори-дармон, китоблар уюм,

Бахмал тилам, ҳужра кўп сўлим,

Деворларда ашъор ҳуснихат,
Қашмир қизи, ранг-баранг сурат.
Қизгин гурунг. Ҳқилур девон,
Шоир Фурқат жўшқин ғазалхон,
(Шеърхонлик этарди давом).
— Кеча бир шеър ёзгандим, тамом —
Жудоликдан қилур ҳикоя,
Ғамларига йўқ ҳеч ниҳоя:

МАКТУБ¹

Тилар эрдим саҳар тавфи чаман эсган саболардин,
Саломим еткуриб келтур хабар деб ошнолардин.
... Келиб бу шаҳрга кўп ою йиллар ўтди дарвоқи,
На келди ошнодин хат, на хешу ақраболардин.
... Ватаннинг иштиёқин тортарам ғурбат ғами бирлан
Туруб эрдим қутулмай ғуссау ранжу инолардин.
Баногоҳ келди шавқ омизлиғ манзума мактубинг,
Ишорат айлаган зимнида ҳар хил муддаолардин.
Ўқуб ул дам они бўлди оқарғон кўзларим равшан,
Сиҳиға эзиб эрдинг магарким тўтиёлардин.
Демишсан Мухий, Завқий саломат, шукур хуш бўлдим,
Худо қилғой саломат асрабон ҳар хил балолардин.
... Менинг ҳолимни сўрсаки Ёрканд шаҳри-ла сокинман,
Баҳамдиллоҳ, бўлиб мамнун ҳама завқу сафолардин.
Хўтан оҳуларидек онча саргардон бўлибдурман,
Сочи мушки Хито рашки хаёли дилраболардин.
Худо бермиш ики фарзанд Нозимжон, Ҳокимжон,
Қачон бўлғай кўнгул узмоққа бу кўзи қаролардин.
Ва гарки қиблагоҳимнинг мулоқатиға шойиқман,
Вале бордур гила андек амак бирла тағолардин.
... Олиб ёдиға, сўрмас кимса Зокиржон Фурқатни,
Агарчи айтадур доим дуо боди саболардин.

Шариф охун, қилсангиз сафар,
Фарғонамга етказинг хабар.
Сурасалар кечган кунимни,
Ҳеч тонги йўқ узун тунимни,
Шодликдан бенасиб, деб айтинг,

¹ Бу хат шоирнинг қўқонлик дўсти Тошболтуға ёзилган.

Хаста қалбга табиб, деб айтинг.
 Айтинг, бунда адашганлигим,
 Ҳажр ўтида ёндошганлигим.
 Тошболтуга барчасин баён,
 Сўзланг, Фурқат зору саргардон.
 Дўстларини эслаб субҳу шом,
 Йўллади денг, юракдан салом.
 Кезмакда денг ижод боғида,
 Дўст юртида, дўст қучоғида.
 Инглизлар жабрини сўзланг,
 Юрагимни очинг ва бўзланг.
 Қунлар келар, ўз диёрини
 Қўрар, албат, дўсту ёрини.
 Ўчмаган денг, жудолик ғами...
 Давом этди ижод шеърӣ баҳс,
 Майин окди қўшиқ ва нафас.
 Оқшом чўкди. Ой кўтарди бош,
 Гўё кўкда иш бошлаб наққош,
 Юлдузларнинг жилвасин чизди,
 Сомон йўлин бир ипга тизди.
 Ой мўралаб, деразадан гоҳ,
 Ошиғига қилгандай нигоҳ,
 Қузатади шоир суҳбатин.
 Қўз-қўз қилиб ўз латофатин.
 Шеърӣ йиғин ўтса ҳам неча,
 Фурқат ғоят мамнун бу кеча.
 — Шариф охун, саломат қайтинг,
 Бу хатимни дўстларга элтинг.
 Сўнгги кеча ва сўнгги фурсат,
 Шариф охун сўради рухсат.
 — Келмадилар Тажалли устоз,
 Борайми ё мен ўзим пешвоз.
 Бермоқчилар совға Қўқонга,
 Шоир Рожий, кўп қадрдонга.
 — Фурсат бўлса бир озроқ кутинг,
 Хабар олинг, ё эрта ўтинг.
 Келмакка сўз берган Тажалли,
 Қўришамиз келадуր ҳали.
 — Биз кетайлик, ўтмоқдадир дам,
 Йўл жабдуғин қилмоқ керак жам
 Шариф охун, дўсти Бобожон
 Хайрлашиб кетдилар шу он.

Кулба сокит ва шоир танҳо,
 Ўтиради бир оз бепарво,
 Бола-чақа ташвишини бир дам
 Унутгандай тин олди шу дам.
 Тажаллидан бўлмади хабар,
 Борадурман эрта тонг саҳар.
 Уйга борсам фурсат ўтди, кеч,
 Шунда қолмай, ваҳим тун бетинч.
 Ўчди бирдан тоқчадаги шам,
 Қоронғилик босди, оғир гам,
 Ўрнини тўшаб хаёлга ботди,
 Турли ўйлар малолин тортди.
 Ухлаб кетди, тонгдан йўқ дарак,
 Ой уфқда, юлдузлар сийрак.
 Қўчалар бўш, кўринмас одам,
 Ит ҳуради узоқдан ҳар дам.
 Қоронғида паст-баланд уйлар
 Манзараси хунук туюлар.
 Шарқ тарафда, кўча бошида
 Сўгат сарой чап ёнбошида
 Пайдо бўлди икки-уч соя,
 Қандай ёвуз ва қандай гоё?
 Қим билади! Худди сув илон,
 Ўрмалайди излаб қай макон.
 Бир зум ўтди ивир-шивир сўз,
 Жуда қўрқинч, ёнар ваҳшини кўз.
 Юба аста боқди ичкари,
 Эшик, дарча беркилган бари:
 — Фурқат ухлар беҳабар, ёлғиз,
 Бошла ишни, Том Самсон, бўл тез!
 Тонг отмоқда. Ўтар йўловчи,
 Қўрган айтар «шубҳали овчи».
 Бажар тезроқ, қатъий топшириқ!
 — Босиб кириб отайми бир ўқ?
 — Сақлан! — деди Юба қалтираб,
 Отиш бўлмас, чиқар катта гап.
 Ўт қўямиз, соврилар кули,
 Хазон бўлар ҳаётин гули.
 Жамият ва Дедсон амри шу,
 Фурқат ўлса бизнинг иш мангу.
 Тунов кунги халқнинг исёни,

«Болам» деган зору фигони
 Ҳаммамизни солди ташвишга,
 Бормай қолди қўлимиз ишга.
 Бу чиқишлар боиси — Фурқат,
 Тажалли ва Мансур Ҳидоят!¹
 Шулар бари кураш бошлаган,
 Бизга қарши қадам ташлаган,
 Қараб турма, бўл, ишни бажар,
 Кимса биздан топмасин хабар.
 Ҳаяжон-ла атрофни пайқаб,
 Икки соя юрди авайлаб.
 Уйга яқин бордилар тикка,
 Бензин сочди дарча, эшикка.
 Қўллар титраб гугурт қақдилар,
 Уйни бутун ўтга ёқдилар².
 Ўз ишини бажарган ёвуз,
 Сирли туида йўқолди беиз...
 Ўт ёнмоқда, кучли аланга,
 Ўт ёпишди покиза танга.
 Шуъла сочиб ёнмоқда олов,
 Мудҳиш кеча ўтмасди биров,
 Фурқат чекди мунгли бир фарёд:
 — Келинг, дўстлар, беришгиз имдод!
 Аччиқ тутун босди ҳар ённи.
 Ўт қоплади сарой, дўконни.
 Гир-атрофдан йиғилди кўп халқ,
 Қани Фурқат, тутун ичра гарқ,
 Қани юрак дардин табиби?
 Қани шоир, шуми нағиби?
 Кўплар ўтга уриб ўзини,
 Излар дўсти ва ёлғизини.
 Етиб келди Тажалли елдай,
 Ўт атрофи, оломон селдай,
 Сув сепеди, аланга баланд,
 Тажалли бу даҳшатни писанд —
 Қилмай, ўзин шуълага отди,
 Ўт ичидан Фурқатни тортиди.
 Ва кўтарди бағрига босиб,

¹ Инглизларга қарши чиқувчилардан бири.

² 1905 йилларда швед ва инглизлар рақобати билан қўйилган ўтда Фурқатнинг табибчилик дўкони ёнади. («Гулхан» журнали, 1958 йил, 10-сон).

Мудҳиш ўлим олдини тўсиб.
Фурқат беҳуш ва локин ҳаёт,
Йиғилган халқ бахш этди нажот.
Оғир экан унинг тақдири,
Ёт қўлларнинг жирканч тадбири
Бор-йўғини қилдилар барбод,
Хонумони бўлмади обод.
Учай деса куйган қаноти,
Фурқат куйган, айрилиқ оти,
Қалби — олов, қалами — оташ,
Боқиши — лутф, алами — оташ...

* *

*

Оғир йиллар карвони узоқ
Манзил босди, янграб қўнғироқ,
Бўронларнинг мудҳиш гирдоби.
Беҳисоб жон алам, азоби.
Ўчмас ҳаёт китобига банд,
Ҳар саҳифа, ҳар бобига банд.
Довулларнинг ғазабкор қаҳри,
Қалбга аччиқ ништардай заҳри,
Тушунчалар чигални барбод,
Этолмади кўплар чекиб дод.
Зулумотда кечди шу олам,
Эрк йўлини тополмай одам.
Қуёш йўлин кутиб бир умр,
Қон ва оғу ютиб бир умр,
Шоир Фурқат ўт қучоғидан
Қутулса ҳам ўт димоғидан
Кетмай асло қоврилиб ўтди,
Дарбадар ва соврилиб ўтди.
Қайга олиб борсин бошини,
Қашшоқликда топиб ошини...
Меҳнат билан тебратиб рўзғор,
Ўтказди кўп ёзу қиш, баҳор.
Кенг Ёркентда ҳаёти тамом
Бўлди охир, дўстлар субҳи-шом,
Куйладилар ғамгин куй, дoston,
Мозорига: «Фурқат қадрдон»—
Деб ёздилар бир лавҳа мангу,
Изҳор этиб муҳаббат, туйғу.
Бу муҳаббат яшар умрбод,
Номи мангу этилади ёд.

Изоҳлар

Тажалли — дўстим Ғафур Ғуломнинг ёзишича (Муқимий, «Танланган асарлар» 1942 йил, 165-бет), бу шоир асли деҳлилик бўлиб, исми Мазҳар Ҳусайнхон ўғли; ўз юртидан бадарга қилиниб, Қашмирга келади. Шоир Фурқат билан учрашиб, кўп вақт бирга бўлади. Сўнгра Еркентга бирга кетиб, умрининг охиригача Фурқат билан бирга яшайди.

Зонд ҳожи Миразим ўғли тошкентлик; Шайхантаҳур даҳа, Шўртепа маҳаллада яшаган. Фурқатнинг яқин дўсти, 1891 йилда у Фурқат билан бирга чет эл саёҳатига кетади. Арабистон, Японистон мамлакатларида бўлиб, сўнгра Ҳиндистонга келади. Бомбей, Қашмир шаҳарларида уч-тўрт йил туриб, ота касби—кўнчилик қилади. Ҳинд бойларининг кўнчилик корхоналарида ишлаб, дўсти Фурқат ҳолидан хабардор бўлиб туради.

Зонд ҳожи Миразим ўғли 1933 йилда Тошкент шаҳрида вафот этган.

ШОИР

ҚОРА БУЛУТ

Ёз чилласи, нафасни
Бўғар ҳарорат.
Табиатда ҳасратли
Бўғиқ бир ҳолат.
Кўплар кезар овора,
Йўқ саранжоми.
Баъзиларнинг қўлида
Бол тўла жоми.
Икки бошли бургутнинг
Оғир сояси
Элнинг бошига тушган,
Йўқ ниҳояси.
Гўшалардан келади
Ҳазин бир фарёд.
Бой, боёнлар кезади
Сармаст, кўнгли шод.
Оғир ғамга бурканган
Вайрона бу юрт.
Феруза кўкни босган
Қоп-қора булут.

ОҚШОМ

Тулқин уриб оқмоқда
Пастда телба сой.
Сой жилвасида ўйнар
Кўкда сузган ой.

Чириллайди тинмасдан
Тунги ҳашарст.
Табиат йиғлагандай
Аламли,
 хайҳот...
Соё буйини ёқалаб
Келар бир соя.
Тебранар, пасту баланд
Унга бир поя.
Тун даҳшатин орттирган
Қаби мажнунтол,
Қорайиб кўринади
Қирғоқда яққол.
Ғуломни кўриш билан
Қушдек талпиниб,
Оҳу қаби кўзида
Учқунлар ёниб —
Гавҳар бошлади унга
Аста арзи-ҳол.
— Бунча ҳам зориқтириш...
Қолмади мажол.
Ғулом олди бағрига,
Бошлади ўғит:
«Етар, жоним, бир нафас
Ҳасратни унут.
Тўкма ёшинг, жудолик
Тушмагай асло.
Юр, кетайлик ахтариб
Бу дардга даво.
Қайга сиғар ғариб бош,
Сендан айрилиб.
Қалдирғоч қанотидай
Қаддим қайрилиб.
Борарга маконим йўқ,
Етимлик эзган,
Қариндош-уруғ юпун,
Барчаси безган.
Узоқ кетма бахш айла
Майин нигоҳинг.
Умидим шул: бўлайин
Мангу ҳамроҳинг».
Ғулом тутди Гавҳарнинг
Қўлидан аста.

Икки вафоли дилдор
Ва дил шикаста —
Изламоққа кетдилар
Нажот йўлини.
Ғам-ғуссалардан озод
Ҳаёт йўлини.

ҒУРБАТ ҚУЛБАСИ

Эгри-бугри кўчалар,
Ойли тун соқит.
Севгани-ла йўл босар
Паришон йигит.
Жин кўчанинг бошида
Хароба бир уй.
Оқар эди шу уйдан
Шикаста ҳол куй.
Дераза, туйнукларда
Чироқ шуъласи.
Кўринар бир ғарибнинг
Елғиз кулбаси.
Етишдилар хонага
Икки дўст шу чоқ,
Табаррук остонага босдилар оёқ.
Шоир Завқий ўлтирар,
Қўлида ёниқ соз.
Ҳар пардасида титрар
Ҳазин бир овоз.
Кўзида умид акси,
Нуроний соқол.
Чеҳрасида ҳорғинлик,
Боқар пурмалол.
Сухбат кетди ўртада
Қизғин бир нафас.
Эл-юртнинг ташвиши,
Оғир кундан баҳс.
Ғулом сўзлар, қалбига
Тўлган изтироб.
Қийнамоқда борлигин
Минг турли азоб.
Завқий боқар маъноли
Унга дам-бадам:
— Сўзла, ўғлим, келтирди

Қандай бир алам?
Сўзла, кимлар бахтингга
Солмоқчи чангал?
Кимлар касбу корингга
Бермоқда халал?
Кимлар синдирмоқ истар
Жўшқин торингни?
Тортиб олмоқчи кимлар
Севган ёрингни?
Йигит очди сўзга лаб,
Кўзида оташ.
Деди:— Устоз, юракка
Тўлди ҳасрат, гаш.
Оқ пошшонинг амри деб
Бою боёнлар
Эзмакда камбағални,
Дилда фиғонлар.
Мардикорга олмоқда,
Одам қадри пул.
Пулсизлар сотилмоқда,
Бой аҳлига қул.
Обид шайтон мени ҳам
Солиб домига,
Қарзимнинг бадалига,
Ўғлин номига
Хатга солдирди сўзлаб,
Кетаман узоқ.
Йиғлаб арз этсам, ҳеч ким
Солмагай қулоқ.
Йўл кўрсатинг, отахон,
Қайга урай бош.
Қочайми ўзга юртга,
Қолмади бардош.
Мен кетсам ҳасрат билан
Қолар уй ичи,
Менсиз қандай кечади
Кундузи, кечи?
Мен кетсам қолар йиғлаб
Вафоли ёрим.
Йигитлигим қувончи,
Умр баҳорим.
Ғуломжоннинг сўзини
Тинглаб оҳиста

Завқий деди:— Дадил бўл,
Бўлма шикаста.
Юк кўтарган юзага
Чинқадир албат.
Бунинг учун тортмагин
Уғлим, кўп ҳасрат.

Бу кунлар бошимизда бир саҳоб ўлса ажаб эрмас,
Мунаввар зимнида бир офтоб ўлса ажаб эрмас.
Бу давлат сув юзинда бир хубоб ўлса ажаб эрмас,
Муқаррардир, замона инқилоб ўлса ажаб эрмас.

Завқий шеърин тугатди,
Қалбда ҳаяжон.
Ташқарида қўзғолди
Ғовур-тўполон.
Лайғоқчи Обид шайтон
Қўққисдан кириб,
Ўтирганларни тутди
Бирдан ёпирилиб.
— Тутинг, жаноб, пошшога
Итоатсизни.
Кўрнамак ишдан қочган
Бу уятсизни.
Ёнидаги жононни
Чиқарманг қўлдан.
Сибир қилинг, Завқийни
Ҳибс этинг шу он.
Кўпни йўлдан чиқарган,
Нияти ёмон.
Тили наштар, бизларни
Айлаб ҳақорат,
Тинчлигимизни доим
Қилмоқчи горат.
Полиция ўйнатиб
Ваҳший кўзини,
Тўкиб солди заҳарли,
Таҳқир сўзини.
Ғулом билан ёрини
Қилдилар асир.
Қўрқинч туннинг бағрида
Ўтди талай сир.
Ўтакетган зулматга
Қилолмай тоқат,
Шоир қалбига тушди

Оғир жароҳат.
Уқиди ғазаб билан
Утли ашъорин.
Чертди шунда аламли
Қалбининг торин.

БАХТ САДОСИ

Авроранинг залпида
Октябрнинг садоси.
Россияни ларзага
Солди янгроқ нидоси.
Халқлар жангга қўзғолди
Доҳий Ленин бўлди бош.
Олға деб йўл кўрсатди.
Партиямиз — зўр қуёш.
Нажот йўлини топди
Тубанда қолган одам.
Ҳақсизликлар тугади,
Йўқолди қайғу-алам.
Ленин тутган байроқда
Кўринди иқболимиз.
Акс этди бахтли ҳаёт,
Ерқин истиқболимиз.

ДЎСТЛАР

Ҳаёт қайноқ депода,
Саноқсиз одам.
Дастгоҳларнинг жараанги,
Иш қизғин ҳар дам.
Болғалардан учмоқда
Учқунлар — юлдуз.
Бутун цехлар чароғон,
Гўёки кундуз.
Депонинг ён бағрида
Оддий бир хона.
Атрофида қуроли
Эрлар мардона.
Дадил қадамлар билан
Кузатар навбат.
Келдилар Фулом, Завқий,
Қўлларида хат.

Рухсат сураб ичкари
Кирдилар шу чоқ.
Петров очиқ юз билан
Очди кенг қучоқ.
Сўнг Завқийга дер Петров:
— Хўш, қандай хабар?
Сизнинг учун ташвишда
Дўстлар кеч-саҳар.
Кекса Завқий кўп ҳорғин,
Кўзида ғазаб.
Кўрган-билганларини
Айтди битталаб:
— Уч кун бўлди, душманнинг
Изига тушдим.
Кўзлаган мақсадимга
Охир етишдим.
Мухториятчи аблаҳ —
Бир тўда сотқин
Тошота қишлоғига
Қўйган махфий ин.
Элни талаб, кўп уйни
Қилганлар вайрон.
Фарзандидан айрилган
Она йиғлар қон.
Отрядлар билан душман
Изини топдим.
Хабар билан ревкомга
Югурдим, чопдим.
— Раҳмат!— деди Завқийга
Петров қувониб.
Тошота қишлоғига
Барча отланиб —
Тун ярмида армия
Юриш бошлади.
Ер-кўкка ларза солиб
Қадам ташлади.
Қучалар бўш, паст-баланд,
Мудҳиш зулумот.
Елиб борар пишқириб
Тўда-тўда от.
Ўқтин-ўқтин келади
Узоқдан фарёд.
Жабрдийдалар йиғлар,

«Босмачидан дод!»
Қишлоқларнинг йўқолган
Файзи, сурури.
Қўпларнинг тинчи кетган,
Роҳат-ҳузури.
Етдилар Тошотага,
Ҳали тонг узоқ.
Қозининг қўргонида
Қўринди чироқ.
Командир амри билан
Бошлашди ҳужум.
Қўргонни қуршаб турди
Армия бир зум.
Бойқушлар уясини
Барбод этмоққа,
Петров билан Ғуломжон
Бордилар тикка.
Завқий юрди чап ёқдан,
Ёв тини излаб.
Пистирмалардан ўтди
Одимин тезлаб.
Шу чоғ қўргон олдида
Отилди бир ўқ.
Тўрт тарафдан бошланди
Кучли ҳайқириқ.
Ичкарига кирдилар
Ёнган ўт каби.
Қуршаб олди армия
Зўр булут каби.
Қўлга тушди исломнинг
Пешволари.
Ёт ўлка малайлари.
Раҳнаمولари.
Шийпоннинг ёнидаги
Ҳужрадан овоз —
Эшитилди қўққисдан.
Ғамли, мунгли роз.
Ғулом борди яшиндай,
Пистирма қочди.
Дўстлари билан сирли
Ҳужрани очди.
Чироққа ўзин урган
Парвона каби,

Уч қиз чиқди паришон,
Девона каби.
— Ғулом ака!!— деди-ю
Бири йиқилди.
Севинчидан бўғзига
Нафас тиқилди.
Не кўз билан қарасин,
Севгани Газҳар
Қуш боласи сингари
Талпинар, титрар.
Петров деди:— Бўлдингиз
Чинакам озод.
Октябрдан етишди
Сизларга мадад.
Оналик ҳуқуқингиз
Қуёшдек яшнар.

* *
*

Петровнинг кўксига
Шоир қўйди бош.
Тонг ёришиб, уфқдан
Балқарди қуёш.

ЎЛМАС ҚУШИҚ

I

Кекса тоғлар тошига
Ҳамза ёзар олтин хат.
Юрагида жуш урган
Шодликлари қатма-қат.

Ҳамза ёзган хатида
Коллективнинг аҳди бор.
Меҳнатсевар эрларнинг
Истиқболи, бахти бор.

Юксакдан чиқиб қуёш
Шу хатга ташлар нигоҳ.
Фақат уни кўролмай
Қора кучлар чекар оҳ...

Сой ёқаси майсазор,
Қизил байроқ ҳилпирар;
Кенг водийлар бағрига
Ҳеч туганмас нур сепар.

Ҳамза истар, шу байроқ —
Чўққилардан олсин жой.
Шоирга қўшилишиб
Чапак чалар ел ҳам сой.

Ҳамза билан кезади
Водийлар бўйлаб баҳор.

Бирга қўшиқ айтади
Тоғлардан оққан анҳор.

Қояларга чиқади,
Лола, гуллар ҳамсоя.
Қутлаб гўзал баҳорни,
Куйлар шеър бениҳоя.

Қўшиқ айтиб булбуллар
Дуторига бўлар жўр.
Аста оқар жар ёққа
Шоир шеърдан сурур.

Тинглаган бўлар сойлар.
Тинглаган бўлар шамол.
Қўшиққа бўйнин эгар
Сув бўйида мажнунтол.

Тинглаган бўлар тоғлар,
Қўшилар садаф булоқ.
Тинглаган бўлар майин
Арчазордаги ирмоқ.

Оқшом чукар водийга,
Тинглар сузгун боқиб ой.
Ҳамза қўшиғин элтар
Узоқларга кумуш сой.

Туманга буркалгандай
Пастда мазор. Ҳар ёғи —
Қўринар мушук кўздай,—
Шайхлар ёққан чироғи.

Қўтос думли қора туғ
Тебранмас, турар соқит.
Баъзан ҳуриб қўяди
Ўлакса қидирган ит.

Қоронғи ҳужралардан
Чиқар садо, дер: «Ёҳу!»
Вайрона кулбалардан
Оқар мудҳиш зўр қўрқув.

Гулханлар ўчиб қолган;
Оқмоқда қора тутун.
Давра олган бир неча
Заъфарон юз, кўзи хун.

Қаргалар ўйин қилар
Нураган пештоқларда.
Дин китобин чанг босган,
Ётади равоқларда.

Хунук бўлиб кўринар
Қоп-қора тунда мозор.
Боқсанг қалбингга ботар
Ранжу малол ва озор...

II

Баҳор юрар етаклаб,
Қўшиқлар айтиб Ҳамза.
Булбуллар чертади тор
Кўрсатиб турли ғамза.

Шоҳимардонда кезар
Кўкламнинг шод нафаси.
Табиат чиройига
Ортиб дилнинг ҳаваси.

Қўшиқ айтиб келади
Чўққилардан шалола.
Шабнам билан тўп-тўлиқ
Қирдаги ёқут лола.

Қуёш ҳар ёққа сочган
Аямасдан зар тигин.
Шоҳимардонда бугун
Ўтмоқда катта йигин.

Меҳнатсевар эр, аёл
Тўпланганлар беҳисоб.
Тетик Ҳамза минбарда
Элга қилар сўз — хитоб:

— Артель тузамиз, дўстлар,
Бу сўз Ленин ғояси.
Бу сўз мазмуни улуғ,
Йўқдир ҳеч ниҳояси.

Олтин каби тупроққа
Ётлар бўлмасин эга.
Сиз яратган бойликни
Ўзгалар олар нега?

Топган-тутганингизга
Чанг солар токай мозор!
Инсоний ҳуқуқингиз
Нечун булар хокисор?!

Роҳат кўрмай бир умр
Шайхларга қул ўзингиз.
Кошоналарга токай
Чўри булар қизингиз?

Ленин ёқди мангуга
Бахтимиз чирғини.
Ленин қўпорди буткул
Бошдан бало тоғини!

Давлат келтирар бизга
Коллектив тузум, ҳаёт.
Меҳнатингизга шерик
Бўлолмас бир ҳовуч ёт.

Қорли тоғлардан оққан
Сизникидир зилол сув.
Зумрад водий, чаман боғ
Сизникидир шу бол сув.

Чаманга соя солар
Токай мозор ялови?
Тенг яшаш қўлга кирар
Ёнса исён олови!

Тоғларни кўтаргудай
Бизда мардлик, бизда куч.
Текинхўрлардан нега
Ололмаймиз ҳақ ва ўч?

Кўнглингиздан тарашланг
Мавҳумот қўрқусини.
Чин раҳнамо деб билинг
Ол байроқ ёғдусини.

Шу байроққа ёзилган
Ёрқин истиқболимиз.
Эрк ва ҳуқуқимиз,
Саодат-иқболимиз.

Шу байроқнинг мазмуни
Меҳр, вафо, муҳаббат.
Ленин берган шу байроқ
Келтиради мангу бахт.

Шоирни тинглар ҳамма,
Умид ёнар кўзида.
Олам-жаҳон маънолар
Жаранглайди сўзида.

Қорли тоғлар бошини
Эгиб солгандак қулоқ.
Чуввос солиб оқмоқда
Қўшилишиб сой, булоқ.

Ҳамза сўзлар кўпларнинг
Юраги, истагини;
Орзусини суратлар,
Умиди, тилагини.

«Артель бўламиз!» дея
Бир оғиздан садолар
Севинч билан янгради,
Тўлди тоғлар, самолар.

III

Кўкда ой булут билан
Епиб олган юзини.
Қора туман беркитган
Юлдузларнинг кўзини.

Кўксунинг ҳайқириги
Кўнгилга солар даҳшат.
Тунда мазор гумбази
Кўринади баҳайбат.

Баланд-паст тош ичидан
Чириллайди ҳашарот.
Қушлар кетган ётоққа,
Сайр этади ёрқанот.

Кўринар уч-тўрт соя
Қора тунда ўрмалаб.
Нажот кутиб мазордан,
Ётар тошини ялаб.

Хонақоҳда ёнмоқда.
Бурқсиб нурсиз бир шам.
Тўпланган аҳли мазор,
Кўзларида ғазаб, нам.

Бошлар қуйи солинган,
Ер чизиб босган сукут.
Бири дер:— Мардлар шоҳи,
Мадад қил, қўлимиз тут.

Йиллаб қилдик изингни
Кўзимизга тўтиё.
Сақладинг бошимизга
Ёгилса ранжу бало.

Бало ўз ичимиздан
Чиқди, бир зўр аланга.
Ёндириб кул қилмоқчи,
Ёпишиб азиз танга.

Куйдириб совурмоқчи
Бутун хону-монимиз
Ер билан яксон бўлди
Иzzатимиз, шонимиз.

Бизнинг айшу роҳатга
Қароллар бўлди зар ёв.

Эрта-индин қуритар
Изимизни беаёв.

Оёқяланг тўпланди,
Ҳамза унга мададкор.
Қўлдан кетади бир кун
Боғу бўстон, чаманзор.

Ғам, ҳаёл гирдобида
Ўлтирсак кўтармай бош.
Пок сийнамиз эзади
Бало тоғи оғир тош.

Ғазабига чидолмай,
Бири турди лахта чўғ:
— Мен киришай бу ишга,
Мадад берар азиз туғ.

Ҳамзами ё бошқасин
Сўлдирай умид гулин.
Раҳна солай, маҳв этай,
Топмасин ҳаёт йўлин.

Тор кўринсин уларга
Кенг водий — Шоҳимардон.
Қорли тоғлардан тушган —
Анҳорлардан оқин қон...

Қора туннинг бағрида
Ўтмоқда мудҳиш сирлар.
Мақсадига етмоқчи
Кўзи қон, қалби кирлар.

Тунлар оғир, ҳар нарса
Қўрқинч бўлиб кўринар.
Алланарсалар қўлга
Муздек бўлиб уринар.

Ғира-шира ўтади
Соями ё тирик жон.
Қон ҳиди анқиб, гурунг —
Кетмоқдадир беомон.

Қўшиқ айтиб, гулдурад
«Чакка томар» булоғи.
Атлас каби товланар
Сабза гилам ҳар ёғи.

Садаф учқунлар сочиб,
Қўшилади Қўксувга.
Гўзалликни ўзида
Акс эттирган кўзгуга.

Муздек сойга тўш уриб,
Учар узоқ қалдирғоч.
Гоҳ қилиб баланд парвоз,
Пастга боқади қийғоч.

Олтин қуёш шуъласи
Ўйнар булоқ сувида.
Қўринар ранг-баранг тош
Жилва билан тубида.

Булоқ бошида Ҳамза
Шеър ўқир, чалиб танбур,
Қушлар унга парвона
Қўшиғига бўлиб жўр.

Сойга қўшилиб оқар,
Сойдек шўх унинг сози.
Водий бўйлаб жаранглар
Шоир — Ҳамза овози.

Қорли чўққилар баъзан
Тортадир хаёлини.
Чўққилардан ҳам юксак
Қўрар истиқболини.

Қалбига шеърдай оққан
Ёр севгиси баҳона.
Шод кунларни басталаб,
Қуйлар майин тарона.

Қўклам чиройи унинг
Нигоҳини этиб мафтун,
Шу гўзаллик дунёси
Шоирни қилар тутқун.

Жим қололмас бир нафас,
Завқи қайлар дамба-дам.
Беихтиёр боқаркан:
Қаршида дўсти Хотам.

Хотам турар кўп маъюс,
Қалби тўла изтироб...
Эзган каби кўринар.
Вужудини яшрин азоб.

Қошларини чимириб
Ҳамзага боқди узоқ.
Умид тўла юраги
Меҳрга тўлган, қайноқ.

Кечаги тун мозорда
Билганларин бирма-бир,
Сўзлаб берди оҳиста,
Утди қандай машъум сир.

Сўзлаб берди шайхларнинг
Мудҳиш қонли тилагин.
Мозор каби қоронғи,
Ифлос, ёвуз юрагин.

Қилмоқчилар кенг водий,
Боғу бўстонни пайҳон.
Кўксувга қўшилишиб
Оқсин, дерлар, қизил қон.

Гуллар ўрнини дерлар,
Қопласин чақир тикан.
Хазон шамоли билан
Соврилсин яшноқ чаман.

Шайхлар дер: «Ҳамза бизга
Зўр офат бўлиб келди.
Нафрат тошин ёғдириб,
Ғазабга тўлиб келди.

Оёқ яланглар учун
Токай очар кенг қучоқ?
Пайти келди, бўғизга
Дадил қадайлик пичоқ»

Хотам сўзлар, кўзида
Ёнар ғазаб ва оташ.
Бизнинг иқболимизга
Душман қалби чигал, ғаш.

Хотам дардин ичига
Сифдиrolмай тутақди,
Чора сўраб Ҳамзанинг
Кўзига маъюс боқди.

Қўшиқ айтади Ҳамза
Юраги созига банд.
Умид билан ҳаётга
Боқади, руҳи баланд.

Дўсти Хотамни тинглаб,
Бўлиб ундан миннатдор.
Деди:— Кураш олови
Сўнмагай, йиллар ёнар.

Тош, кесак отган билан
Қуламас юксак тоғлар.
Тўртта қузғун сайридан
Хазон бўларми боғлар?

Ҳайқирган сойга томчи
Заҳар кор қилмас асло.
Писанд қилмай мавж уриб
Оқар, кетар бепарво.

Ижодкор халқ орзу
Мушкулларни қилур ҳал.
Душманинг тебраниши
Ва эркига бермас гал.

Довул, бўрон қўзғалса,
Чидолмас бир ҳовуч пар.
Тингла, дўстим Хотамжон
Биздадир, ютуқ, зафар!

IV

Сойнинг шўх сувларидай
Оқиб кетмоқда кунлар.
Чиройи мафтун этар,
Мармардек кумуш тунлар.

Коллектив ҳаёт учун.
Ташланмоқда зўр қадам.
Тоғларни қўпоргудай
Гигант қадам мустаҳкам.

Ер ва ҳақ сўраган эл
Қуёш йўлига боқди.
Поёнсиз далаларга
Зўр тўлқин бўлиб оқди.

Ҳамза борар олдинда,
Дўстларим чеҳраси шод.
Тақир ер, шу боғларни
Ўзингиз қилинг обод.

Ҳукумат чўзар сизга
Доим кўмак қўлини.
Топиб олинг, пайтидир,
Энди ҳаёт йўлини.

Ўз ифодасини топсин
Фикрингиз, қарорингиз.
Бир жон ва бир тан бўлиш
Қалбингиз, шиорингиз.

* *

*

Учиб қолди мазорнинг
Пештоқларида зоғлар.
Гир айланиб ўзига
Тинч бир маконни чоғлар.

Қабр тошларига бош
Қўйган бир тўп қора куч.
Даҳшат билан қир томон
Оқди, тошди бўлиб ғуж.

...Ҳамза борар олдинда
Бургутдай ёзиб қанот.
Қўрсатар: шу ерларда
Яшнайти эркин ҳаёт!..

Дўстларимнинг кўзида
Ёнар умид ва ғурур.
Мавж урмоқда кўпларнинг
Қалбида севинч, сурур.

Коллектив ҳаёт кучи
Босмоқда тоғ ва тошни.
Ҳақ сўраб мулкдорлардан,
Кўплар кўтарган бошни.

Шоҳимардонни тутди,
Бирдан кучли ҳайқириқ.
Шайхлар чиқарди фарёд.
Дер:— Батракни ур ва йиқ!..

Бошланиб кетди бирдан
Қураш, талаш, тошбўрон.
Пайт пойлаб ташланди
Оч бўрилар, кўзи қон.

«Тутинг, уринг Ҳамзани,
Кўпни йўлдан оздирган;
Шайхлар учун бемаҳал
Қоронғи ғўр қаздирган.

Мозор тошлари билан
Вужудини парчаланг.
Шоҳимардон қучоғи
Батракларга келсин танг!»

Бемаҳал тупроқ қучди
Нечалар бўлиб беҳол.
Қора қонга беланди —
Гул, лола, сабза, ниҳол.

Шоирни ушладилар
Сийнасига уриб тош.

Оёқ остида қолди
Шикастланган азиз бош.

Душманлар хуружидан
У вақтсиз юмди кўзни;
Дўстларга қилди хитоб:
«Курашинг!» деган сўзни.

Ишга тушди, қайралди
Занг босган ханжар-пичоқ.
Ҳамза очди сўнг дамда
Қора тупроққа қучоқ.

Ғазаб жўш уриб оқди,
Қизиб кетди кураш, жанг.
Шоирнинг қони билан
Сой қирғоғи лола ранг.

Тинди бир нафас унинг
Қўлдаги ўйноқ сози.
Лекин мангу тинмади,
Қўшиғи, ҳур овози.

Шайхлар ўз қилмишидан
Тушиб аҳволи тангга,
Кураш ўти куч олди,
Шуъла сочиб аланга.

Аста-секин суприлди
Чаманлардан ёт оёқ,
Водий бўйлаб нур сочди
Артель кўтарган байроқ.

«Ўртоқлар» колхозида
Ҳамза гўё кезар шод.
Шеър ўқир, тинглар барча,
Ҳар дақиқа қилиб ёд.

Сойга қўшилиб оқар
Сойдек шўх ўйноқ сози.
Ўлка бўйлаб жаранглар
Шоир Ҳамза овози.

ОЛОВЛИ ЙИЛЛАРДА

I

Виқор билан кўҳна Кремль,
Қучоқ очди янги дунёга.
Ол байроқнинг шуъласи — қандил
Каби порлар, ўйнар самода.

Ёлғиз хона. Доҳий сарташвиш.
Россиянинг ўйлар тақдирин.
Бошида бор оламжаҳон иш,
Тузмакдадир режа-тадбирин.

Қўз ўнгидан ўтар Туркистон
Босмачи, оч бўри галаси.
Ёвуз душман топмасин омон,
Халқлар олсин эркин нафасин.

У истайди халқлар бошида,
Порлаб турсин мураббий қуёш.
Қўнгли доим дўстлар қошида,
Ўзи ғамхўр ва ўзи йўлдош.

Тафаккури сайр этар узоқ,
Хаёлида ёрқин келажак.
Тунлар оғир, ўчмайди чироқ,
Тонгга қадар бедор ва сергак.

Деразадан боқади юлдуз,
Кабинетда ўйнар шуъла — нур.

Бесаранжом ўлтирар ёлғиз.
Руҳи баланд, қараши мағрур.

Аллакимни кутгандай шу он,
Ўқтин-ўқтин эшикка боқар.
Тушунчаси чексиз бир уммон,
Ўлка бўйлаб жўш уриб оқар.

Хона сокит, жиддий ҳаракат,
Зеҳниятин сарф этган ишга.
Мард Фрунзе келди шу фурсат,
Доҳий рухсат берди киришга.

Фрунзени қучоқлаб устоз,
Кўзларига қаради мамнун.
Жой кўрсатди самимий эъзоз,
Кўнгли беҳад очилиб гулгун.

Чўнтагига солиб қўлини,
Хона бўйлаб кезди бир нафас.
Қелажакни, ҳаёт йўлини
Ўйлаб қилур ўз-ўзи-ла баҳс.

Хона сокит, боқар маънодор,
Атрофига югуртирар кўз.
Ташвишини айлади изҳор
Ва ўртага ташлади гап-сўз.

— Ҳаммаёқда ёнмакда олов,
Ўт ичида қолди мамлакат.
Ўз бахтидан ажралган зўр ёв
Чеккаларда бошлар ҳаракат.

Инқилобий ишимиз барбод,
Қилмоқ истаб бошламиш хуруж.
Чет ўлкадан топиб, дўст-авлод,
Бизга қарши тўпладилар куч.

Бахтимизга заҳарли панжа,
Урмак бўлиб Деникин, Қолчак.
Эрк деб бошин кўтарган қанча,
Топтамакчи ҳаммасин олчоқ.

Ўт ичида кўҳна Туркистон
Чекмакдадир хўрлик изтироб.
Истибдодга қарши зўр исён
Қўтардилар кутиб офтоб.

Ҳаяжонга солиб дилларни,
Кезмакдадир ҳарён шум оёқ,
Ва қулликка солиб элларни,
Ҳоким бўлмак истаги мутлақ.

Дашт, саҳрода ва кошонада,
Инглизлар юрмакда изғиб.
Улфат бўлиб турли хонада,
Омолини қилмоқда тарғиб.

Босмачини асил ўғил деб,
Қайраб берди қўлига қилич.
Бизга ғамхўр яқин бир дил деб,
Ишга солди, локин режа пуч.

Тезроқ боргин, дўстим Туркистон,
Ёвуз режа бўлсин тор-мор.
Душманга ҳеч бермагил омон,
Мазлумларга бўлиб мададкор.

Боргил тезроқ, қуёш бўлиб бор,
Парчалансин, чекилсин зулмат.
Шон-зафарга сен бош бўлиб бор,
Супурилсин фитна ва иллат.

Боргил дўстим, сен баҳор бўлиб.
Яшнаб кетсин далалар, боғлар.
Йўлларингга интизор бўлиб,
Қутмакдадир яқин ўртоқлар.

Ҳаво бўлиб ва сув бўлиб бор!
Ташна лаблар абадий қонсин!
Жабҳаларда тургил барқарор,
Қутирган куч юраги ёнсин.

Сабрсизлик билан кутмакда,
Дўстлар учун зўр бахт бўлиб бор.
Ташвиш билан кун итмакда,
Меҳру вафо, чин аҳд бўлиб бор.

Шулар ғами узун тунларда,
Кўзларимдан қочирди уйқу.
Қўлини тут огир кунларда,
Қамраганда кулфат ва қўрқув.

— Эшитаман, севимли устоз!—
Деб, Фрунзе Лении қўлини.
Олди ҳурмаг кўрсатиб эъзоз.
Ва кўтарди доҳий кўнглини.

Партиянинг ишончин албат
Оқлагайман умрим борица.
Сиздан олиб илҳом ва қудрат,
Қурашаман кундузу кеча.

Сор бургутдай қоқаман қанот,
Енгилмас куч бўлиб бораман.
Йўл кўрсатинг, тузалгай ҳаёт,
Жабҳа бўйлаб тўлиб бораман.

Социалистик улўғ Ватанни
Ёвдан тоза қилмагунимча,
Ўлтириш йўқ, бахш этай танни,
Қўлга кирар эзгу тушунча.

Бу жавобдан бўлди мамнун, шод,
Кўзларида умид тўла нур.
Фрунзени қучоқлаб устод,
Харитани кўрсатди мағрур.

Поёни кенг қолоқ Туркистон,
Қовжираган чўллар, саҳролар,
Сен кезажак бекат ва макон,
Бари яққол азим дарёлар.

Баланд тоғлар, довонлар ошиб,
Ёндир душман қароргоҳини.
Ҳужумкор бўл, уммондай тошиб,
Қўлга олгил сирли роҳини.

Юксак Помир, кенг бахмал Олой,
Йўллариингда ястанган Чотқол.
Ивирсиган ёвуз бир талай,
Барчасини топ, ур, ўчингни ол.

Аму кечиб, Қизил арвотнинг,
Йўлларида ёқ дўстим, машъал.
Барханга кўм, ҳар қандай ёвнинг
Тақдирини ўзинг қилгил ҳал!

Харитада юрар йўлини,
Кўрди аниқ улуғ саркарда,
Хайрлашди, доҳий қўлини
Олди, жўнар эрта саҳарда.

II

Куз фаслининг илиқ оқшоми,
Туркум булут сузар самода.
Аҳли суҳбат, май тўла жоми,
Ялтирайди мрамор ҳавода.

Катта зални ёритган қандил,
Деворларда ўйнар шуъласи.
Суҳбат борар мамнун икки дил,
Авжи баланд, йўқ ниҳояси.

Ер остидан меҳмонга боқиб,
Чет бир тилда сўзлайди аёл.
Карталарга боқиб, тутоқиб,
Яхши чиқди сиз ўйлаган фол.

Тинчланингиз, э, Бэли жаноб¹,
Бахту толе сизга бўлур ёр.
Душманингиз келтиролмай тоб,
Оёқ остда албат бўлур хор.

Ғурбат аро сизни йўллаган,
Давлатингиз бўлур ҳукмрон.
Ғоянгизни ҳар чоқ қўллаган,
Дўстларингиз суражак даврон.

Фолингиз зўр, мазмуни тийран,
Яхшиликдан бермакда хабар.
Сизларники бўлур шу ватан,
Бойлик ортар ва кўпаяр зар.

¹ Англия разведкачиси.

Қўшиқ айтар Бэли талтайиб,
Хурсанд бўлди чиққан фолидан.
Аста боқар мағрур илжайиб,
Тушунтурар ўз аҳволидан.

Фол очувчи хотин қўлини,
Ўлиб унга кўрсатди ҳурмат.
Ғулғулага солиб кўнглини,
Шу чоқ кимдир кирмакка рухсат

Сўради ва бўлди намоён,
Кутилмаган чоқда хонага.
Хотин деди: «Булар қадрдон»
Ва бошлади жой шоҳонага.

Садриддинхон гап бошлаб аста,
Таништирди Обид чатоқни.
Кўнгли бизга яқин пайваста,
Жасур одам, кўрар узоқни.

Мухторият ташкилотчиси,
Келмиш бизга, олгали имдод.
Янги давлат чиқмасдан иси,
Большевиклар айлади барбод.

Обид чатоқ қилди арзи роз,
Чўқаевдан сўз очди маъюс,
Дўстлар қочди, лашкар поймол,
Ишлар ҳаром, чекди кўп афсус.

Сигарасин мағрур тутатиб,
Меҳмонларни тинглади Бэли.
Янги режа айтиб, юпатиб,
Иккисига берди тасалли.

Қайғурмангиз, ислом аскар —
Тоғу-тошда қайта тузилар.
Мессиянинг бордир хабари,
Қарши кучнинг йўли бузилар.

Эргаш билан Азамат, Шермат,
Қўмондонлик қилур жабҳага.

Давлатимиз қилажак ҳурмат,
Ишонади, тушмас шубҳага.

Етказамиз олтин ва қурол,
Чўзажакмиз кўмак қўлини.
Хушёр тулинг, келмасин дарҳол
Фрунзенинг тўсинг йўлини.

Ленин амри билан саркарда,
Туркистонни келиб қўриқлар.
Қароргоҳи тоғда ва жарда,
Бошимизга ёғдириб ўқлар.

Фрунзедан унча йўқ хатар,
Бирга келур Ленин ғояси.
Халқ кутмакда эрта-кеч, саҳар,
Бу ғоянинг зўр парвонаси.

Ишга тушсин «Миллий иттиҳод»,
Ташкилотнинг фидойилари.
Сизга боғлаб ишонч, эътиқод,
Юртнинг катта-кичиги — бари.

Авом халқни алдаб-ардоқлаб,
Бошлаб боринг тўғри жаннатга,
Лашкар ислом кучини ёқлаб,
Етасиз, денг, тинч, фароғатга.

Ўтиришнинг фурсати эмас,
Қўрбошининг боринг ёнига.
Фрунзенинг келишидан баҳс
Очиб оро киринг жонига.

Эргаш том ва Машҳад йўлига,
Одам қўйсин, қурол тўпласин.
Дини ислом туғини қўлига
Тутиб халқнинг қонини хўпласин.

Суҳбат етди ниҳоясига,
Мистер Бэли топширди совға.
Дини ислом ташкилотига
Бу олтинлар сарф бўлсин ёвга.

Хайрлашди ёвуз ниятли,
Эрк қуёшин тўсмак бўлганлар,
Кўнгли қора ва жароҳатли,
Кўзи қонли ўчга тўлганлар.

III

Мусаффо тонг, мармар шаббода,
Юзин очган доларанг шафақ.
Юлдуз учган, тиниқ фазода,
Эл фароғат оғушида ғарқ.

Суронларга тўлган кўчалар
Қучоғида кезар сукунат.
Гоҳ чароғон ўтар кечалар,
Йўқликларга чекилиб зулмат.

Тонгни қутлаб қушлар фиғондан
Тинмас асло, янграр навоси.
Алла узоқ бир хонадондан
Келур она меҳри садоси.

Ҳаёт қайнар, ҳарбий штабда
Кўплар бедор, ўчмас чироғлар.
Биров ҳорғин, ким изтиробда.
Юртни тинглар, сергак қулоқлар.

Хоналарда иш кўп илк саҳар,
Аппаратда телеграфчи қиз.
«Правда» ва марказга хабар
Етказмакда яшин каби тез.

Мард Фрунзе ўлтирар бардам,
Харитага боқар синчиклаб.
План тузар, ёзар дам-бадам
Қоғозларга нуқталар қадаб.

Қуюқ, ясси соқслин силаб,
Узоқларга элғади хаёл,
Халқ бахти ва ташвишин ўйлаб,
Гоҳ ғам босар, гоҳ бўлиб хушхол.

Телефон келди бехос узоқдан,
Вужудини босди ҳаяжон.
Завқи сурур у қўнғироқдан,
Оққан каби бўлганди шу он.

— Совнаркомдан — Бонч-Бруевич,
Эшитингиз, дўстим, Фрунзе.
Сўзлашмакчи сиз билан Ильич,
Ёзиб олинг, тинглаб шу лаҳза.

— Салом, Ильич! — Фрунзе сўйлар —
Ишлар яхши, қўлимиз баланд.
Душман албат четга сурилар,
Жон-жаҳд ила уринсин ҳарчанд.

Разолатга халқни бошловчи,
Тугатилди «Миллий иттиҳод».
Ҳар қадамда маҳв ўлди кучи,
Осиповнинг фитнаси барбод.

Сиз айтгандай чегара сўқмоқ,
Йўлин тўсдик, душман ўтолмас.
Тентиролмас энди ёт оёқ,
Жазосини бердик ҳар нафас.

Тоғу тошда қароргоҳ қурган
Босмачилар галасин тутдик.
Халқ қонига ташна, қутирган,
Илдизини топдик, қуритдик.

Бу курашда шонли жабҳада,
Халқнинг асил фарзанди Ўроз.
Кўмак берди ҳар бир лаҳзада
Шоир Ҳамза Ҳакимзода Ниёз.

Шулар бўлди мадор ва қанот.
Халқ тўлқини билан оқдилар.
Ўзмак учун социал ҳаёт,
Йўлга машъал чироқ ёқдилар.

Туркистонда бундай азамат.
Ҳаёт учун талашганлар кўп.
Кечмишда кўп тортиб ўқубат,
Бахт йўлида курашганлар кўп.

Телефонда гап этмакда давом,
Ленин сўзлар кўриб тургандай.
Фрунзегга ҳурмат—эҳтиром,
Қўлин сиқиб бирга юргандай.

— Туркистонда фикри-хаёлим,
Мен ўйлайман истиқболини,
Ортиб доим қайғу малолим,
Тушунаман халқ иқболини.

Босмачидан, шу оёқлардан,
Тозаланган саҳролар, чўллар,
Руҳонийдан, бой — қулоқлардан
Озод бўлган адирлар, йўллар.

Сувга сероб, яшнаб кетсин деб,
Пул беришга айладик қарор.
Кенг уфққа боғлар етсин деб,
Гулласин деб абадий баҳор.

Хаёлимда узоқ Туркистон
Ва илмсиз қолган эллари.
Энди бўлсин маърифатга кон,
Келажаги, ёрқин йиллари.

Шуни ўйлаб бир гуруҳ олим
Кўндирдим, халқ бўлур баҳраманд.
Шулар бориб тарқатур билим,
Фикри-зикрим шу дард билан банд.

Энди боринг Бухоро сари,
Меҳнат аҳли сабр косаси
Тўлиб-тошган, эзилган бари,
Кўкка ўрлар эрк деган саси.

Ағдарилсин амир тахтидан,
Асоратнинг занжирин узинг,
Эл қувонсин кутган бахтидан,
Озод ҳаёт йўлини тузинг.

Инқилобнинг ёниб учқуни
Тез орада олур аланга,
Халқлар муштоқ озодлик куни
Қачон келур деяр Ватанга.

Октябрнинг қуёши кулсин,
Асрий қуллик чеккан улкада.
Хазон боғлар гулларга тўлсин,
Токай қолур юрт кўланкада.

Доҳий сўзин тинглаб қўмондон,
Бухорога тошқин сел каби
Борамиз дер кўтариб исён,
Виждон амри ва халқ талаби!

Штаб бедор, кўнгиллар бедор,
Тун уланур кумуш саҳарга.
Инқилобий армия тайёр,
Зафар учун узоқ сафарга.

IV

Асрларнинг ғам-ғуссасини
Ўз кўксига сиғдирган шаҳар.
Мазлум халқнинг дард-қиссасини
Эшиттиргил, тезроқ бер хабар.

Амир, беклар қонли қамчиси
Ҳеч аёвсиз ўйнаб бошингда,
Қуримади кўз ёш томчиси,
Чиройингда, заҳар ошингда.

Ер-сув бутун бегоналарда,
Ҳукм сурди қуллик, асорат.
Қўплар юпун, вайроналарда,
Бор-йўқлари таланган, ғорат.

Сулув қизлар, асир, канизак,
Айрилганлар севган ёридан.
Сурма эмас, қонлидир киприк,
Мунг оқади уд, сеторидан.

Олтин-кумуш бунда ҳукмрон,
Гадолар кўп ҳарён дарбадар.
Зулм, ваҳшат эзар беомон,
Ишсизлар кўп, кезар кеч, саҳар.

Лабиховуз мармар лабида
Ташналикдан ўлганлар қатор.
Қуйиб-ёнган сув талабида,
Бир томчи сув учун кўплар зор.

Ҳар ён қақроқ, ёнмакда оташ,
Ловуллаган ғазаб-аланга.
Ҳақ-ҳуқуқ деб бошланган кураш,
Исён ўти сиғмас жаҳонга.

Изтиробда бугун кўҳна юрт,
Инқилобнинг қуёши шуъла
Сочди, бойлар тушига тобут
Қирмакдадир, ҳар ён гулгула.

Амир тахти қалтираб, титраб,
Қутмакдадир қулаш соатин.
Ёғилмоқда нафрат ва ғазаб,
Халқ йўқотган ўз фароғатин.

Ҳафта бўлди, Когонда ҳаёт
Қайнамоқда, олган бошқа тус.
Замбараклар ёзгандай қанот,
Кузатмакда армия махсус.

Депода иш ва суръат қизғин,
Ишчи отряд қамраган штат,
Эрк, озодлик сўзлари ўқтин
Янграмоқда, кураш, инқилоб.

Бухоронинг нураган, юксак
Деворлари тумандан аранг
Қўринади, узоқлардан арк.
Сарбозлар кўп, маъюс, ҳоли танг.

Маҳкамланган ҳамма дарвоза,
Кўплар кезар сўқмоқ йўллардан.
Мард Фрунзе келмиш овоза,
Жой олмишдир яқин диллардан.

Ола-ғовур ва ҳарбий ҳолат
Ҳамма ёқда сурмакда ҳукм.
Бой амалдор қалбдан жароҳат,
Яраланган, кутмакда ўлим.

Кунлар иссиқ, ёқимсиз ҳаво,
Самум каби қуритар тинка,
Ҳарбий штаб олдида пайдо
Бўлди бирдан икки кўланка.

Келувчилар кирди ичкари,
Соқчиларга кўрсатгач ҳужжат.
Фрунзенинг бундан хабари
Бўлмиш, булар бердилар бир хат.

Фрунзенинг хатига, амир
Ғазаб билан ёзмишдир жавоб.
Бухоро деб бўлманг кўп дилгир,
Бизни дея чекмангиз азоб.

Дўст бўлиш йўқ, сиз билан асло.
Инглизлар бизга қадрдон,
Ташвишимиз чекиб доимо,
Уйимизни тўрида меҳмон.

Мустақиллик шулар қўлида,
Қилиб бизни мангу ҳимоя,
Мақсадимиз диннинг йўлида,
Шариатдур биз севган ғоя.

Талабингиз бизларга кетмас,
Ғамхўр бўлманг, жаноб қўмондон.
Бухорога қўлингиз етмас,
Биз ўзимиз озод ва омон.

Жавобим шу: элчини ҳурмат
Билан солинг қайта изига,
Бизлар учун чекмангиз заҳмат,
Қулоқ солинг қўшни сўзига.

Бу жавобдан Фрунзе мамнун
Бўлолмади қақшаб асаби.
Чалкаш гаплар ва саёз мазмун
Таъсирида ортиб ғазаби.

Разил турмуш, эски дунёнинг,
Сўнгги қолдиқ намояндаси.
Халқ бошига битган балонинг
Сабабчиси ҳамнафс бандаси.

Тузук маъно олмай сўзингдан,
Жавобингдан қалбга тушди ғаш.
Тақдирингни кўргил ўзингдан,
Халқ ғазаби бўғар ва оташ!

Деб, Фрунзе кўрсатиб ҳурмат,
Элчиларни узатди шу он.
Саркотибга қоллириб бир хат,
Шошиб кетди армия томон.

* * *

*

Ҳафта бўлди, ҳаёт ўзгача,
Қуршалганди бутун Бухоро.
Жабҳа сергак, кезар тонггача,
Халқ амрини қилмоқчи бажо.

Музаййиқа нақшдор бир хона,
Товланади доларанг гилам,
Мистер Бели ғазабдан ёна,
Сўзламакда ҳорғин, дамба-дам.

Ҳожи Ҳилол ғамгин ва хомуш,
Ўлтиради ёниб бетоқат,
Обид чатоқ йўқотгандай ҳуш,
Кечирмакда оғир бир ҳолат.

Садриддинхон Бели сўзини,
Кесиб бирдан айлади давом.
Таъқиб этиб маккор кўзини,
Деди:— Жаноб, бу фикрингиз хом.

Тамом бўлди энди Бухоро,
Биз ўйлаган ҳаёт бўлмайди.
Амирликка қарши фуқаро
Ҳарён исён, нажот бўлмайди.

Халқ кўзғалиб ҳар бир нафасда,
Бек, амалдор изига тушган.
Фақат бизлар қолдик қафасда,
Изтироб-ла, юраклар жўшган.

На Фарғона ва на Қўқанда,
Тузолмадик миллий бир давлат.

Жар солганди бутун жаҳонга,
Пучга чиқди бутун ҳаракат.

Қани Эргаш, Ислон лашкари,
Тоғу тошда от ўйнатганлар?
Халқ ҳукмидан маҳв ўлди бари,
Меҳнат аҳлин қонин тўкканлар.

Давлатингиз кўмагидан ҳеч,
Иш қилолмай бўлдик овора.
Қурол-яроғ кутиб эрта-кеч.
Ўз кўксимиз доғладик ёра.

Фароғатни кўрмайин асло
Бухорога бош урдик эвоҳ,
Аҳволимиз тангдир доимо,
Ким бўлади бизлардан огоҳ?

Сув юзида мисоли ҳубоб,
Амир тузган катта салтанат,
Ўз қаҳрига тортмишдир гирдоб,
Қочиш учун топилмас фурсат.

Ҳеч ким бизга бўлмас мададкор,
Ажал ҳайдаб келмишдир жаноб.
Йўлимизга зиндон ёки дор,
Тайёрламиш ҳукми инқилоб.

Мистер Бэли турди тебраниб,
Кайфли кўзда ёнарди олов.
Қўли пахса кимнидир яниб,
Деди:— Бизни тўсолмайди ёв.

Муфти жаноб бўлсин кўнгил тўқ,
Қўрқманг, амир бизни ташламас.
Бирга қочсак, мақсад йўл-йўриқ,
Равнақ топурақ ҳар чоқ, ҳар нафас.

Чет элларда сизни қўлловчи,
Топилади ишга ҳам ривож.
Туркистонни олишга кучи,
Етар албат, тузар тахт ва тож.

Ўзингизни тутинг, жаноблар!
Нажотингиз мистер қўлида.

Асаб қийнаб бўлманг хуноблар,
Сиз яшарсиз дўстлар кўнглида.

Дея эшик ёнига бориб,
Йўқлар шу он малай Пўлатни,
Йигит кирди югуриб, ҳориб,
Ҳайрон бўлди кўриб ҳолатни.

— Амрингизни айтинг, тақсирлар,
Бошим билан қилайин бажо!
— Бунда қолсак очилур сирлар.
Аркка етказ, бўлгил раҳнамо.

— Хўб, десаңгиз, қолинг сўнгги тун,
Ҳозир нотинч бутун кўчалар,
Қайнаб тошган шаҳримиз бутун
Қим амалдор кезар нечалар.

Фрунзенинг мард йигитлари,
Қамраганмиш шаҳар деворин,
Қанот қоқиб сор бургутлари,
Сарф айламиш куч ва мадорин.

Извошчикни қўшайин шу дам,
Аммо юриш туғдиарар гумон.
Маслаҳат шу: дам олинг хуррам,
Эрта саҳар элтайин чаққон.

V

Қоронғулик пардаси бирдан,
Тушди ҳарён, кезарди даҳшат,
Гумбур овоз узоқдан, қирдан,
Шуъла учиб чекилди зулмат.

Сентябрнинг порлоқ тонгида
Регистонда юз очди шафақ.
Армиянинг ҳужум, жангида,
Қўмаклашди жасур мазлум халқ.

Тўп зарбидан тўзиб ҳавода,
Қуюн каби тўзон тош-тупроқ.

Юлдуз бўлиб ўқлар самода.
Учиб тушар яқин ва йироқ.

Суронларга тўлди кенг саҳар,
Амир тахти ёнмакда олов,
Урра товши умид ва зафар
Бахш этмакда, мажақланиб ёв.

Илгарига босинг, ўртоқлар,
Мард Фрунзе овози баланд.
Ҳилпирасин қўлда байроқлар,
Душман бўлсин таслим, сизга банд.

Ланг очилди ҳамма дарвоза,
Ёприлди армия бутун.
Арк олинди, деган овоза,
Байроқ тикди қўмондон бугун.

Товланмакда байроқ қуёшда,
Тонг пайтида Бухоро таслим.
Мағлуб бўлди қонли курашда,
Душман, аммо тайёр, бетиним.

Бой, амалдор хонаси вайрон,
Ҳар қадамда чироғи ўчди.
Бутун зафар, ғалаба, фармон,
Озод халқнинг ҳукмига кўчди.

Эшик қоқди тонг чоғи Пулат,
Кутиб олди бир тўда меҳмон.
Қўлда қурол, енгил гранат,
Буни кўргач барчаси ҳайрон.

Афандилар қўзғалманг, зинҳор,
Тақдирингиз бўлажакдир ҳал.
Ватанфуруш хоин беқарор,
Қутмакдадир сизларни ажал.

Ҳаяжонга тушдилар шу чоқ,
Мистер Бэли тезда ўқ узди.
Бошқалар ҳам ўқталиб пичоқ,
Пулат оғзин қонга тўлдирди.

Хат-ҳужжатни олдилар қўлга,
Қочиш учун ахтардилар йўл.

Йўл йўқ саҳро, шаҳарга, чўлга,
Отряд билан ўралган ўнг, сўл.

— Қимирламанг,— деди командир,
Вақтингиз кўп, жаноблар, шошманг.
Хаммасини титкилаб бир-бир,
Деди кулиб,— ҳаддан кўп ошманг.

Тозаланди душман уяси,
Халқ сафарбар эрта-кеч ва шом,
Ҳар шубҳали одам сояси
Топилгуси жанг этар давом.

Қуёш тикка сочмакда шуъла,
Лабиҳовуз тўлқинида нур,
Қайноқ ҳаёт авжда, бирийўла,
Зафар қучган, лабларда сурур.

Регистоннинг устида байроқ
Товланади, мисоли офтоб.
Ленин тузган дарсликдан сабоқ
Олган халқлар тузди инқилоб.

Бу инқилоб зўр асрий орзу,
Халқ қалбида ўчмас муҳаббат.
Тахт ағдариб яратиб ғулу,
Эллар олди қўлига зўр бахт.

VI

Когондаги депо хонаси,
Ҳарбий штаб тун-кун мунаввар.
Аскар билан зич айланаси,
Шиорларга ёзилган зафар.

Қўрғонларни нишонга олган
Бронепоезд турипти ҳорғин,
Душманларни қақшатиб толган,
Салобат-ла олмакдадур тин.

Ҳаракат зўр, кўчалар гавжум,
Штаб томон бир тўда отлиқ

Ел иб келар, уйнар бетиним,
Отдан тушди Фрунзе бошлиқ.

Шов-шув баланд ва ҳаёт қайноқ,
Хоналарда ишлар аппарат.
Бош қўмондон Ленинга шу чоқ,
Рапорт берди ва йўллади хат.

— Аппаратда Фрунзе ҳозир,
Рапортини тингламиз, устоз,
Халқ юрагин сўзлай бирма-бир,
Қапот қоқиб айласин парвоз.

Салом сизга озод эллардан,
Ёру дўстдан оташин салом!
Миннатдор халқ қувноқ диллардан,
Кечирмакда гўзал, тинч айём.

Бор дедингиз, кездим Туркистон,
Сахро-адир, биёбонларни,
Мажақланди душман беомон,
Ошиб ўтдим тоғ-довонларни.

Қуни кеча кўҳна Бухоро,
Қўлга олди эрк байроғини,
Қўёш сочди бошидан зиё
Ва иргитди бало тоғини.

Инқилобнинг зўр тўлкинида,
Файзулладек жасур йигитлар,
Мадад берди халқ оқимиға,
Парвоз этди асил бургутлар.

Бой-амалдор кўтариб қурол,
Халқ қайтадан бўлсин деб гадо.
Халқ абадий бўлсин деб қарол,
Кўча-кўйда зору бенаво.

Чет эллардан олиб куч-мадад,
Меҳнат аҳлин қийнаб беомон.
Душманлик ва кўрсатиб ҳасад,
Оқиздилар дарё-дарё қон.

Уя қўймоқ бўлдилар яна,
Кошонага, чаман боғларга.
Маллисонлар¹ топиб бошпан
Қароргоҳин қуриб тоғларга.

Бор, дедингиз, кездим Туркистон,
Бунда дўстлар бўлди мададкор.
Асрий қуллик мангуга пинҳон,
Ҳар қадамда топдик зафар ёр.

Далаларда кезмакда баҳор,
Халқлар қонур ирмоққа. сойга.
Халқлар энди бўлмас интизор.
Зар сочувчи қуёшга, ойга.

Тоғларида ўйнашар оҳу,
Ҳар тонг келур тиниқ булоққа.
На сайёд бор, на даҳшат, қўрқув,
Ҳордиқ олур бахмал ўтлоқда.

Ёр, дедингиз, кездим Туркистон,
Халқ сиз билан доим ҳамнафас.
Мададкори партия ҳар он,
Қелажагин ёрқин кўрган, бас.

Рапорт берди, тинглади устоз,
Мард Фрунзе бардам ва тетик.
Ленин деди, қилдинг сарафроз,
Асил сафдош, жасур большевик.

¹ Англия генерали.

М У Н Д А Р И Ж А

Давр ардоқлаган шоир. Л. Қаяумов	5
--	---

1923—1930

Комсомол	9
Роҳатдир яшашим	10
Кутганда	11
Синглимга	14
Ғалаба марши	16
Ер ишлаганники	17
Қўшчи ашуласи	18
Фарғона	19
Менинг туйғуларим	20
Денгиз қучоғида	21
Тузалган ўлкага	22
Шоир	24
Танбурчи қизга	25
Бўзсув бўйларида	26
Мен эрк қизи	27
Нимага	28
Бир қиз куйларкан	29
Исён алангалари	30
Қўйинг, ўйнасин	31
Ленинсиз тўрт йил	32
Эй, қалам	33
Қонли из	34
Кеч кириш	35
Ишчи ашуласи	36

Чўллар куларкан	: 37
Чопиқда	40
Зарбдор қиз :	41

1931—1940

Қуёш ва меп	44
Совет Армиясига	45
Ўзбекистон учун	46
Тоғ сувлари	49
Шеърим	50
Ез кечалари	51
Хайр, Арашон	: : 52
Булоқлар ёнида	54
Севгим	55
Она сўзи	: 57
Теримча қизга	59
Қатта Фарғона каналига	60
Дарға : : :	62
Днепр буйларида	66
Ёппа ҳаёт тўлқини	68
Ленин Октябрига	69
Конституцияга	: : 71
Қушлар	: 72
Қадрдонлар	73
Денгиз	75

1941—1950

Илгарига, ўртоқлар	76
Юрак алангаси	77
Ўч ол	: . . . 78
Қушлар келар	: 80
Ҳамшира қизга	81
Менинг совғам	82
«Севги бор...»	83
Севги қўшиғи	84

1951—1962

Рус халқига	85
Сувчи	: . . . 86
Қизларнинг дафтарига	: 87
Қутиш	88

Тошкент тонги	90
Москвाम	91
Халқ истаги	92
Улуғ партиям	93
Ўқитувчимга	95
Ленин («Асос солди янги дунёнинг...»)	96
Россиям	97
Она	98
«Ихтиёрим бўлсайди, эркам...»	99
Озодлик куйчисига	100
Соғиниш	101
Қуёш қадар бахт	102
Майли	103
Ёшлик	104
Волга хотираси	105
Ленин шанбаликда	107
Ленин («Кремлда...»)	108
Она алласи	110
Ғанимат дамлар	111
Олтин куз	112
Ленин келди	113
Яшнаган шаҳар	115
Ога фаҳри	116
Довюррак Гагарин	117
Баҳорни қаршилаб	118
Уч рубойи	119

1962—1972

Қорақум каналига	120
Қардош туркман халқига	122
Сирдарё	123
Қўзлар	125
Улуғ программа	127
Кетма	128
Шундан бери	129
Шоир Шевченкога	130
Жавод Қучиевга	131
Гул («Саҳрода...»)	132
Қалдирғоч	133
У қараш	135
Кучалар	136
Янги йилни қутлаб	138

Ер ва инсон	139
Қўл бўйида	142
Рассомга	143
Севинч ёшлари	144
Юрак бу	145
Навойга	146
«Кечмишни ўрганиш...»	147
Номинг билан	148
Зухро юлдузига.	149
Юрак тутуни	150
Гул («Узоқ тун...»)	152
Сени излаб	153
Бизнинг овоз	154
Тафаккур	156
Разливдаги чайла	157
Тошкент оқшоми	159
Пахтазор қўшиғи	160
Онамга	162
Мағрурлик ҳақида	164
Она табиатга	165
Сувчи	166
Ҳаёт китоби	167
Ёшлик ҳақида	168
Ер шари	170
«Ўлмак қонун, йўқдир, хавфим ҳеч»	171
«Узун сочларинга...»	172
«Илтифот шуми...»	173
Қозоқ дўстларимга	174
Ҳаёт нашъаси	176
Тақдир	177
Ҳайкал	178
Хотира	179
Булбул	180
Уруш бўлмасин	181
Қуёш қасидаси	182
Ёзмиш	184
Эй сабо	185
Нима бўлди	186
Орзу билан	187
Рубойлар	189
Чиқди	190
Зинҳор ўйланма, ўйланма	192

Достонлар

Ғурбатда Ғурқат	194
Шоир	232
Улмас қушиқ	241
Оловли йилларда	254

На узбекском языке

ГАЙРАТИ

Избранные произведения в двух томах

Том I Стихи и поэмы

Редактор М. Аҳмедов

Рассом А. Визель

Расмлар редактори Н. Галиев

Техн. редактор Э. Саидов

Корректор Н. Султонова

Босмахонага берилди 17/IV-73 й. Босишга рухсат этилди 3/IX-73 й. Формати 84×108¹/₃₂. Босма л. 8,75. Шартли босма л. 14,50. Няшр л. 9,67. Тиражи 10000. Ғафур Ғулом номидаги Адабиёт ва санъат нашриёти. Тошкент, Навоий кўчаси, 30. Шартнома № 201—72.

Ўзбекистон ССР Министрлар Советининг нашриётлар, полиграфия ва китоб сандоси ишлари бўйича Давлат комитетининг Тошкент Полиграфкомбинатида № 1 қорғоғи босилди. Тошкент, Навоий кўчаси, 30. 1973 йил, январь № 1887. Баҳоси 1 с. 44 т.

Ўз2
F 17

Ғайратий.

Танланган асарлар. Икки томлик. 1 т.

Т., Адабиёт ва санъат нашриёти, 1973.

I т. Шеърлар, дostonлар. Кириш сўзи Л. Қажомов. б. 5—8.
1973. 280 б.

Ғайрати. Избранные произведения. В 2-х т. Т. 1.

Ушбу томга шоирнинг турли даврларда ёзилган шеърларидан намуналар.
«Ғурбатда Фурқат», «Оловли йилларда» каби бир қатор дostonлари кири-
тилди.

1c44m